

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME VE KALİTE YÖNETİMİ BİLİM DALI

**GEREKLİ DURUM ANALİZİ İLE KURUMSAL SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
KAVRAMININ ONTOLOJİK İNCELEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

FAZİLE ASUMAN AKBAY

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME VE KALİTE YÖNETİMİ BİLİM DALI

**GEREKLİ DURUM ANALİZİ İLE KURUMSAL SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
KAVRAMININ ONTOLOJİK İNCELEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

FAZİLE ASUMAN AKBAY

Danışman: PROF. DR. REFİKA BAKOĞLU

İstanbul, 2023

ÖZET

GEREKLİ DURUM ANALİZİ İLE KURUMSAL SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ ONTOLOJİK İNCELEMESİ

Kuruluşlar, kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarına uyum sağlama ve benimseme konusunda faaliyetler göstermektedir. Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğe olan ilginin artmasına rağmen kurumsal sosyal sürdürülebilirlik tanımının ve yaygın kabul gören algısının eksik olduğu düşünülmektedir. Bu eksikliğin temelinde günümüze kadar gelinen süreçte sürdürülebilirliğin ekonomik ve çevresel boyutlarının daha ön planda tutulması ve sosyal sürdürülebilirliğin bu boyutların gölgesinde kalmasından kaynaklı olduğu literatürdeki birçok çalışma tarafından belirtilmektedir. Kuruluşlar sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarını, iş uygulamalarına entegrasyonunu vaat etmektedirler ancak kavramın net olmayışı bu uygulamaların gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır.

Bu çalışma, kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının açıklığını ve uygulanabilirliğini incelemek için Gerekli Durum Analizinin ikili olasılık matris yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle kurumsal sosyal sürdürülebilirliği kavramsallaştırmak ve firmaların sürdürülebilirlik stratejileri oluşturma süreçlerine destek vermek için kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Sonrasında “Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirliğin boyutları nelerdir?” ve “kavramın netliğe erişememesindeki sebepler nelerdir?” sorularına odaklanılarak, sosyal sürdürülebilirlik ile ilişkili kavramları, sosyal sürdürülebilirliğin ontolojik bir analizini ve akademik literatürde kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin temel kavramlarını araştırmak üzere Gerekli Durum Analizi yapılmıştır. Gerekli Durum Analizinde kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının varlığı için gerekli koşul olarak değerlendirilen kavramlar ortaya koyulmuştur. Bulgular, kurumsal düzeyde sosyal sürdürülebilirliğin sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları sosyal faktörleri ile birlikte yönlendirilebileceğini göstermektedir. Bu sonuçlar, sosyal olarak sürdürülebilir uygulamalara ulaşmanın nasıl mümkün olabileceği hakkında fikir vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik, Sosyal Sürdürülebilirlik Kavramı, Ontolojik Analiz, Gerekli Durum Analizi, Sosyal Sürdürülebilirlik Uygulamaları

ABSTRACT

ONTOLOGICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF CORPORATE SOCIAL SUSTAINABILITY WITH NECESSARY CONDITION ANALYSIS

Organizations are engaged in adapting and embracing corporate sustainability practices. Despite the increasing interest in corporate social sustainability, it is thought that the definition and widely accepted perception of corporate social sustainability is incomplete. It is stated by many studies in the literature that the basis of this deficiency is that the economic and environmental dimensions of sustainability are prioritized in the process reached until today and social sustainability is overshadowed by these dimensions. Organizations promise social sustainability practices and integration into business practices, but the lack of clarity of the concept makes it difficult to realize these practices.

This study was carried out using the dichotomous method of the Necessary Condition Analysis to examine the clarity and applicability of the concept of corporate social sustainability. First of all, a comprehensive literature review was conducted to conceptualize corporate social sustainability and to support companies' processes of creating sustainability strategies. Afterwards, focusing on the questions "What are the dimensions of Corporate Social Sustainability?" and "What are the reasons for the lack of clarity of the concept?", a Necessary Condition Analysis was conducted to investigate the concepts related to social sustainability, an ontological analysis of social sustainability, and the basic concepts of institutional social sustainability in the academic literature. In the Necessary Condition Analysis, the concepts that are considered as necessary conditions for the existence of the concept of corporate social sustainability have been put forward. The findings show that social sustainability at the institutional level can be driven together with social factors such as health and safety, equality and diversity, and working conditions. These results provide insight into how it might be possible to achieve socially sustainable practices.

Keywords: Corporate Social Sustainability, Concept of Social Sustainability, Ontological Analysis, Necessary Condition Analysis, Social Sustainability Practices

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimime başladığım 2019 yılından bu yana her türlü desteğini, tecrübesini ve değerli zamanını esirgemeyen tez danışmanım Sn. Prof. Dr. Refika Bakoğlu'na;

Sevgilerini ve desteklerini her zaman yanımda hissettiğim, eğitim hayatım boyunca her türlü imkânı sunan annem Nuran Akbay, babam İbrahim Akbay, sevgili ablam Rümeysa B. Akbay, teknik desteğe ihtiyacım olduğunda özveriyle yardım eden canım kardeşim Haluk Akbay ve diğer tüm aile üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Fazile Asuman Akbay

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.2. Araştırma Soruları.....	2
1.3. Araştırma Yöntemi ve Tezin Yapısı	3
2. İLGİLİ LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	4
2.1. Sürdürülebilirlikten Kurumsal Sürdürülebilirliğe Geçiş.....	4
2.2. Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Boyutları	11
2.3. Sosyal Sürdürülebilirlik ve Benzer Kavramlarla İlişkisi	18
2.3.1. Sosyal Uyumluluk ve Davranış Kodları	20
2.3.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik İlişkisi	21
2.4. Ontolojik Analiz ve Gerekli Durum Analizi.....	26
2.4.1. Ontolojik Analiz	27
2.4.2. Gerekli Durum Analizi (Necessary Condition Analysis)	27
3. KURUMSAL SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ ONTOLOJİK İNCELEMESİ	29
3.1. Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Kavramının Temel Unsurları	37

3.2.	Sosyal Sürdürülebilirlik Algısı.....	41
3.3.	Sosyal Sürdürülebilirlik Kavramının Yaygınlaşması	43
3.3.1.	Toplumda Sosyal Sürdürülebilirlik.....	51
3.3.2.	Firma Perspektifinde Sosyal Sürdürülebilirlik	53
3.4.	Çatışmalar, Gerilimler ve Engeller	57
4.	SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ GEREKLİ DURUM ANALİZİ İLE İNCELENMESİ	59
4.1.	Gerekli Durum Analizi: Temel İlkeler ve Uygulama	59
4.2.	Veri Toplama	60
4.3.	Veri Analizi.....	62
4.4.	Araştırmanın Sınırlılıkları	63
5.	BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TARTIŞMA.....	64
5.1.	Verilerin Sınıflandırılması	64
5.2.	Gerekli Durum Analizi Sonuçlarının Anlamı	66
5.3.	Çalışmanın Sınırlılıkları ve Gelecekteki Araştırmalar İçin Öneriler	68
6.	SONUÇ	70
	KAYNAKÇA	72

KISALTMALAR

3P	İnsanlar, Gezegen ve Kâr
AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Ofisi
IISD	Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü
ISO	Uluslararası Standartlar Örgütü
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MIT	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü
NCA	Gerekli Durum Analizi
PWC	PriceWaterhouseCoopers
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
TBL	Üçlü Alt Çizgi
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
UNSD	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu
WCED	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Boyutları ve Alt Boyutları	64
Tablo 2. İncelenen Makalelerin Kategorileri	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırmanın Ana Hatları.....	3
Şekil 2. Son 30 Yılda Sosyal Sürdürülebilirliğin Değişimi (Afshari vd. 2022).....	7
Şekil 3. Gerekli Durum Analizi Yöntemleri (Dul 2021).....	59
Şekil 4. İkili Olasılık Matrisi.....	60
Şekil 5. Gerekli Durum Analizi Aşamaları	60
Şekil 6. Veri Toplama Stratejisi ve Yeterlilik Kriterleri.....	61
Şekil 7. Veri Analizi Prensipları	62
Şekil 8. Veri Analizi Prensipları.....	62
Şekil 9. Veri Analizi Prensipları.....	62
Şekil 10. Elde Edilen Verilerin Kelime Bulutu ile Gösterimi.....	64
Şekil 11. Makalelerin Odak Dağılımı	66
Şekil 12. Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Kavramının Temeli Olarak Belirli Bir Kavramdan Bahseden Makalelerin Sayısı	67
Şekil 13. Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Gerekli Durum Analizi Çıktıları	67
Şekil 14. Gerekli Durum Analizinde Kapsam Dışı Kalan Araştırma Bulguları	68

1. GİRİŞ

Sürdürülebilirlik kavramı, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED 1987) tarafından hazırlanan ve sürdürülebilir kalkınmayı "gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılamak" olarak tanımlayan bir raporla öne çıkmıştır. 1980'lerin sonlarından bu yana, sürdürülebilirlik konusundaki tartışmaların çoğuna, yoksulluk, kaynaklar, ekoloji ve ekonomik faktörlere odaklanan dünya komisyonu raporuna rağmen, çevresel bakış açıları hâkim olmuştur. Uzun zamandır karar vericilerin sürdürülebilirliğin sadece ekonomik boyutunu ele alan bir uygulaması olmuştur. Son on yılda çevresel boyuta da artan bir odaklanma olmuştur. Ancak sosyal boyut henüz iyi açıklanmamış ve literatür sadece yasama konularına ve sağlık ve güvenliğe değinmiştir (Hutchins, Sutherland 2008). Modern iş dünyası, faaliyetlerini toplumun ahlakı ve değerleriyle tutarlı kılan kurumsal sosyal sorumluluğun önemini kabul etmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir kuruluşun sahiplerine/ hissedarlarına kâr sağlarken, hayırsever bağışlar, sağlık hizmetleri, çocuk bakımı ve eğitim fırsatları gibi isteğe bağlı faaliyetleri desteklemesi beklenmektedir (Carroll 1991).

Son on yıldan bu yana, sürdürülebilirliğin sadece bilimsel veya teorik bir kavram yerine pratik bir mücadele olarak arayışıyla, iş dünyası, çevreyi, ekonomik kalkınmayı ve sosyal adaleti korumanın zorlu riskleri arasında bir takasın önemini kabul etmiştir (Casula, Soneryd 2012). Şu anda dünya, iklim değişikliği ve eko sistemlerin bozulması da dahil olmak üzere dünya çapındaki sorunların çözümünde, ilgili ekonomik ve sosyal adalet kaygılarını ele almadan sağlam bir ilerleme kaydedemeyeceğini bilmektedir (Nicole 2016).

Çeşitli disiplinlerden araştırmacılar, sürdürülebilirliğin sosyal boyutları üzerinde tartışmak için bir araya geldiklerinde kavramları, terminolojiyi, kapsamı ve değerlendirme yaklaşımlarını bulmakta zorluklarla karşılaşmaktadır (Casula, Soneryd 2012; Ahman 2013). Ek olarak, sürdürülebilir büyüme, sürdürülebilirliğin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları arasında bir denge kurmayı ifade eder, ancak sosyal sütunun anlamı ve ilgili hedefleri açık değildir. Açıkça şimdiye kadar teorik olarak en belirsiz sütun olarak telaffuz edilmiştir (Dempsey vd. 2011). Dahası, sürdürülebilirliğin sosyal boyutları diğer iki sütunla aynı muameleyi görmemiştir (Cuthill 2010; Vavik, Keitsch 2010) ve hangi endişelerin ele alınması gerektiği konusunda çeşitli anlayışlar vardır (Dixon, Colantonio 2008). Bu belirsizlik, sürdürülebilirliğin sosyal ayağının daha iyi anlaşılmasının gerekli olduğunu savunmaktadır.

Bu çalışma, kurumsal sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun tanımını ve çerçevesini daha belirgin hale getirmek, akademik literatüre katkıda bulunmak ve firmaların sürdürülebilirlik stratejilerini geliştirirken sosyal boyutun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla perspektifler belirleyecektir. Literatür, sosyal

sütuna yönelik nispeten dar bir yaklaşımı vurgulamaktadır, çünkü sosyal yönler, diğer iki sütunun dayandığı aynı araçlar kullanılarak ölçülememektedir.

“Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirliğin boyutları nelerdir?” sorusuna cevap vermek, kavramın netliğini ortaya koymak için önemlidir. Bu çalışma ontolojik bakış açısıyla ele alınmış, kavramların varlıklarının, net ve detaylı anlatımlarının önemini göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır. Bu nedenle çalışma, sürdürülebilirliğin kurumsal sürdürülebilirliğe uzanan yolda tarihsel sürecini içeren birinci bölüm ile başlamaktadır. Sonraki bölümlerde ise sosyal sürdürülebilirlik kurumsal düzeyde incelenecek, benzeri kavramlarla olan ilişkisi açığa kavuşturulacak ve son olarak sosyal sürdürülebilirliğin ontolojik bir analizi yapılacaktır. Kavramların detaylı literatür incelemelerinin ardından sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili yapılan gerekli durum analizi ile kavrama netlik kazandırılmaya çalışılacaktır. Bulgular ve değerlendirme bölümünde analizden elde edilen veriler yorumlanacak ve sonuç bölümünde ise çalışmanın sunduğu katkılar ve genel değerlendirme sunulacaktır.

1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sürdürülebilirlik tartışmalarında ekonomik ve çevresel faktörler ön plana çıkarken sürdürülebilirliğin sosyal yönü daha belirsiz ve arka planda kaldığı söylenebilir. Literatürde sosyal sürdürülebilirliğin net bir tanımının olmaması kavram gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu araştırmanın amacı sosyal sürdürülebilirlik kavramının tanımlarını incelemek, varlığının hangi kavramlar ile ilişkili olduğunu tespit etmektir. Sosyoloji, ekonomi, yönetim, kentsel tasarım, mimarlık ve sağlık gibi çeşitli alanlarda çalışmalara konu olan sosyal sürdürülebilirlik, disiplinler arası bir kavramdır. Bu kavramın çeşitli çalışma alanlarına konu olmasına rağmen literatürde sosyal sürdürülebilirlik özelinde, sektörden bağımsız kavram incelenmesinin yapıldığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma ile sosyal sürdürülebilirlik kavramının literatür incelemesi yapılmış ve önemli bir katkı olarak gerekli durum analizi ile bağlantılı kavramlar incelenmiştir.

1.2.Araştırma Soruları

Yapılan araştırmada aşağıda yer verilen sorulara yanıt aranmıştır.

“Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirliğin boyutları nelerdir?”

“Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik kavramının varlığı için gerekli olan kavramlar nelerdir?”

“Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik kavramının kayıp bir boyut olarak adlandırılmasının, çevresel ve ekonomik boyutların gölgesinde kalmasının sebepleri nelerdir?”

1.3.Araştırma Yöntemi ve Tezin Yapısı

“Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin boyutları nelerdir?” ve “Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının varlığı için gerekli olan kavramlar nelerdir?” sorularına yanıt aramak için Gerekli Durum Analizi kullanılmıştır. Gerekli Durum Analizi, Jan Dul (2016) tarafından geliştirilen ve kavramın ne olduğu, hangi kavramlar ile birlikte var olduğu sorularına yanıt aranılan bir analiz yöntemidir. Bu araştırmada Jan Dul tarafından öncülük edilen, Paziienza, Jong ve Schoenmaker (2022) tarafından kurumsal sürdürülebilirlik kavramını aydınlığa kavuşturmak adına yapılan çalışma ilham alınarak, kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının varlığı incelenmiştir.

Araştırma oluşturulurken belirlenen akış haritası Şekil 1.'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Ana Hatları

Araştırma konusunun ontolojik, varlık sorgulayıcı bakış açısı tüm çalışmaya aktarılmış, bahsi geçen kavramlar detaylı bir biçimde incelenmiştir. Araştırma soruları hazırlandıktan sonra öncelikle sürdürülebilirlik ile ilgili teorik altyapı verilmiş, 3. bölümde ise kavram odaklı bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasının ardından analizin ilkeleri belirlenmiş ve veri toplama aşamasına geçilmiştir. Toplanan veriler sınıflandırıldıktan sonra analizde uygulanmış ve 5. bölümde bulgular ve değerlendirmeleri konu alınmıştır. Son olarak 6. bölümde sonuç yazısı ile araştırılma sonlandırılmıştır.

2. İLGİLİ LİTERATÜR İNCELEMESİ

Kurumsal sosyal sürdürülebilirliği anlamak adına öncelikle sürdürülebilirliğin “ne” olduğu incelenmiştir. Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik ile ilişkili ve onu kavramaya yardımcı olacak kavramlar bu bölümde açıklanmıştır. Araştırmanın yöntemi olan gerekli durum analizi, ontolojik bir incelemeye katkı sunmaktadır. Bu bölümde ilk olarak kurumsal sosyal sürdürülebilirlik ele alınmış, daha sonra ontoloji, ontolojik analiz ve gerekli durum analizi kavramları açıklanmıştır.

2.1.Sürdürülebilirlikten Kurumsal Sürdürülebilirliğe Geçiş

İnsanlık tarihinin yüzde doksandan fazlası, yeryüzündeki kaynakların sınırları dâhilinde sürdürülebilir bir şekilde yaşamakla geçmiştir (Leakey, Lewin 1977). Zaman içerisinde bitkilerin ve hayvanların evcilleştirilmesi sosyo-ekonomik bir devrimin başlamasına yol açmış ve var olan düzeni tamamen benzersiz ve yeni bir sistem ile değiştirmiştir. Lee ve DeVore'a göre, bu insanlık tarihindeki en önemli ve etkili olay olarak gösterilmiştir (Lee, DeVore 1968). İşletmelerin topluma karşı yükümlülükleri etrafındaki ahlaki tartışmaların, ekonominin kendisi kadar eski olduğu söylenmiştir (Jones 2011). Örneğin, İngiliz filozof olan Thomas Hobbes, The Leviathan'da medenileştirici kurumların ve görev duygusunun yokluğunda hayatın "yalnız, fakir, iğrenç, kaba ve kısa" hale geldiğini gözlemlemiştir (Hobbes 1651: 57).

1776 yılına gelindiğinde Adam Smith, işletmelerin topluma olan katkısını ve üstlenmesi gereken sorumluluklarını tartıştığı “Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedenlerine İlişkin Bir Araştırma” adlı yazısını kaleme almıştır. Uzun yıllar sonra fabrika çalışanlarının anlatımlarını içeren ve özellikle kadınlar ve çocuklar için korkunç koşulları ortaya çıkaran Sadler's Report, 1832'de yayınlanmıştır. Rapor toplumda şok etkisi oluşturmuştur ve 1832'de Shaftesbury Kontu Lord Ashley, Parlamento'da fabrika reformu için kampanya yürütmüştür. Bu girişim, işçinin ve toplumun refahına yarar sağlayacak şartları iyileştirecek yeni yasaların çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır (Nardinelli 1980).

Yirminci yüzyılın başına gelindiğinde, J.M Clark, Journal of Political Economy (1916) için bir makale yazmıştır. Clark bu makalede, erkeklerin yapmış olduğu eylemlerinin sonuçlarından sorumlu olmaları gibi, işletme sorumluluklarının da yasalarca tanınıp tanınmadığına bakılmaksızın, işletmelerin yaptığı eylemlerin sonuçlarından sorumlu olması gerektiğini öne sürdü. O sıralarda Amerika'da, etkili Bilimsel Yönetim İlkeleri'nin (Taylor 1911) yayınlanması hem makinenin hem de işçinin maksimum ekonomik verimliliğini ve üretkenliğini vurgulamak için büyük ölçekli üretimin temel ilkelerini oluşturmuştur. Aksine, aynı zamanlarda İngiltere’de ağırlıklı olarak kadın fabrika çalışanlarının çalışma koşulları ve refahı ile ilgilenen Refah İşçileri Partisi, zamanın kilit endüstri temsilcileri Rowntree, Boots ve Cadbury

desteği ile kurulmuştur (CIPD 2017). 1950, 1960 ve 1970 yıllarında, çevrenin korunmasını içeren konular hala aykırı olsa da (Pal, Jenkins 2014), sanayileşmenin hiç bitmeyen genişleme arayışının sınırları gün ışığına çıktıkça çevre koruma kaygıları dikkatleri üzerine çekmiştir (Christofi, Christofi, Sisaye 2012). 1953 yılında Bowen'in "İş Adamının Sosyal Sorumlulukları" başlıklı kitabı yazmasının ardından yayınlanan 'Sessiz Bahar' (Carson 1962) ve Roma Kulübü'nün 'Büyümenin Sınırları' (Meadows vd. 1972) kitapları ile birleştiğinde, kontrolsüz endüstriyel büyüme ve bunun çevre, insanlar ve toplum üzerindeki etkileri hakkındaki tartışmalar yeniden gündeme gelmiştir. O zamandan beri, özellikle 1970'lerin başından itibaren tartışma çevresi büyük ölçüde genişlemiştir (Zink 2014). Neoliberal finans ve ekonomi biçiminin süregelen hakimiyetinin yanı sıra (Elkington 1999; Rappaport 2005; Starkey, Tempest 2008; Lozano 2010), çevresel sürdürülebilirlik, iklim değişikliğiyle ilgili zorluklara ilişkin endişeler, karbon ayak izleri ve kaynakların yönetimi ile ilgili zorluklarla hakkındaki endişeler, sosyo-antropojenik faktörlerinden ziyade sürdürülebilirlik tartışmalarının ön saflarında yer almıştır. (Pfeffer 2010; Clarke 2011; Bostrom 2012; Winter, Cotton 2012; Ehnert, Harry, Zink 2014; Alange 2014; Gray, Adams, Owen 2014). Bu endişeler ve beraberindeki değişen kamuoyu beklentilerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin 1968-1969 insan nüfusuna verilen zararın acilen sınırlandırılması gerektiğini belirten 2398 ve 2581 sayılı kararları, İnsan Çevresi Küresel Konferansı'nın yolunu açmıştır. 1972'de Genel Kurul, Stockholm'de küresel bir toplantı düzenlemiştir. Bunun türünün ilk uluslararası toplantısı olduğu ve asıl amacının "İnsan çevresini korumak, iyileştirmek ve bozulmasını gidermek, önlemek için teşvik etmek ve kılavuzlar sağlamak amaçlarına hizmet etmek" olduğu ilan edilmiştir (UN 2008). Bu toplantıda, eğitimin çevresel tedbirler ve korunmayı teşvik etmesindeki önemli rolü resmen tanınmıştır (Lozano vd. 2013). İlkeler beyanı gözden geçirilmiş ve değiştirilmiştir ancak ifadenin kendisine büyük ölçüde itiraz edilmemiştir (UN 2008).

Daha sonra, "2000 Yılı ve Ötesine Çevresel Perspektif" 1987 yılında kabul edilmiştir. Ekolojik açıdan sağlam bir gelişme olan bu kurul kararı "ulusal eylem ve uluslararası iş birliğine rehberlik edecek geniş bir çerçeve" olarak sunulmuştur (UN 2008). Bununla birlikte, Gro Harlem Brundtland başkanlığında, 1987'de, genellikle "Brundtland Komisyonu" veya "Ortak Geleceğimiz" raporu olarak bilinen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) raporu da 1987 yılında yayınlandı. "Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama potansiyelinden ödün vermeden bugünün gereklerini yerine getiren kalkınma" olarak tanımlanan "sürdürülebilir kalkınma" kelimesi ilk kez bu çalışmada kullanılmış ve "sürdürülebilirlik" terimine de meşruiyet kazandırmıştır (WCED 1987: 8). Raporun amacı, dünya çapında bir değişim gündemi ve insanlık için ortak bir gelecek yaratmaktır (WCED 1987). İnsanlığın doğal yaşam koşullarının büyük kısmını tehlikeye atmadan hem toplumsal hem de ekonomik ilerlemenin nasıl gerçekleştirileceğini sorgulamıştır. Raporun sürdürülebilir kalkınma stratejisi aynı

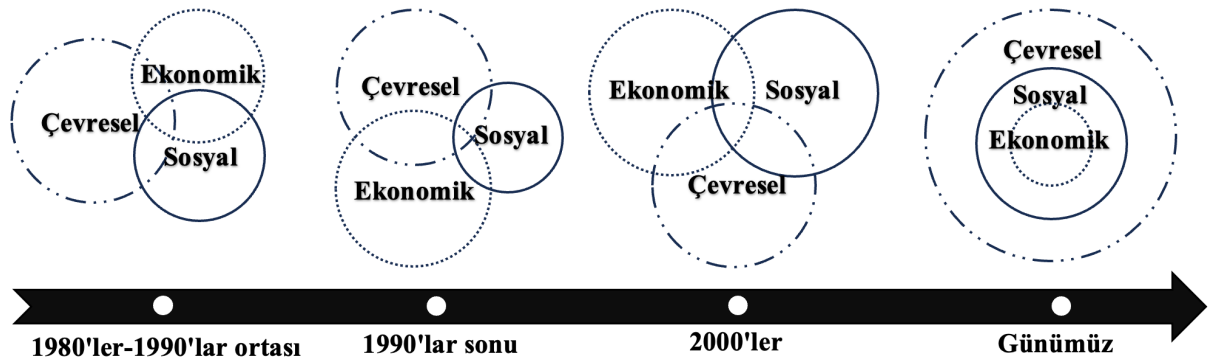
zamanda sosyal adalet, kaynak kullanımı ve adil dağıtım bağlamında insani gelişme ve sosyal adaleti de vurgulamıştır (Banerjee 2008). Bu önemli araştırmanın yayınlanmasının ardından, sürdürülebilirlik kavramları işletme ve yönetim alanlarında giderek daha fazla dikkat çekmiştir (Doppelt 2010). Şirketler, ekonomi, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı bağımlılık ve ilişkilerin yanı sıra yakın ve uzun vadeli sonuçları giderek daha fazla kabul etmeye başlamıştır (Lozano 2010).

Stockholm'deki konferanstan yirmi yıl sonra, 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın "Dünya Zirvesi", doğal kaynakların yok edilmesinden sorumlu olanları belirleme ve potansiyel çözümleri belirleme arayışına benzeri görülmemiş bir kurumsal katılım çekmiştir (Pal, Jenkins 2014). Sürdürülebilirliğin bazı sosyal unsurları belirgin olsa da asıl konusu çevre ve sürdürülebilir kalkınma olan bu konferans Fougere ve Solitander'e göre, modern dünyada kurumsal sosyal sorumluluğun artan önemi bu zirve sayesinde olmuştur (Fougère, Solitander 2009). Brundtland Raporu'nun fikirleri, toplantının bir sonucu olarak küresel kaygılar için önemli hale gelmiştir (Doppelt 2010). Bir BM konferansı için, "hem büyüklüğü hem de endişelerinin kapsamı açısından benzeri görülmemiş" olarak tanımlanmıştır (UN 1997). Dünyanın dört bir yanından yüz binlerce insan, "eko verimlilik" fikrinin teşviki ile gelecek nesillere sağlıklı bir gezegeni korumak için zor kararların alınacağı Rio toplantısına katılmaya ikna edilmiştir (UN 1997). Konunun karmaşıklığı Zirve'nin mesajına da yansımıştır. Konferansta bulunan yaklaşık on bin gazeteci tarafından yayınlamış ve dünyanın dört bir yanındaki milyonlarca insan izlemiştir. Zirvenin verdiği mesaj "...tutum ve davranışlarımızın dönüşümünden başka bir şey, gerekli değişiklikleri getirmeyecek..." olmuştur (UN 1997). Üretilen çok sayıda metinlerden yalnızca Gündem 21, sürdürülebilirliğin sosyal boyutuna anlamlı bir atıfta bulunmuştur ve küresel düzeydeki ticari faaliyetlerde üçlü alt çizgiyi (TBL) ve kurumsal sosyal sorumluluğu uygulama motivasyonu vermiştir (Tollefson, Gilbert 2012).

Özellikle, Rio Deklarasyonu'nun ilk İlkesi, "İnsanoğlu, sürdürülebilir kalkınma kaygısının merkezindedir. Doğal dünya ile dengede sağlıklı ve verimli bir yaşam sürme hakkına sahiptirler" olmuştur (UNCED 1992). Aksi yöndeki iddialara rağmen, hükümetler son yirmi yılda çok az ilerleme kaydetmiş ve belirtilen hedeflerinin küçük bir kısmının bile gerisinde kalmışlardır (Tollefson, Gilbert 2012; Kothari, Demaria, Acosta 2015). Yaşanılan bu eksikliğe rağmen 1992 anlaşmaları, dünyanın büyük bir bölümünü kapsayan resmi uluslararası mekanizmalar kurmaya devam etmiştir (Tollefson, Gilbert 2012). Dahası, Dünya Zirvesi tartışmasız daha sonraki tüm BM konferanslarını etkilemiştir. Bu, sürdürülebilir kalkınma ve üçlü alt çizgi sorumluluğu adına yeni bir gündem belirleyen önemli bir kilometre taşı olmuştur ve konferans Genel Sekreteri Maurice Strong tarafından "insanlık için tarihi bir an" olarak takdir edilmiştir (UN 1997).

1997 yılında, sanayileşmiş ülkeleri 2012 yılına kadar tüm sera gazı emisyonlarını azaltmaya zorlayan Kyoto Protokolü imzalanmış ancak emisyonlar açısından, anlaşma bir başarısızlık olarak adlandırılmıştır (Tollefson, Gilbert 2012). 1999 yılına gelindiğinde BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC), Dünya Zirvesi'nin prensiplerinin geliştirilmesi ve "sorumluluk çağı"na gönderme yaparak Birleşmiş Milletler kuruluşları, hükümetler ve sivil toplum örgütleri tarafından oluşturulmuştur. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'a göre, Küresel İlkeler Sözleşmesi, işletmeleri evrensel değerleri korumaya ve Birleşmiş Milletler ile iş birliği yapmaya çağırılmaktadır ve BM'nin uluslararası iş dünyasıyla etkili bir şekilde iletişime girmesi adına kritik bir platform haline gelmiştir (UNGC 2013).

BM Küresel Sözleşmesi, BM tarafından gerçekleştirilen girişimi şimdiye kadarki en geniş çaplı kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik projesi olarak tanıtılmıştır. Dünya çapında 145 ülkede 7.000'den fazla katılımcı kuruluş da dahil olmak üzere 10.000'den fazla katılımcıya sahip olması, dünyanın önde gelen firmalarının çoğunun sahiplerinin çeşitli derecelerde ortak fayda için iş birliği yapmaya ikna edildiğini göstermektedir (Dunphy 2011). Önemli bir şekilde, sosyo-insani konuların, özellikle işyeri ve insan kaynakları yönetimi ile ilgili olanların, çevresel kaygılara ek olarak özellikle belirtilmesi burada yer almıştır. BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin amacı, kuruluşların stratejilerini ve operasyonlarını On İlke ile uyumlu hale getirmelerine yardımcı olmaktır. Yayınlanan on ilke, kuruluşların sürdürülebilir bir organizasyonu büyütme yönelik bir dizi politika ve süreç oluşturabileceği ve koordine edebileceği geniş bir çerçeve sunmaktadır (Cohen, Taylor, Muller-Carmen 2012). Daha da önemlisi, işyerinde sürdürülebilirliği destekleyen, benzerlikleri paylaşan ve sürdürülebilir yönetim uygulamaları için genel bir yol haritası sunacak çerçevelerin yolunu açmıştır (Cohen, Taylor, Muller-Carmen 2012).

Şekil 2. Son 30 Yılda Sosyal Sürdürülebilirliğin Değişimi (Afshari vd. 2022)

Dünya Zirvesi'nin ilkelerinin yanı sıra, 2005 yılında BM Dünya Zirvesi New York'ta üst düzey bir genel kurul toplantısı düzenlemiş ve takip sonuç belgesi yayınlanmıştır. Elkington'un TBL çerçevesini (Elkington 1994) izleyerek, sürdürülebilir kalkınmanın birbirine bağımlı ve karşılıklı olarak güçlendirici üç ayağına atıfta bulunmuştur: ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevre koruma (BM, 2005).

2006/46/EU sayılı AB Direktifi'nin 2006 yılında yürürlüğe girmesi, kurumsal sosyal sorumluluk ve kurumsal yönetimi vurgulamıştır ve birçoğu bunu yapmasına rağmen, AB'de listelenen tüm şirketlerin bir kurumsal yönetim beyanı yayınlamasını gerektirmiştir. Bununla birlikte, işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluğun uygulanması için pratik araçlar geliştirdiği iş odaklı bir girişim olan Avrupa Kurumsal Sosyal Sorumluluk İttifakı'nı teşvik etmiş ve desteklemiştir (EC 2011). Daha sonra Mart 2007'de Avrupa Parlamentosu, kurumsal sosyal sorumluluğun etik yönetimden ayrı olarak düşünülemeyeceğini ve düşünülmemesi gerektiğini ve kurumsal sosyal sorumluluğu dahil etmek için etik yönetim kurallarında değişiklikler öneren “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yeni Bir Ortaklık Raporu” hazırlanmıştır. Rapor, yöneticilerin "şirketlerin faaliyetlerinin zararlı sosyal ve çevresel etkilerini en aza indirmek için kişisel bir göreve" sahip olmalarını tavsiye etti (Casson 2013: 17). Ancak, bu tavsiyeler komisyon tarafından yerine getirilmemiştir. Gerçekten de, kurumsal sosyal sorumluluğun anlam çeşitliliğinin ve kavramsallaştırılmasının çok çeşitli olduğunu iddia eden komisyon, kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili herhangi bir mevzuat önermemiş, tamamen gönüllü yönetime bırakmıştır.

Mart 2009'da, seksen ülkeden iki binden fazla bilim insanı, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne katılan dünya liderlerine en güncel bilimsel verileri sağlamak amacıyla Uluslararası İklim Değişikliği Bilimsel Kongresi için Kopenhag'da bir araya gelmiştir. Burada, Dünya Bankası'nın baş ekonomisti, kongre bulgularını kısaca "yüksek karbonlu büyüme kendini öldürür" (Doppelt 2010: 12) olarak özetlemiştir. Bir ekonomistin bakış açısından gelen bu yalın ve basit ifade, insanlığın harekete geçmesinin aciliyetini çok etkili bir şekilde vurgulamıştır. Yatırımcılar, yatırımların sürdürülebilirlik ve kurumsal sorumluluk hususlarını, özellikle de çevresel ve ekonomik yönleri göstermesini sağlamakla giderek daha fazla ilgilenmeye başlamışlardır (O'Donnell, Royal 2011). Benzer şekilde, BM Sorumlu Yatırım İlkeleri'nin imzacılarının Mayıs 2010'da 20 trilyon ABD doları yatırım yapması bu ilgiyi açıkça göstermiştir. Bununla birlikte, sürdürülebilirliğin sosyal yönleri hala "yatırım piyasasının çoğunluğu için daha az net" kalmıştır (O'Donnell, Royal 2011: 133). Gerçekten de bu, özellikle finans sektöründeki birçok örgütün 2008'deki küresel finansal krizlere, diğer bir ifadeyle geniş kapsamlı sosyo-ekonomik sonuçları olan kitlesel işten çıkarmalara tepkisi ve uyumu ile tartışmasız bir şekilde gösterilmektedir (Psychogios vd. 2016). 2010 yılında ISO26000 standardını da duyurulmuştur. Bu uluslararası çok sektörlü standart, dünya genelindeki hükümetleri, sivil toplum örgütlerini, endüstriyi, tüketici gruplarını, akademisyenleri ve diğer organizasyonları temsil eden bir grup tarafından geliştirilmiştir. Bu grup, 99 ülkeden 400 uzman ve 42 uluslararası kuruluşun 200 gözlemcisiyle birlikte çalışmıştır (ISO 2016).

Standart 'Sorumluluk' temasını takip ederek, sosyal olarak sorumlu davranışı organizasyona entegre etmenin yollarını sunarken, bu konuda sonuçların ve performans iyileştirmelerinin önemini vurgulamaktadır. Burada amaçlarından biri ise "sosyal sorumluluk alanında ortak terminolojiyi teşvik etmektir" (ISO 2016). Sosyal sorumluluğun altında yatan yedi temel ilke olan, hesap verebilirlik,

şeffaflık, etik davranış, paydaş çıkarlarına saygı, hukukun üstünlüğüne saygı, uluslararası davranış normlarına saygı ve insan haklarına saygı konularını savunmaktadır (ISO 2016).

ISO 26000, sürdürülebilirlik alanındaki ulus ötesi yönetişimin ve çok paydaşlı süreçlerin toplumdaki iş dünyasının rolünü şekillendirmede oynadığı rolün bir başka örneğidir (Hahn, Weidtmann 2016). Kuruluşlar için sosyal sorumluluğa adım atmada bir başlangıç noktası sağlamaktadır (Bernhart 2016). Konsey ve Avrupa Parlamentosu'nun çağrılarını takiben, 2011 yılında Komisyon, Kurumsal Sosyal Sorumluluk için Yenilenmiş Bir Avrupa Birliği Stratejisi 2011-14 hazırlamıştır. Uzun vadeli istihdam seviyeleri, sürdürülebilir büyüme ve sorumlu iş davranışı için gerekli koşulları teşvik etmeyi amaçlamaktadır, ancak tartışmalı bir şekilde sürdürülebilirliğin uygulanabilirliğini ekonomik başarı ile doğrudan ele almaktadır. Avrupa Komisyonu bu stratejide "kamu politikasının geliştirilmesinde öncü bir rol" oynadığını iddia etmektedir (EC 2011: 4). Ancak, istihdam ilişkilerinin yönetimi etrafında süregelen çatışmalar ve paradokslar nedeniyle; çağdaş işyerlerinde, sıfır saatlik sözleşmelerin yaygınlaşmasını, güvencesiz çalışmanın artmasını, iş güvencesinin azalmasını, iş yoğunluğunun artmasını, aşırı gelir eşitsizliğini ve sendikaların zayıflatılmasını gözlemlenmiştir (Legge 1995: Bratton, Gold 2017). Tüm bunların arka planında, Büyük Buhan boyutlarındaki ekonomik kemer sıkma önlemleri yer almaktadır (Bratton, Gold 2017). Bu nedenle, tüm bu gelişmelere rağmen, 1970'lerin başlangıçtaki radikalizminin en iyi ihtimalle "seyretiltiği" (Alange 2014: 1) veya daha kötüsünün "ortadan kaybolduğu" (Kothari, Demaria, Acosta 2015: 1) açıkça görüldüğü söylenebilir.

Böylece, ilk Dünya Zirvesi'nden yirmi yıl sonra, dünya liderleri Rio'da yeniden bir araya gelmiştir ve 1992'deki orijinal taahhütlerini Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, 2012 (Rio + 20) sırasında yeniden teyit etmişlerdir (UNCSD 2012). Sürdürülebilirlik hem şimdi hem de gelecekte toplumsal sorunlara bir çözüm olarak yeniden çerçevelenmiş ve 'yeşil ekonomi' kavramını içerecek şekilde genişletilmiştir (Schlör, Fischer, Hake 2015). Muhtemelen, diğer BM süreçlerinde olduğu gibi, Zirve sorumluluğun nerede yattığını kabul etmekte yetersiz kalmış ve sürdürülemezliğin tarihsel ve yapısal köklerini tanımlayamamıştır ve önerilen çözümleri neredeyse yeterince dönüştürücü hale getirmemiştir (Kothari, Demaria, Acosta 2015). Bununla birlikte, ana sonuçlardan biri, Üye Devletlerin 2015 yılında tanımlanan ve 2016 yılının başında yayınlanan bir dizi sürdürülebilir kalkınma hedefi (SKH) geliştirmek için bir süreç başlatma anlaşmasıdır. 2016 yılı, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin (SKH'ler) yayınlanmasına işaret etmiştir (UN 2016). 17 SKH ve ilgili 169 hedef, küresel bir fikir birliğini temsil eden 193 BM üye ülkesinin tümü tarafından kabul edilen amaç ve hedeflerin ayrıntılı bir gösterge tablosunu içermektedir. SKH'ler "insanlığın geleceğinde büyük bir potansiyel dönüm noktasını" temsil etmektedir ve kayıtlı tarihte ilk kez, tüm BM ülkeleri tarafından üzerinde anlaşmaya varılan, adil ve sürdürülebilir refaha katkıda bulunan tüm faktörleri içeren bir dizi amaç ve hedef ortaya koyulmuştur. İnsanlığın yörüngesini daha sürdürülebilir

bir geleceğe doğru değiştirmek için bu fırsatı boşa harcamaması gerektiği söylenmiştir (Costanza, Fioramonti, Kubiszewski 2016: 59).

Sürdürülebilirliğin işletmelerdeki yansımalarının çevresel boyutla sınırlı kalması, 1990'lı yıllarda kurumsal sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkışına yol açmıştır (Gao, Bansal 2013). İşletmelerin yalnızca çevresel etkilerini değil, sosyal ve ekonomik etkilerini de dengeleyerek gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik iş stratejileri ve faaliyetlerini benimsemeleri gerektiği fikriyle ortaya çıkmıştır (Amini, Bienstock 2014). Nitekim işletmeler zaman içerisinde artan tüketicilerin talepleri, yasal düzenlemeler ve paydaş baskısı gibi faktörlerin etkisiyle, sadece çevresel değil, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik boyutlarını da içeren bir sürdürülebilirlik stratejisi benimsemeye başlamışlardır (Kolk 2010). Bu doğrultuda, sürdürülebilirlik yönetimi, işletmelerin stratejik bir konu olarak ele alınmasına ve kurumsal sürdürülebilirlik kavramının gelişimine neden olmuştur (Gao, Bansal 2013).

'Modern' kurumsal sürdürülebilir gelişime genel bir bakış sağlamak için Taticchi ve Demartini, son yıllarda sunulan sürdürülebilirlik tanımlarını gözden geçirmiştir. İyi bilinen kavramların tanıtıldığı üç döneme ayırarak tanımlamışlardır. İlk dönem kurumsal sosyal sürdürülebilirliğe artan ilgiyi içermektedir. İkincisi, kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının evrilmesi ve üçlü alt çizgi (TBL) kavramının tanıtılması olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü ve son dönem, kurumsal sosyal sürdürülebilirlik ve üçlü alt çizginin çevresel, sosyal ve yönetim gibi yeni kavramların tanıtılmasına paralel olarak daha da geliştirildiği 'modern' kurumsal sürdürülebilir kalkınma dönemi olarak kabul edilmektedir (Taticchi, Demartini 2021). Son yıllarda ortaya atılan çeşitli kavramlara rağmen, bilim insanları ekonomik, çevresel ve sosyal yönleriyle üç sürdürülebilirlik alanının hayati önem taşıdığı konusunda hemfikirdir (Azapagic, Perdan 2000; Aarseth vd. 2017; Wijethilake 2017). Taticchi ve Demartini (2021), bu üç alanın kurumsal sosyal sorumluluk ve üçlü alt çizgi gibi sürdürülebilirlik kavramları arasında ortak paydalar olarak bulunabileceğini savunmuştur. Ekonomik sürdürülebilirlik, değer yaratma süreçleri ve uzun vadeli kurumsal rekabet gücü yoluyla finansal performansa odaklanmayı gerektirmektedir (Steurer vd. 2005). Öte yandan, çevresel sürdürülebilirlik temel olarak ekolojik ayak izinin boyutu ile ilgilidir, sosyal sürdürülebilirlik ise toplum üyelerinin çeşitli kaynaklara ve fırsatlara erişmesi için eşit haklar sağlamayı amaçlamaktadır (Torugsa vd. 2013). Azapagic ve Perdan, şirketlerin sürdürülebilirlik kavramlarını çeşitli boyutlarda benimsediklerini açıklamıştır. Şirketlerin son on yıllarda geçirdikleri sürdürülebilirliğe adaptasyon dönemi reaktif faz, proaktif faz ve daha kapsamlı bir proaktif faz olmak üzere üç aşama ile tanımlanabilir (Azapagic, Perdan 2000). Azapagic ve Perdan (2000), 1970-1980 yılları arasında süren ilk fazı reaktif bir faz olarak tanımlamaktadır. Bu aşamada, şirketlerin rekabetçi kalabilmek amacıyla artan sayıda düzenlemeye ayak uydurmak için çok çalışmak ve kaynakları yeniden önceliklendirmek zorunda kaldıkları görülmektedir.

Reaktif faz, uzun vadede uygulanabilir bir seçenek olmadığını kanıtlayan yüksek maliyetlerle ilişkilendirmiştir. Bu nedenle düzenlemeler ve mevzuatlar, 1970'lerden bu yana çevresel performanstaki gelişmelerin ana itici gücü olarak görülmüştür (Azapagic, Perdan 2000). Gonzalez-Gonzalez ve Zamora Ramírez (2016), kuruluşların şirkette sürdürülebilirlik yönlerini benimsemeleri için bir tür kurumsal baskı olarak düzenlemelerin, mevzuatların ve standardizasyonların önemini daha da desteklemektedir. Azapagic ve Perdan (2000), reaktif fazın esas olarak 1970'lerde gerçekleştiğini açıklasa da bazı şirketler sürdürülebilirlik zorlukları konusunda hala reaktif olarak çalışabileceği düşünülmektedir (Weston, Nnadi 2021).

Kurumsal sürdürülebilir kalkınma evriminin ikinci aşaması proaktif aşamadır (Azapagic, Perdan 2000). Bu aşamada, daha iyi çevresel performans bir şirketin "alt çizgisini" iyileştirebilir, bu nedenle reaktif olarak çalışmaya kıyasla sürdürülebilirlik konularıyla proaktif olarak çalışmayı daha kârlı hale getirebilir. Wijethilake (2017), şirketlerin yalnızca düzenleyici gerekliliklere uymak yerine kurumsal stratejide sürdürülebilirlik ile proaktif olarak çalışmak için motive olduklarını vurgulamıştır. Sürdürülebilirlik ile proaktif olarak çalışmak, kuruluşların kendi alanlarında sürekli olarak sürdürülebilir kalkınma ile çalışmaları ve yeni mevzuatların kaynaklar veya yerleşik çalışma yöntemleri açısından bir zorluk teşkil etmemesi anlamına gelmektedir (Wijethilake 2017). Genellikle çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yerleşik politikalar, kurallar, düzenlemeler ve prosedürlerle elde edilir (Phan, Baird 2015). Azapagic ve Perdan (2000) ayrıca, üçüncü ve son aşamanın, çevresel performansın temel iş stratejilerine entegre edilmeye başlandığı daha kapsamlı bir proaktiflik gerektirdiğini açıklamıştır. Eccles ve diğerleri (2014), sürdürülebilirlik ile sürekli çalışan kurumların önemli olduğunu ve sürdürülebilir kalkınmanın ön saflarında yer aldığını tartışmaktadır. Bu şirketler, aynı sektördeki daha az sürdürülebilir şirketlerden daha iyi performans gösterdikleri için aynı zamanda daha fazla finansal olmayan performans verisi sunma eğilimindedir. Weston ve Nnadi (2021), şirketleri kurumsal sürdürülebilirlik açısından proaktif veya reaktif olarak belirtmenin hala geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Proaktif, kurumun sürdürülebilirlik seviyesini artırmak için sürekli faaliyetlerde bulunmasını amaçlamaktadır. "Bahsedilen faaliyetler, sektöre hâkim olan işletmelerin birçoğu arasında kilit rekabet güçlerinden biri olan çevre maliyeti liderliğini ve yönetimini içerir." (Weston, Nnadi 2021: 7). Öte yandan, tepkisellik, genellikle kaynak yoğun ve verimsiz olan mevzuatları takip etmek için yürütülmesi gereken faaliyetleri dikkate alır.

2.2. Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Boyutları

Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, genel sürdürülebilir kalkınma fikrinin iş düzeyine aktarılması olarak görülebilir (Swarnapali 2017). Bu, sürdürülebilir şirketin kimliğinin, yukarıdaki üç unsurun sistematik olarak nasıl bütünleştirileceğini belirleyen çok boyutlu bir bakış açısına sahip olduğu

anlamına gelmektedir (Przychodzen, Przychodzen 2013). Montiel ve Delgado-Ceballos (2014) tarafından yürütülen bir literatür araştırması, kurumsal sürdürülebilirliğin iki boyutlu bir kavram (sosyal ve çevresel), üç boyutlu bir yapı (ekonomik, sosyal ve çevresel) veya çevre yönetimi ile eşanlamlı olup olmaması gerektiği konusunda belirsizlik olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, daha fazla sayıda araştırmacı, TBL veya 3P'ler (insanlar, gezegen ve kâr) gibi farklı terminolojiler bile kullanılan ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları kapsayan tanım üzerinde hemfikir olmuştur (Bansal 2005). Bu belirsizliği en aza indirmek için, Montiel ve Delgado-Ceballos (2014) doğru terimleri kullanmayı önermiştir. Aslında, üç boyutlu yapıyı analiz etmek isteniyorsa, kullanılacak doğru terim kurumsal sürdürülebilirlik ve odak noktası sosyal yön olduğunda kurumsal sosyal sürdürülebilirlik terimi olacağı belirtilmiştir.

Kurumsal sürdürülebilirlik ile ilgili terimler literatürde farklı şekillerde kullanılmıştır. İlk olarak, bazı makaleler kurumsal sürdürülebilirliği kurumsal çevre sorunları ile tanımlamaktadır. İkincisi, bazı araştırmacılar terimi kurumsal sosyal konulara, yani firmanın sosyal sürdürülebilirlik yönüne atıfta bulunmak için kullanmaktadır. Son olarak, TBL yaklaşımını benimseyen ve kurumsal sürdürülebilirliği hem sosyal hem de çevresel konularla ve bunların ekonomik sürdürülebilirlik ile olan ilişkisini tanımlayan makaleler vardır. Montiel ve Delgado-Ceballos (2014), araştırmacıların kurumsal sürdürülebilirliği tanımlama biçimindeki değişkenliğin varlığının kafa karıştırıcı olarak görülebileceğini, ancak terimin yeniliği nedeniyle bir avantaj olarak da kabul edilebileceğini doğrulamıştır. Kurumsal sürdürülebilirlik alanının ilk aşamalarında farklı tanım türlerini kabul etme açıklığı, alanın gelişimi konusunda daha zengin bir tartışmaya katkıda bulunmuş olabilir. Kısacası, çelişkili bakış açılarının yaygınlığı ile ifade edilen bir belirsizlik, sürdürülebilirliğin çoğuna yayılmış gibi görünmektedir (Joseph 2012).

Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü (IISD), sürdürülebilirliği işletme ve paydaş perspektifinden gelecekte ihtiyaç duyulacak insan ve doğal kaynakları korurken, sürdürürken ve geliştirirken bugün işletmenin ve paydaşlarının ihtiyaçlarını karşılayan iş stratejilerini ve faaliyetlerini benimsemek olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde, Schrettle ve diğerleri (2014) sürdürülebilirliği, bir işletmenin gelecekteki paydaşların ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden doğrudan ve dolaylı paydaşlarının ihtiyaçlarını karşılama yeteneği olarak yorumlamaktadır. Buna dayanarak, kurumsal sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik kavramını organizasyona çevirir ve sürdürülebilirliği iş uygulamalarına dahil etmeyi içermektedir (Lee, Saen 2012). Özellikle, ekonomik büyümenin oluşturulmasında yer alan tüm ticari faaliyetleri ifade ederken, aynı zamanda çevreyi korumak ve sosyal olarak sorumlu davranmak olduğu vurgulanmıştır (Tomšič, Bojnec, Simčič 2015). Aynı şekilde, (Klewitz, Hansen 2014), kurumsal sürdürülebilirliğin, sosyal ve çevresel konuların kuruluşun vizyonuna, değerlerine ve operasyonlarına tam entegrasyonunu gerektirdiğini öne sürmektedir. Dyllick

ve Hockerts (2002) için kurumsal sürdürülebilirlik, çevresel, sosyal ve ekonomik hedefleri, doğal çevreye ve toplumlara verilen zararı en aza indirmek ve aynı zamanda onlar için faydaları artıracak şekilde dengelemek için çaba sarf eden işletmeleri içerir. Sonuç olarak, kurumsal sürdürülebilirlik, organizasyonların stratejilerinin tamamen yeniden tasarlanmasını çevresel ve sosyal hedefleri ekonomik hedeflerle dengelemek için sistematik çabaları gerektirmektedir ve hem zararı en aza indirmeyi hem de doğal ortamlar ve toplumlar için faydaları maksimize etmeyi amaçlamaktadır (Hatak, Floh, Zauner 2015; Klewitz, Hansen 2014). İşletmelerin bunu başarabilmesi için, organizasyonun farklı bölümlerinde izole edilmiş uygulamalardan ziyade, tüm organizasyon süreçlerine entegre etmeleri, bütünleştirici yönetimi benimsemeleri ve ölçmeleri gerekmektedir (Maas, Schaltegger, Crutzen 2016). Bu yaklaşımı benimseyen kuruluşlar, sağlıklı çevresel, ekonomik ve sosyal sistemlerle yakından bağlantılı olarak zaman içinde dayanıklılık geliştirirler. Bu sayede içsel ve dışsal şoklarla başa çıkmak için kendilerini daha iyi konumlandırırlar (Ahi, Searcy 2013).

Kurumsal Sosyal Sorumluluk terimi bazen Kurumsal Sürdürülebilirlik ile birbirinin yerine kullanılmaktadır. Çünkü her iki terim de işletmelerin faaliyetlerinin sosyal ve daha yakın zamanda çevresel etkileriyle ilgili olarak nasıl yönetildiğiyle ilgilidir (Dahlsrud 2008; Lindgreen, Swaen 2010; Weber 2008). Kurumsal sosyal sorumluluk, temelinde işletmelerin faaliyetlerinin bulundukları toplumlara nasıl etkilediğine odaklanır ve dolayısıyla sürdürülebilirliğin sosyal boyutuna daha fazla eğilimlidir (Carroll 1979; Dahlsrud 2008; Mackey, Mackey, Barney 2007; McWilliams 2000; Wang vd. 2016). O zamandan itibaren, işletmelerin çevresel sorumluluğunu da içermesi ve bu nedenle kurumsal sürdürülebilirliğin bir eşanlamlısı olarak tanımlanması şeklinde evrilmiştir (Carroll, Shabana 2010; Dahlsrud 2008; Weber 2008; Wickert, Scherer, Spence 2016).

Sürdürülebilirlik gibi ilgili ve çeşitli bir olguyu modelleyerek kavramsallaştırmaya çalışırken genel sınırlamalar olduğu kabul edilmektedir. Modeller ve diyagramlar, kalıpların ve nedensel ilişkilerin gösterimi yoluyla bir anlayışa yön ve düzen katabilirken, ilişkilerin neden oluştuğunu açıklığa kavuşturmak için nadiren daha fazla ilerlediği söylenebilir (Saunders, Lewis, Tornhill 2012). Bölümlere ayırma, belirsiz olma ve kısıtlanma eğilimleri vardır (Bresciani, Eppler 2008). Diyagramları kendi kendini açıklayıcı olarak ele alma eğilimi vardır ve Bresciani ve Eppler (2008: 15) tarafından öne sürüldüğü gibi, "... dünya yanıltıcı, çekici olmayan ve kafa karıştırıcı görselleştirmelerle dolu..." olduğu söylenebilir.

Brundtland tanımı, Elkington'un (1994) Üçlü Alt Çizgisi ve 2005 BM Dünya Zirvesi'nin tanımlarıyla, sürdürülebilirliğin genellikle üç boyuttan oluştuğu gösterilmiştir. Barbier (1987), Brundtland'ın üç boyutunu, boyutların sürdürülebilirliği sağlamak için nasıl etkileşime girdiğini gösteren ünlü üç dairesel Venn diyagramını oluşturmak için kullanmıştır. Barbier, gerçek sürdürülebilirliğe ancak üçü de dengelenirse ulaşılabileceği fikrinin altını çizmiştir (Laasch, Conaway 2015). Örneğin, bir ülke esas

olarak ekonomik ve sosyal kalkınmaya odaklanırsa, sonuçlar gerçekten adil olabilir, ancak katlanılabilir veya uygulanabilir olmaktan yoksun kalacağı söylenebilir (Laasch, Conaway 2015). WCED/Brundtland Raporunda tanımlandığı gibi örgütsel değişim ihtiyacını yansıtan ve karar vermede çevre ve ekonomiyi uzlaştıran (Moir, Carter 2012) 'demokrasi' veya 'yönetişim' (Waas vd. 2011) olarak da adlandırılan dördüncü bir boyutu – bağlamsal kurumun boyutunu – içermektedir (Moir, Carter 2012). Bununla birlikte, yorumlayıcı nedenlerle aldatıcı olmakla suçlanan bu basitlik ve uyarlanabilirliktir (Giddings, Hopwood, O'Brien 2002). Örneğin, boyutların her biri arasındaki içsel ilişki göz ardı edilebilir ve boyutları bağımsız sistemler olarak nitelendirilerek, parçalar ve bütün arasındaki içsel etkileşimleri açıklamakta başarısız olan Newtoncu ve indirgemeci epistemolojik tuzağa düşebilir (Mebratu 1998; Lovelock 2007; Wells 2011). Esasen, Barbier'in modeli (ve varyasyonları) boyutların tam entegrasyonunu yetersiz bir şekilde temsil etmektedir ve bölümlere ayırmayı (Moir, Carter 2012) veya bütünsellikten ziyade parçalanmayı (Laasch, Conaway 2015) teşvik eder. Bu nedenle, ölçek ve değişimin karmaşıklığı gibi etkileyici faktörleri yeterince gösterememektedirler (Lozano 2008). Bununla birlikte, çevresel performansın daha ölçülebilir doğası nedeniyle, çevresel boyuta öncelik verme eğilimi, aslında sürdürülebilirliğin çoğu zaman çevre ile eşanlamlı olarak kabul edilmesiyle birlikte, sosyal boyutun çok daha az belirgin bir öneme sahip olması durumu ortaya çıkmıştır (Moir, Carter 2012; Makower 2014; Alange 2014; Laasch, Conaway 2015). İç içe geçmiş daireler modeli, Venn diyagramı ve türevleri ile önerildiği gibi eşdeğerlikten uzaklaşır, daha ziyade, iç içe geçmiş daireler hiyerarşiyi ima eder ve entegrasyona daha yatkındır (Moir, Carter 2012). Bu modelin arkasındaki mantık, insanlığın evrimsel gelişiminin temelde toplumla bağlantılı olmasıdır; insan faaliyetinin kendisinin çevreye bağımlı olduğu ve çevreyi etkilediği ve ekonomi toplumsal bir işlemdir ve bu nedenle toplum çemberinin bir alt kümesidir (Giddings, Hopwood, O'Brien 2002). Ekonomik faaliyetin toplumun tüketme potansiyeli ile sınırlı olduğunu ve toplumun büyümesinin dünyanın çevresel kaynak sınırlamaları ile nasıl sınırlı olduğunu göstermektedir (Laasch, Conaway 2015). Buna göre, bu model, sürdürülebilir kalkınmanın, hiçbirini azaltmadan üç boyutu da aynı anda artıran kalkınmayı içermesi gerektiğini ima etmektedir (Laasch, Conaway 2015).

Venn diyagramını veya iç içe geçmiş daireler modelini uyarlayan ilk katman, sürdürülebilirliğin üç ayağına odaklanır. Bunlar aşamalı olarak eşitlenir ve bütünleştirilir, böylece hiçbir boyut öncelik kazanmaz (Lozano 2010). Üç boyutu içeren sonuçta ortaya çıkan daire, diğer modellerde eksik olan dinamizmi temsil etmek için sürekli dönen olarak gösterilmektedir (Moir, Carter 2012). Zaman unsuru ve nesiller arası kaygılar daha sonra ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarla birleştirilerek, tüm boyutların hem şimdiki hem de gelecekteki çeşitli biçimlerindeki karşılıklı ilişkilerini temsil eden dönen silindirik bir formla sonuçlanır (Lozano 2010).

Ekonomik Sürdürülebilirlik

Kurumsal sürdürülebilirliğin ekonomik boyutuna ilişkin tartışmalar genellikle ekonomik sürdürülebilirliğin, çevresel ve sosyal yönlerin yanı sıra uzun vadede pazarda kalmak için endişe duyulması gereken bir organizasyonun genel yönlerini kucakladığı genel boyut olarak önerilmektedir (Baumgartner, Ebner 2010). Baumgartner ve Ebner (2010), bu tür genel yönlerin kullanımının anlamlı olduğunu, çünkü olumlu sonuçların kuruluşun finansal performansı ve sürdürülebilirliği ile pozitif olarak ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, yönetim, yalnızca finansal sonuçları gösteren yönle odaklanmak yerine, ekonomik başarı elde etmek için bu yönleri kullanmalıdır. Ekonomik boyut, yönetimin ekonomik performansa odaklanırken hissedar memnuniyetini korumak zorunda olduğu kuruluşların hissedarlarını içermektedir. Hissedarlar yatırımlarının getirisini en üst düzeye çıkarmayı beklediklerinden, hissedarların memnuniyetini korumak yöneticiler için zor olabilir, bu da yöneticilere tekliflerle ilgili fiyatları en üst düzeye çıkarmaya baskı yapabileceği söylenebilir (Baumgartner, Ebner 2010). Bu nedenle, yöneticilerin başa çıkması gereken zorluk, paydaş ve hissedar ihtiyaçları arasında doğru dengeyi bulmaktır. Bununla birlikte, denge sağlandığı takdirde kuruluşlar daha yüksek bir sürdürülebilirlik olgunluğu sergileyeceği ön görülmektedir (Van Marrewijk, Werre 2003).

Baumgartner ve Ebner (2010) sürdürülebilirliğin ekonomik boyutunun farklı yönlerini de önermektedir. Bu yönler inovasyon ve teknoloji, iş birliği, bilgi yönetimi, süreçler, satın alma ve sürdürülebilirlik raporlamasıdır. Kurumsal sürdürülebilirliğin ekonomik boyutunun bir parçası olan bu yönler, temel olarak bir kuruluşun finansal performansını nasıl iyileştirebileceğine ve aynı zamanda çevresel etkisini nasıl iyileştirebileceğine odaklanmaktadır. Örneğin, satın alma, organizasyonun satın alma ve tedarik zinciri yönetiminde sürdürülebilirlik konularını göz önünde bulundurmasını ve aynı zamanda tedarikçi ile ilişkisinde sürdürülebilirliğe odaklanmasını gerektiren bir alandır (Baumgartner, Ebner 2010). Satın alma ve tedarik zinciri yönetiminde sürdürülebilirlik konularına odaklanan kuruluşların atık yönetimlerini geliştirirken aynı zamanda aşırı atık gereksiz maliyetlere yol açtığı için maliyetleri düşürmeleri muhtemel olarak görülmektedir (Baumgartner, Ebner 2010). Satın alma ve tedarik zinciri yönetiminde sürdürülebilirlik konularına odaklanmak ise yönetim sistemlerini çevresel performans stratejileriyle uyumlu hale getirerek sağlanabilir (Kashmanian, Wells, Keenan 2011). Kurumsal düzeyde sürdürülebilirlik yönetimi, tesis düzeyinde sürdürülebilirlik yönetiminin parçalarının toplamından daha büyük olmalıdır. Bu nedenle, stratejik planlama, Ar-Ge, tasarım ve pazarlama gibi bazı temel sürdürülebilirlik yönetimi işlevleri, kurumsal işlev tarafından ele alınmalıdır. Bununla birlikte, gerçekte, hayati tesis düzeyinde operasyonel programlar sürdürülebilirliğin korunmasını sağlamalıdır. Firma, çalışanlar arasında farkındalık ve katılım, sürdürülebilirlik için metriklerin geliştirilmesi, tesis sürdürülebilirlik standartlarının oluşturulması ve rekabet ortamının anlaşılması yoluyla

sürdürülebilirliği sürdürmektedir. Sürdürülebilirliği korumak, finansal performansı iyileştirmek ve aynı zamanda hissedarların ihtiyaçlarını karşılamak için çok önemlidir (Kashmanian, Wells, Keenan 2011).

Çevresel Sürdürülebilirlik

Kurumsal sürdürülebilirliğin çevresel boyutu, kurumsal faaliyetlerin neden olduğu çevresel etkileri ifade etmektedir. Çevresel boyut esas olarak çevresel etkileri ölçmektedir. Bununla birlikte, kurumsal sürdürülebilirlik stratejilerinde, kurumsal sürdürülebilirliğin daha yüksek olgunluk seviyelerinin genellikle etkilerden ziyade nedenlere odaklandığı etkilerin neden olduğu etkilere odaklanılmaktadır (Baumgartner, Ebner 2010). Ayrıca, kurumsal sürdürülebilirliğin artan olgunluk seviyesi, kuruluşların çevresel etkilerini en aza indirme ve nötralize etme şansının artması anlamına gelmektedir (Van Marrewijk, Werre 2003). Ayrıca, Baumgartner ve Ebner (2010) sürdürülebilirliğin çevresel boyutunun farklı yönlerini önermektedir. En ilgili çevresel hususlar, kaynak kullanımının, havadaki, sudaki, yerdeki ve atıklardaki emisyonların, tehlikeli atıkların ve biyolojik çeşitliliğin neden olduğu çevresel etkilerle ilgilidir. Bunlar, kurumsal sürdürülebilirliğin çevresel boyutunun bir parçasıdır ve temel olarak bir kuruluşun dış çevresi üzerindeki etkisini ve ayak izini nasıl geliştirebileceğine odaklanır. Örneğin, kaynak kullanımı, bir kuruluşun tekliflerinin gerektirdiği enerji kullanımı ve teklifler için gereken malzeme ile ilgilidir. Böylece, tekliflerin enerji kullanımını iyileştiren kuruluşlar, çevre ve müşterileri üzerindeki etkilerini azaltacağı söylenebilir. Sonuç olarak, teklifin çalışması için daha az enerji gerekecek ve bu da muhtemelen müşteri tarafından algılanan ürün çekiciliğini artıracaktır (Baumgartner, Ebner 2010). Yalnızca öneriler ve çevresel etkileri ile ilgili bireysel yönlemlere odaklanmak yeterli değildir. Sadece bireysel yönlemlere odaklanmamak, firmaların tekliflerin yaşam döngüsü boyunca etkileri ve çevresel sorunları göz önünde bulundurmaları gerektiği Baumgartner ve Ebner (2010) tarafından vurgulanmaktadır.

Kashmanian, Wells ve Keenan (2011), bir kuruluşun çevresel ayak izini iyileştirmek için değer zinciri performansını iyileştirmenin önemini vurgulayarak detaylandırmaktadır. Bu iyileştirmeler, firmanın neden olduğu çevresel ayak izinin genişliğini ve dolayısıyla firmanın sürdürülebilirlik stratejisinin genişliğini tanımayı ifade etmektedir. Bu nedenle, kuruluşlar yaşam döngüleri boyunca tekliflerinin çevresel etkilerini göz önünde bulundurma zorluğuyla karşı karşıyadır. Buna ek olarak, Brady, Henson ve Fava (1999), yaşam döngüsü yönetiminin bir kuruluşun ekonomik ve çevresel performansına doğrudan katkıda bulunabileceğini belirtmektedir. Bunu yaparak, kuruluşlar iş faydalarını, fırsatlarını tanımlayabilir, stratejik karar verme için disiplinli bir yönetim yaklaşımı geliştirebilir ve çevresel hedeflere doğru ilerlemeyi izleyebilir (Brady vd. 1999). Bu nedenle, firmalar sürdürülebilirliği, bir şirketin sürdürülebilirlik faaliyetlerine öncelik vermek için tedarikçilerinin, müşterilerinin ve taşımacılığının çevresel katkısını göz önünde bulundurması gereken değer zinciri aracılığıyla entegre

etmelidir (Kashmanian, Wells, Keenan 2011). Sonuç olarak, önerilerin atık ve kirlilik gibi çevresel etkileri, üretimi ile ortaklaşa ele alınabilir (Baumgartner, Ebner 2010). Değer zinciri performansını iyileştirmenin olası yolları, tedarikçilerin daha sürdürülebilir hale gelmelerine, teklifleri iyileştirmelerine ve müşterilere çevresel etkileri azaltmada veya taşımacılığın neden olduğu ayak izini azaltmada yardımcı olmaktadır (Kashmanian, Wells, Keenan 2011). Bununla birlikte, çoğu kuruluş atık ve kirliliği, üretim sürecine eşzamanlı bir çıktı olarak düşünmek yerine, tekliflerin üretimine bir girdi olarak gördüğü için bu zor olabileceği düşünülmektedir (Boussemart vd. 2020).

Sosyal Sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik, firmanın tüm faaliyetlerinde uyguladığı sorumluluk bilincidir ve pazarda uzun vadeli başarıyı sürdürmeyi amaçlamaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik, şirkete paydaş sadakatini sağlamak için paydaş ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanır. Bu nedenle, sosyal sürdürülebilirlik paydaşlarla hem mevcut hem de gelecekteki ilişkileri olumlu yönde etkilemeyi amaçlamaktadır (Ebner 2007). Paydaş ilişkileri aynı zamanda paydaşların sürdürülebilirliğe yönelik kurumsal ilerlemeyi izlemelerine de olanak tanımaktadır. Güçlendirilmiş paydaş ilişkileri, kamuya açık sürdürülebilirlik hedefleri, sürdürülebilirlik hedefleri ve stratejisi hakkında kamuya açık raporlar, yerel toplumlarla ortaklık, sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklık ve diğer şirketlerle iş birliği yoluyla sağlanabilir.

Güçlü paydaş ilişkileri, şirketin mevcut ve ortaya çıkan sorunlar ve gelişen beklentiler hakkında daha iyi bilgilendirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, iç ve dış paydaşlarla etkin bir şekilde ilişki kurmak, şirkete ve paydaşlara fayda sağlayan çok boyutlu bir çabadır (Kashmanian, Wells, Keenan 2011). Etkili iç ve dış paydaş ilişkileri genellikle bir kuruluşun daha yüksek bir sürdürülebilirlik olgunluk seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. Kurumsal sürdürülebilirliğin sosyal boyutu, içerdiği yönleri belirlemek için tanımına bağlıdır. Bu nedenle, yönetimin toplum üzerindeki etkilerini geliştirirken hangi sosyal yöne odaklanacağını fark etmesi zor olabilir. Sosyal sürdürülebilirliğin zorluğu, iç ve dış yönlerle ilgili hususları içermektedir. Hem iç hem de dış yönler odaklanma açısından değişebilir. Genel olarak kurumsal sürdürülebilirliğin sosyal boyutuyla ilgilidirler ve bu nedenle odak noktaları, kuruluşların toplum üzerindeki etkilerini nasıl geliştirebilecekleri üzerine kuruludur (Baumgartner, Ebner 2010). İç veya dış yönleri göz önünde bulundurup bulundurmadığına bakılmaksızın, kurumsal sürdürülebilirliğin artan olgunluk seviyesi, kuruluşların toplum üzerindeki etkilerini iyileştirme şansının daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Van Marrewijk, Were 2003).

İç yönler açısından, Baumgartner ve Ebner (2010) bu yönlerin kurumsal yönetim, motivasyon ve teşvikler, sağlık ve güvenlik ve beşeri sermaye gelişimi olduğunu belirtmektedir. Örneğin, kurumsal yönetim, bir kuruluşun paydaşlarıyla olan ilişkisini geliştirmek için tüm ticari faaliyetlere ilişkin şeffaflığını artırmasıyla ilgilidir (Baumgartner, Ebner 2010). Örneğin, verileri herkese açık olarak

paylaşan kuruluşlar, artan şeffaflık nedeniyle toplum üzerindeki etkilerini artırabilir. Artan şeffaflık, artan gelir üretimi yoluyla finansal performansta artışlara yol açabilir (Baumgartner, Ebner 2010). Ayrıca, çalışanların sağlık ve güvenliğini iyileştiren kuruluşların toplum üzerindeki etkilerini artırmaları muhtemeldir ve çalışanlarının üretkenliğinin artması muhtemeldir (Stiglitz, Sen, Fitoussi 2010). Bu tür girişimler iç paydaşların ilişkilerini güçlendirecek ve sürdürülebilirliğin daha yüksek olgunluk seviyelerini teşvik edeceği söylenebilir.

Dış yönler açısından, Baumgartner ve Ebner (2010) bu yönlerin etik davranış ve insan hakları, tartışmalı faaliyetlerin olmaması, yolsuzluk ve kartel olmaması ve kurumsal vatandaşlık olduğunu belirtmektedir. Sürdürülebilirliği iş stratejisine entegre eden firmalar, reaktif olmaktan ziyade dış değişikliklere karşı proaktif olma yeteneklerini geliştirecekleri için dış yönleri başarabilirler. Bu nedenle, üst düzey yönetim, stratejiyi ve kuruluş genelinde karşılıklı bağımlılıklarını belirlemeli ve iletmelidir. Sonuç olarak, kuruluşlar sürdürülebilirlikten avantajlar elde etmek için işlerini yeniden gözden geçirmelidir. İşin yeniden gözden geçirilmesi, kuruluşların sürdürülebilirlik ile ilgili paydaşların dış önemini kavramalarını sağlayacaktır (Baumgartner, Ebner 2010).

Yeniden değerlendirme, örneğin, kuruluşların dış paydaşlara karşı sosyal önemi paylaşımlarını sağlayan bir davranış kurallarına sahip olarak sağlanabilir. Bahsedilenler gibi girişimler, dış paydaşların ilişkilerini güçlendirecek ve sürdürülebilirliğin daha yüksek olgunluk seviyelerini teşvik edecektir. Bu nedenle Epstein (2008), sürdürülebilirliğin hem paydaşlar hem de kuruluşun kendisi için değerli olabilmesi için firmaların sürdürülebilirlik ihtiyaçlarını iş yapış şekillerine entegre etmeleri gerektiğini belirtmektedir.

2.3.Sosyal Sürdürülebilirlik ve Benzer Kavramlarla İlişkisi

Sosyal sürdürülebilirlik, kuruluşların toplumların gelişimine katkıda bulunurken, bireylerin güvenliğini ve refahını etkili bir şekilde artıran belirli operasyonların ürün ve süreçlerine gömülü sosyal adaletle ilgili endişeleri ile ilgilidir (Klassen, Vereecke 2012). Sosyal sürdürülebilirlik, ekonomik ve çevresel boyutlara kıyasla kuruluşlardan genellikle daha az ilgi görmüştür (Ashby vd. 2012; Nakamba vd. 2017). Yakın zamana kadar, kuruluşlar, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının ne olduğunu ve kuruluşları bu tür uygulamaların benimsenmesine katılmaya neyin motive ettiğini belirlemeye özel bir odaklanma ile sosyal sürdürülebilirliğin zorluklarını ele almaya giderek daha fazla önem vermişlerdir (Kim vd. 2018; Mani, Günasekaran 2018; Parente vd. 2018). Bu bölümde sosyal sürdürülebilirlik kavramını daha anlaşılabilir kılmak adına detaylı literatür incelemesi yapılmıştır. Ardından sosyal sürdürülebilirlik ile benzeri kavramların ortak yönleri ve ayrışan yönleri açıklanmış, sosyal sürdürülebilirliğe daha net bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır.

Bramley ve Power (2009), sürdürülebilirliğin dikkate alınmasının artık sadece çevreye odaklanmaktan sosyal ve ekonomik faktörleri de dâhil etmeye geçtiğine inanmaktadır. Uzun zamandır şirketler, örneğin iyi bir çevresel üne sahip olarak pazar payı kazanabilmişlerdir. Sosyal sürdürülebilirlik zamanla daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır ve entegre modeller daha yaygın hale gelmiştir. Bu nedenle sosyal yön de ana odağın çevre veya ekonomi olabileceği bağlamlarda daha fazla yer kazanmıştır. (McKenzie 2004) Bir kavram olarak sosyal sürdürülebilirliği basit bir şekilde tanımlamak zordur (Bramley, Power 2009). Çalışmayı sınırlamamak için, konunun genişliğini göstermek için çeşitli tanımlar ve yönler sunulacaktır. Dempsey ve diğerleri (2011) bunun geniş kapsamlı bir kavram olduğunu ve zaman içinde sürekli değişecek bir şey olduğunu belirtmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik, bugün toplumun ve insanların ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamayı mümkün kılacak şekilde karşılama süreci olarak da ifade edilebilir. (Interfaith Center on Corporate Responsibility 2011). Bununla birlikte, McKenzie (2004) tüm dağınık tanımlar ve göstergelerle olumluya işaret etmektedir. Her şeye uyacak tek bir tanım olsaydı, belirli bir duruma etki edemeyecek kadar genel olacağını söylemiştir. McKenzie (2004), sürdürülebilirlik tanımlarının daha yerel düzeylerde geliştirildiğinde en iyi etkiye sahip olduğunu savunmaktadır. Sürdürülebilirlik göz önüne alındığında sosyal yön ekonomik ve ekolojik faktörlerle birlikte belirtilse de sosyal sürdürülebilirlik nadiren diğer ikisi kadar dikkat çekmektedir (Ajmal vd. 2018). Sosyal sürdürülebilirliğin ne kadar önemli olmasına rağmen, ekonomik ve çevresel faktörlere öncelik verilmektedir (Woodcraft, Hackett, Caistor-Arendar 2011). Sosyal sürdürülebilirliğe öncelik verilmemesinin nedenleri çok fazla olduğu söylenebilir. Örneğin, sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesi, ekonomi veya çevre ile ilgili faktörlere kıyasla çok daha zordur (McKenzie 2004). Omann ve Spangenberg (2002) ayrıca sosyal sürdürülebilirliğin karar vericiler ve hatta araştırmacılar arasında hala geniş bir tanıma sahip olmadığına inanmaktadır. Ajmal ve diğerleri (2018), şu anda sürdürülebilir kalkınma alanındaki girişimlerin çoğunun ekonomik ve çevresel yönleri içerdiğini, sosyal boyutun göz ardı edildiğini belirtmektedir. Sosyal sürdürülebilirliğin neleri içerdiğini daha yakından araştırmak için, Barron ve Gauntlet (2002), sosyal sürdürülebilirliğin beş ilkesini, eşitlik, çeşitlilik, yaşam kalitesi, birbirine bağlılık ve demokrasi ve yönetim kavramını tanımlamanın bir yolu olarak tanımlamıştır. Eşitlik, toplumun herkese, özellikle de en savunmasız olanlara adil fırsatlar sunması gerektiği anlamına gelmektedir. Barron ve Gauntlet (2002) bunu temel ve hayati bir bileşen olarak ifade eder. Çeşitlilikle birlikte, Barron ve Gauntlet (2002), toplumun çeşitliliği sağlama ve teşvik etme derecesine atıfta bulunur. Yaşam kalitesi, tüm üyeler için toplum düzeyinde iyi bir yaşam kalitesini desteklemesi gereken temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak anlamına gelmektedir. Birbirine bağlılık, topluluk içinde ve dışında bağlantıları teşvik eden yapılar ve sistemler yaratan toplumu içerir. Demokrasi ve yönetim ile Barron ve Gauntlet (2002) demokratik süreçleri ve sorumlu ve açık yönetim yapılarını ifade eder.

2.3.1. Sosyal Uyumluluk ve Davranış Kodları

İşletmeler kendilerini denge ve iş başarısının artık yalnızca gelir arayışından değil, yönetimlerinin etik yönünü mutlaka göz önünde bulundurması gereken bütünleşmiş bir yaklaşıma uyumdan kaynaklandığı bir bağlamla karşı karşıya bulmaktadır (Allen 2001; Cassidy 2003; Catturi 2003; Borgonovi, Rusconi 2008). Sanayileşmenin ortaya çıkmasıyla birlikte, zaman içinde üreticiler ve kullanıcılar da dahil olmak üzere paydaşların çıkarlarına ve beklentilerine zarar vermeden işçinin refahını ve endüstriyel insan haklarını sağlamak için çok önemli bir endişe kaynağı olarak ortaya çıkmıştır. Feodalizm, sanayi devrimi, Fransız devrimi, Amerikan İç Savaşı, sosyalist ve işçi hareketlerinin ortaya çıkışı, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün ortaya çıkışı, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi vb. ile ilişkili tarihsel gerçeklikler dünya genelinde üretim sektörlerinde mevcut sosyal uyum kavramının ve uygulamalarının temelini şekillendirmiştir (Hasan 2018).

Sosyal uyumluluk, kuruluşların çalışanlarının sağlığını, güvenliğini ve haklarını, faaliyet gösterdikleri toplumu, tedarik ve dağıtım zincirlerindeki işçilerin yaşamlarını aynı zamanda topluluklarını korumak için çaba gösterdikleri bir süreçtir. Sosyal uyum; hesap verebilirlik, şeffaflık, etik davranış, paydaş çıkarlarına saygı, hukukun üstünlüğüne saygı, uluslararası davranış normlarına saygı ve insan haklarına saygı gibi dinamikleri içermektedir (Euvoria 2021). Uyum, kural ihlallerini önlemek amacıyla önemli bir yönetim konusu olarak görülmektedir. Hemen hemen tüm büyük ve orta ölçekli şirketler, kurumsal değerlerle yakından ilişkili olan ve kurumsal davranış ve her bir çalışanın davranışı için temel bir yönelim görevi gören bu tür davranışsal talimatları formüle etmişlerdir (Schach 2015). Bu talimatlara davranış kodları, kuruluşların etik ve yasal gerekliliklere uymalarını sağlamak için davranış kodlarının uygulanması ise sosyal uyumluluk olarak ifade edilmektedir (Locke vd. 2007). Amaç, arzu edilen davranışları teşvik etmek ve istenmeyen eylemlerden kaçınmaktır. En iyi uyum politikası, çalışanlar tarafından anlaşılmadığı ve saygı duyulmadığı takdirde işe yaramaz. Bu nedenle, böyle bir kurallar dizisinin iletişimi, genel süreçte temel bir görevdir. Şirketlerin uyum önlemlerini almamalarından kaynaklanan riskler, imajlarına verilen zararlardan tazminat taleplerine ve cezai sonuçlara kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda, girişimciler veya genel müdürler için sorumluluk risklerini önemli ölçüde en aza indirmek için bir davranış kuralları uygundur. Aynı zamanda şirketlere sosyal sorumlulukları kapsamında gelen talepler de artmaktadır. Bu durumda da davranış kodları, etik ve sosyal ilkeleri şeffaf hale getirmek için bir araçtır (Schach 2015).

Sosyal uyumluluk, etik, çevre ve ekonomiyi içermesi sebebiyle sürdürülebilirlik ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Ancak sosyal uyumluluğun mevcut zaman dilimindeki toplumsal beklentilere uyum sağlamayı vurgulamakta, sosyal sürdürülebilirliğin ise gelecek nesilleri de kapsayan uzun vadeli bir perspektifi içermekte olduğu söylenebilir. Bu nedenle sosyal uyumluluğun sürdürülebilirlik ile eş

anamlı kullanılamayacağı, ancak sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarında yardımcı bir araç olabileceği söylenebilir (Euvoria 2021).

2.3.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik İlişkisi

Kurumsal sosyal sorumluluğun bir kavram olarak erken araştırmalarının tanımları, sosyal bağlamıyla birlikte, ne olduğunu ve ne anlama geldiğini açıklayan araştırmacıların artan ilgisine yol açmıştır (Carroll 2008). Kurumsal sosyal sorumluluk, çağdaş iş ortamında ve ayrıca yönetim araştırmacıları arasında önemli bir ivme ve önem kazanmıştır (Vig 2016). Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının tarihi süreci, yirminci yüzyıldan bu yana küresel organizasyonların büyümesiyle gelişmiştir (Moura-Leite, Padgett 2011). Carroll (2008), kurumsal sosyal sorumluluk kanıtlarının hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde küresel olarak görülebileceğini, ancak kavramla ilgili yapılan erken çalışmaların çoğunun, önemli miktarda literatürün üretildiği Amerika Birleşik Devletleri'nde çoğunlukla açık olduğunu öne sürmüştür (Carroll 2008). İş uygulamaları ve toplumsal beklentiler zamanla değişmiş, bu da KSS kavramının evrimine yol açmıştır (Marco-Lajara vd. 2022). Bu nedenle, kurumsal sosyal sorumluluğun organizasyon davranışı üzerindeki etkisini tam olarak anlamak için, karmaşık tarihini ve evrimini tam olarak anlamak önemlidir.

1800'lerin sonundan 1980'lere kadar kurumsal sosyal sorumluluk, öncelikle şirketlerin hayırseverlik çabalarına odaklanan bir kavramdır. İşletmeler hayırsever bağışlarda bulunacak veya diğer sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bulunacaklardı, ancak bu çabaları şirketin genel stratejisine veya operasyonlarına entegre etmeye çok az vurgu yapılmıştır (Rosário vd. 2022). Ek olarak, şirketlerin sosyal olarak sorumlu olmaları için paydaşlardan çok az düzenleme veya baskı yapılmıştır. 1800'lerin sonlarında ise, hayırseverlik çabaları işçi sınıfına ve refah planlarının yaratılmasına odaklanmış hem Avrupa'da hem de Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanmış örnekler görülmüştür (Carroll 2008). Sonuç olarak, Victoria dönemi hayırseverleri, toplumsal vicdanlarının dini kökleri ve ahlaki ilkeleri nedeniyle büyük bir idealizm ve hümanizme tabi tutulmuşlardır (Harrison 1966). Bu durum, 1980'lerin sonlarında, işletmelerin toplumdaki rolüne ve topluluklar ve çevre üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerine daha fazla dikkat edilmesiyle değişmeye başlamıştır. Bunun bağlamda, işletmelerin sosyal sorumluluklarını iş fırsatlarına dönüştürmeleri gerektiği fikri Drucker (1984) tarafından vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Wartick ve Cochran'a (1985) göre, kurumsal sosyal performans, kurumsal sosyal sorumluluğu değerlendirmek için daha kapsamlı bir çerçeve olarak düşünülebilir. Bu nedenle, ilkeleri, süreçleri ve politikaları birleştirerek, bu yazarlar Carroll'ın kurumsal sosyal sorumluluk yönlerini yeniden şekillendirmiştir.

Sethi'nin (1975) ilk çalışmaları, kurumsal sosyal sorumluluk davranışının üç önemli faktörünü tanımlamıştır. Sethi (1975), kurumsal davranışın üç farklı düzeyde gerçekleştiğini açıklamıştır. İlk

seviye, yasal yönergeler ve endüstri kısıtlamalarına tepki olarak tanımlanan sosyal bağlılık olarak adlandırılmış, ikinci seviye, şirketlerin normal bir yükümlülüğün ötesinde hareket etmeleri ve toplumsal ihtiyaçlara cevap vermeleri, son olarak, üçüncü seviye ise, şirketlerin paydaşlarını (özellikle işgücü arasındaki) kurumsal sosyal sorumluluğa dahil etmeleri ve sorunlarını ve endişelerini göz önünde bulundurmaları olmuştur (Sethi 1975). Bunun ışığında, akademisyenler kurumsal sosyal performans ile bir kuruluşun finansal performansı arasındaki ilişkiyi incelemeye çalışmışlardır (Griffin, Mahon 1997). Daha sonra Carroll, Amerika'da bir şirketin ve toplumun ara yüzünün gelişimini göstermek için dört sorumluluk kategorisi geliştirmiştir. Kurumsal sorumlulukların tarihsel eğilimlerinin ekonomi, yasal yönler olduğunu ve daha sonra ahlaki ve engelsiz yönler odaklanıldığını iddia etmiştir. Carroll (1991), ayrıca, finansal taahhütlerin etik veya sosyal yükümlülüklerle hafifletilmesinin beklendiğini öne sürmüştür. Bu nedenle, Pinkson ve Carroll (1996), benzer bulgular üretmiş ve Carroll'un ampirik olarak bağımsız dört kurumsal sosyal sorumluluk unsurunu doğrulamıştır.

Kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili olaylar 2000'li yılların on yılını domine etmiştir ve bu dönem iki bölüme ayrılabilir. İlk bölüm kurumsal sosyal sorumluluğun tanınması, yaygınlaştırılması ve uygulanması ile ilgilenirken, ikinci bölüm ise akademik yayınların kurumsal sosyal sorumluluğa stratejik yaklaşımlarını içermektedir. Bu nedenle, Sethi (2008) ve Carroll (2008) çalışması, mevcut araştırmanın güvenilirliğine katkıda bulunurken, kurumsal sosyal sorumluluğu ve çalışan bağlılığı ile kariyer memnuniyeti üzerindeki etkisini anlama çabasına katkı sağlamaktadır. Carroll (2008), 1990'larda yapılan benzersiz katkılarının çok az olduğunu iddia etse de yine de, tüm bu faktörlerin ötesinde, kurumsal sosyal sorumluluk kavramının bu temellerin yapı taşı haline geldiğini veya paydaşlarla, sosyal, çevresel, etik, insan hakları ve iş operasyonlarına ve temel stratejiye dâhil edilen tüketici konularıyla yakın bir şekilde çalışırken diğer ilgili kavram ve temaların çıkış noktası haline geldiğini gözlemlemiştir. Bu nedenle, teknoloji devriminin bir sonucu olarak, kurumsal sosyal sorumluluğa teorik katkılara odaklanmak, konuyla ilgili daha ampirik araştırmalara kaymıştır (Carroll, 2008). Buna ek olarak, Moura-Leite ve Padgett (2011), mevcut kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının etik odaklı bir vurgudan performans odaklı bir vurguya doğru kaydığını belirtmiştir. Benzer bir bulgu, kurumsal sosyal sorumluluk literatürünün şu anda kurumsal karlılıkla ilişkisini vurguladığına dikkat çeken Vogel (2005) tarafından da yapılmıştır. Bu, PriceWaterhouseCoopers (PWC) tarafından 2002 yılında yapılan ve küresel yöneticilerin %70'inin kurumsal sosyal sorumluluğun şirketlerinin üretkenliğinin kilit bir bileşeni olduğuna inandığını gören bir ankete atıfta bulunarak desteklenmiştir. Bu nedenle, kurumsal sosyal sorumluluk, genel iş stratejilerinin önemli bir parçası ve çok yönlü iş başarılarının kilit bir bileşeni haline gelmiştir (McCallum vd. 2013). Bu nedenle, şirketler dezavantajlı çalışanlara yönelik programlara sponsor olmalı ve bu yükümlülük sınırsız bir taahhüt olmalıdır (Allen 2016). Genel olarak, kurumsal sosyal sorumluluğun evrimi, işletmelerin toplumu ve

çevreyi şekillendirmede oynadığı rol hakkında artan bir farkındalığı ve şirketlerin bu sorunları ele almak için proaktif ve sorumlu bir yaklaşım benimsemeleri beklentisini yansıtmaktadır.

Uzun yıllar boyunca kurumsal sosyal sorumluluk, şirketlerin topluma ait olma duygusu sunmak ve faaliyetlerinin olumsuz etkilerini azaltmak için bir yol olarak görülmüştür. Şirketler genellikle hayır işlerini, temel iş faaliyetlerinden ayrı bir şekilde ele almış ve bu yaklaşım genellikle hayır bağışları veya tek seferlik toplum projelerine odaklanmıştır (Hanlon 2022). Daha sonra, kurumsal sosyal sorumluluğun ekonomik, çevresel ve sosyal zorunluluklar (üçlü alt çizgi yaklaşımı olarak adlandırılan) arasında bir denge kurmakla ilgilenirken, aynı zamanda hissedarların ve paydaşların beklentileriyle de ilgilendiği genel olarak anlaşılmaktadır (Yevdokimova vd. 2019). Birçok çok uluslu kuruluş, sosyal olarak sorumlu olmanın (Latapí, Agudelo vd. 2019), yaşadıkları küreselleşme sürecinin fırsatlarını ve zorluklarını dengelemek için güvenli bir yol olma potansiyeline sahip olduğunu ve bunun sonucunda kurumsal sosyal sorumluluğun güçlenme taahhüdünün ortaya çıktığını anlamıştır (Carroll 2015). Dahası, kurumsal sosyal sorumluluğun son yıllarda daha bütünsel ve entegre hale gelmesiyle birlikte, şirketler daha bütüncül bir yaklaşım benimsemiştir. Belirli sosyal ve çevresel sorunları ele almanın yanı sıra, bir şirketin iş modeli ve operasyonlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik genellikle "kurumsal sürdürülebilirlik" olarak adlandırılır ve iş stratejilerinin temel bir parçası haline gelmiştir (Sanchez-Planelles vd. 2022). Bu bağlamda, kurumsal sosyal sorumluluğun başladığı dönemden itibaren kavramın gelişimini izlemek, onu perspektife koymakla kalmayacak, aynı zamanda uygulayıcılar ve araştırmacılar arasında kurumsal sosyal sorumluluk bilgisini daha da geliştirecektir (Moura-Leite, Padgett 2011). Bir şirketin etik davranışa, sosyal ve çevresel sorumluluklarına olan taahhüdü kurumsal sosyal sorumluluk olarak adlandırılmaktadır (Marco-Lajara vd. 2022). Çevresel sürdürülebilirlik, insan hakları, iş gücü uygulamaları ve toplumla ilişki gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluğun uzun süredir dikkat çeken bir konu olduğu anlayışına dayanarak, Porter ve Kramer (2011) bunun işletme evriminde gerekli bir aşama olduğunu açıklamış ve "bir şirketin rekabet gücünü artıran ve aynı zamanda faaliyet gösterdiği topluluklardaki ekonomik ve sosyal koşulları geliştiren politikalar ve işletme uygulamaları" olarak tanımlanmıştır.

Kurumsal sosyal sorumluluğu tartışırken, genellikle bir kuruluşun çevreye veya hayırsever gruplara karşı sorumluluğunu düşünülmektedir ancak aslında en önemli sorumluluklardan biri birincil paydaş grubuna, yani çalışanlarına karşı sahip oldukları sorumluluktur (Chang vd. 2012). Kurumsal sosyal sorumluluk karmaşık bir terimdir ve küreselleşme veya sürdürülebilirlik gibi, yoğun bir terimlerin bir örneğidir (Shanahan, Seele 2017). Yoğun bir terim, birçok anlam katmanına sahiptir ve bu katmanlar soyulduğunda, bilinen ve henüz bilinmeyenlere dayanan yeni anlayışlar ortaya çıkar (Carter, Burritt 2007). Bir kuruluşun faaliyet gösterdiği topluma yardımcı olmanın yanı sıra, çalışanları, iş yüklerine ek sorumluluklar ekleyerek müşterilere yüksek kalitede hizmet sunmaları için motive etmenin yenilikçi ve

farklı bir yolu olarak tanımlanmakta, ekonomik sorumluluklara ek olarak doğal çevre ve toplumla ilişkilendirilmektedir (Korschun vd. 2014). Ardından Willard (2005), kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri olan kuruluşların işgücüne anlamlı bir çalışma ortamı sağladığını tespit etmiştir. Aynı çalışmada, bir kuruluşun sadece yasal ve ekonomik faaliyetlerini tanımanın, bir çalışanın refahının şirket tarafından önemsendiği algısı üzerinde çok az etkisi olduğu ortaya çıkmıştır (Willard 2005). Ayrıca, bir şirketin ekonomik, sosyal ve çevresel performansını dikkate alan "üçlü alt çizgi" yaklaşımı olarak da tanımlanabilir (Pan vd. 2021). Başka bir deyişle, bu yaklaşım şirketin finansal başarısını toplumun ve yeryüzünün refahı ile dengelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından çevresel ve sosyal kaygıları ticari faaliyetlerine entegre eden şirketleri içeren gönüllü bir uygulama olarak tanımlanmıştır.

Moratis (2016), iş uygulamaları açısından kurumsal sosyal sorumluluğu "yasal ve ekonomik yükümlülüklerin ötesine geçen ve şirketin karlılığından ödün vermeyen bir kuruluşun genel sorumluluklarının bir parçası" olarak tanımlayan Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO) tanımının, işletmelerin rekabet gücünde bir artışa yol açacağı için kurumsal sosyal sorumluluğu en üst düzeye çıkarma şansına sahip olduklarını gösterdiğini iddia etmektedir. Bu durumun rekabetçiliğin artmasına, marka gelişimine, çalışan ve müşteri tutma oranına ve yatırımcılar, hissedarlar ve finansal yatırımcılar tarafından olumlu bir bakış açısına yol açacağı düşünülmektedir.

Genel olarak, sosyal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk, bir şirketin sorumlu iş uygulamalarına olan bağlılığını yansıtan iç içe geçmiş kavramlardır (Hu 2014). Kurumsal sosyal sorumluluk, finansal performansı korurken, çevresel ve sosyal kaygıları bir şirketin iş uygulamalarına entegre etmeye odaklanmaktadır (Hu 2014). Öte yandan sosyal sürdürülebilirlik, sosyal ve çevre sağlığını teşvik ederek mevcut ve gelecek nesillerin refahını sağlamakla ilgilidir (Elsharkawi, Shehata 2020). Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri aracılığıyla şirketler, çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltarak, yerel toplulukları destekleyerek, işyerinde çeşitliliği teşvik ederek ve etik iş uygulamalarına öncelik vererek sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmaya katkıda bulunabilirler (Haryanto, Chariri, Yuyetta 2021). Kurumsal sosyal sorumluluk ve sosyal sürdürülebilirlik, her ikisi de toplumsal refahın teşvikine odaklanan yakından bağlantılı kavramlardır. Kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik, tüketiciler, yatırımcılar ve paydaşlar şirketlerden daha fazla hesap verebilirlik talep ettikçe günümüzün iş ortamında giderek daha önemli hale gelmiştir (Fonseca vd. 2018).

Sosyal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk, kuruluşların sosyal ve çevresel sorunları ele almadaki rolünü vurgulayan kavramlardır (Kantabutra 2020). Sosyal sürdürülebilirlik, bireyler ve toplumlar için uzun vadeli refah ve yaşam kalitesine odaklanarak ihtiyaçlarının şimdi ve gelecekte karşılanmasını sağlar (Razia, Ah 2022). Kurumsal sosyal sorumluluk ise bir kuruluşun, faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkilerini dikkate alarak paydaşlarına karşı etik ve sorumlu davranma taahhüdünü

ifade eder (Jorgensen vd. 2020). Sosyal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk arasında örtüşme olsa da kapsamaları ve odakları bakımından farklılık göstermektedir (Haidar 2021). Sosyal sürdürülebilirlik, uzun vadeli toplumsal refaha katkıda bulunan sosyal, ekonomik ve çevresel faktörleri göz önünde bulundurarak daha geniş bir perspektifi kapsar. Buna karşılık, kurumsal sosyal sorumluluk öncelikle bireysel organizasyonların toplumsal konularla ilgili eylem ve sorumlulukları ile ilgilidir (Kantabutra 2020). Sosyal sürdürülebilirlik, bir toplumun faaliyetlerinin gelecek nesiller üzerindeki genel etkisini, kaynak yönetimi, sosyal adalet ve toplum gelişimi gibi faktörleri göz önünde bulundurarak dikkate alır (Sajjad, Eweje 2021). Öte yandan kurumsal sosyal sorumluluk, bireysel kuruluşların etik iş uygulamaları, hayırseverlik ve sürdürülebilirlik girişimleri yoluyla toplumsal refaha nasıl katkıda bulunabileceğine odaklanmaktadır (Newaj, Damar-Ladkoo 2016).

Hem sosyal sürdürülebilirlik hem de kurumsal sosyal sorumluluk, toplumsal sorunları ele almayı ve toplumların refahına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (Newaj, Damar-Ladkoo 2016). Bununla birlikte, sosyal sürdürülebilirlik daha geniş bir sistemik bakış açısı alırken, çeşitli paydaşların ve kurumların bir bütün olarak toplum üzerindeki kolektif etkisini göz önünde bulundurarak, kurumsal sosyal sorumluluk, bireysel organizasyonların spesifik eylemlerine ve sorumluluklarına odaklanır (Jorgensen vd. 2020).

Genel olarak, sosyal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk, toplumsal sorunları ele almak ve toplulukların refahına katkıda bulunmak için benzer hedeflere sahiptir. Ancak, kapsamaları ve odakları bakımından farklılık gösterirler. Sosyal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk arasında örtüşme olsa da bunların birbirinin yerine geçebilecek terimler olmadığını belirtmek önemlidir. Sosyal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk, iş etiği alanında iki ayrı kavramı ifade eder (Kantabutra 2020). Hutchins ve Sutherland'a göre hem sosyal sürdürülebilirlik hem de kurumsal sosyal sorumluluk, sosyal etkiler üzerindeki etkileri ve düşünceleri açısından artan farkındalığa sahip olsa da her iki kavram için de hala kesin tanımların eksikliği vardır (Kantabutra 2020). Başka bir deyişle, sosyal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk, her ikisi de toplumsal sorunları ele almayı amaçlayan ilgili kavramlar olsa da sınırlarını ve uygulama için belirli kriterleri belirlemek için hala açık ve titiz tanımlara ihtiyaç vardır (Kantabutra 2020).

Özetle, sosyal sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk, toplumsal sorunları ele almayı ve toplumların refahına katkıda bulunmayı amaçlayan ilgili kavramlardır. Ancak, kapsamaları ve odakları bakımından farklılık gösterirler. Sosyal sürdürülebilirlik, çeşitli paydaşların ve kurumların bir bütün olarak toplum üzerindeki kolektif etkisini göz önünde bulundurarak daha geniş bir sistemik bakış açısı alır (Mihajlović 2020).

2.4. Ontolojik Analiz ve Gerekli Durum Analizi

M.Ö. 600'lü yıllarda ilk filozof tartışmalarından günümüze kadar varlığın ne olduğu, varlığın neden var olduğu ve özünün ne olduğu felsefenin temel sorunları olmuştur (Şulul 2003: 58). Aristoteles (1985: 9) varlığın bilimini tanımlamak için bilgelik, felsefe, ilk felsefe, teoloji tanımlarını kullansa da öğrencileri tarafından metafizik ile eş anlamlı kullanılmıştır (Smith 2003: 155). Görülebilen, duyular ile kavranabilen bilginin ötesinde, akılla ve düşünceyle kavranabilen bilgi olarak adlandırılan metafizik, doğa ile ilgilenir ve nihai nedeni üzerinde araştırmalar yapar (Şulul 2003: 58). Metafizik, yüzyıllar boyunca felsefe, teoloji, ontoloji ve epistemoloji bilim dalları ile aynı alanı ifade etmek için kullanılmıştır (Hançerlioğlu 1982: 258-259; Sena 1974: 93). Ancak ontoloji kavramının terim olarak ilk kez kullanılması 17.yüzyılı bulmuştur. İlahiyatçı ve metafizikçi Jakob Lorhard diğer bir ismiyle Lorhardus (1511-1609) metafizik bilimine yeni Latince onta (varolan) ve logos (öğreti, teori, bilim) anlamını taşıyan “ontoloji” adını vermeye karar vermiştir. 1613 yılına gelindiğinde Marburg’da fizik, mantık, matematik ve etik profesörü olan Rudolph Göckel’in (1547- 1628) Lexicon Philosophicum’u yayınlandığında ise terimin Yunanca kullanımına yer verilmiştir (Lamanna 2006: 560-561). Sonrasında ontoloji kavramı Christian Wolff tarafından kullanılmıştır. Ancak bu kullanım ontoloji kavramının bağımsız olarak kullanımıdır ve ontolojiyi ayrı bir bilim olarak ele alır. Bu bağımsız kullanımından ötürü çoğu düşünce Wolff’un ontoloji felsefesinin kurucusu olarak nitelendirir. Wolff’un tanımladığı ve üzerine araştırmalar yaptığı ontoloji kavramı eski- klasik ontoloji olarak tabir edilen spekülâtif bilim yani metafizikti. Çağdaş- modern ontolojiden bahsedildiğinde ise metafizik ile bir bağı olmadığı hatta anti-metafizik olduğu görülmektedir (Tunalı 1971:1). Varlığın ideal formlar içerisinde ele alınıyor olması hiçbir zaman gerçek varlığın bilgisini sağlayamaz, bu sadece bir mantık olur. Mantık ise ontoloji değildir. Eski ontoloji kavramı mantık alanı ile iç içe kullanılmış ve genel geçer mantık kanunları ile açıklanmıştır. Bu durum ontolojinin ayrı bir terim olarak adlandırılmasına rağmen kendi alanını çizemeden, var olan felsefî akımlarla ortak anlamda kullanılmasına neden olmuştur (Tunalı 1971: 4).

Modern ontolojinin asıl sorunu olan varlık problemi eski ontolojinin de öncesinde Aristoteles’te kendisini gösterir. İlk dönemlerde metafiziğin ilgilendiği asıl soru “ti esti” (var olan nedir) sorusudur. Aristoteles’in verdiği yanıt “to de ti” yani vardır, olmuştur. 20.yy’da modern ontolojiyi temellendiren Nicolai Hartmann’a göre Aristoteles’in yaklaşımı doğrudur. Felsefenin odağının “varlık” tan “var olan” a doğru ilerlemesi, felsefenin gelişimi yönünde oldukça önemli bir değişimdir (Tunalı 1971:2). Tüm felsefî düşüncelerin temelini ontolojiye dayandığını ileri süren N. Hartmann, varlığı bir bütün olarak ele almış ve varlığın özü üzerine incelemeler yapmıştır (Çelebi 2014: 76). Hartmann (1941: 182) modern ontoloji için “Gerçek bir ontoloji, mantık çerçevesine dayanan bakış açısı karşısında tavır almalıdır. O, ne akıl hâkim ne de akla yatkın olmayan bir peşin tavır alacak, ne rasyonalist ne de irrasyonalist olacaktır.” demiştir. Bu söylemin sonucu olarak, ortaya çıkan modern ontolojinin eleştirel bir ontoloji

olması gerektiği çıkarılır (Tunalı 1971: 6). Hartmann (1941: 187) eleştirel ontoloji için yapay olarak aksiyomlara, hipotezlere dayanmasının mümkün olmadığını, aksine, en temelden yapı fenomenlerinin analizi ile mümkün olabileceğini söylemiş ve eleştirel ontolojinin analitik bir ontoloji olarak var olması gerektiğini vurgulamıştır.

2.4.1. Ontolojik Analiz

Var olana eğilen, varlığı bağlamları içerisinde bulmaya çalışan ve yine onun bağlamlarını- ilişkilerini ortaya koymaya çabalayan ya da somut varlığın varlıkça yapısına, ne olduğuna eğilen ve bağlamları kadar başka kavramlar-nesneler ile ilişkisini aynı zamanda farklılıklarını temele alan görüş, ontolojiktir (Kuçuradi 1997:158). Belirli bir alan veya konunun kavramsal yapısını inceleyen bir yöntem olarak tanımlanan ontolojik analiz, bir bilgi sisteminin ontolojisi veya taslağı için tasarım ve değerlendirme sürecini kapsamaktadır (Grüniger, Fox 1995). Varlık kavramını açıklığa kavuşturmak için kullanılan ontolojik analiz yöntemi genellikle, bir kavramın ne olduğunu anlamak için, o kavramın ilişkilerini ve bağlamlarını incelemeyi gerektirmektedir (Williamson 2007: 157). Ana amaçlarından biri, bir bilgi sistemine ait verilerin doğru bir şekilde tanımlanmasını sağlamaktır. Bu doğru tanımlama, verilerin anlaşılmasını kolaylaştırır ve verilerin farklı sistemler arasında paylaşılabilmesini sağlar. Ayrıca, ontolojik analiz, bir bilgi sistemine ait verilerin anlamlı bir şekilde yapılandırılmasını sağlar ve bu yapı, verilerin farklı sistemler arasında kullanılabilmesini mümkün kılar (Grüniger, Fox 1995). Farklı alanlardaki verilerin birbirleriyle ilişkilerini ve kategorilerini belirlemek için de kullanılabilen ontolojik analiz yöntemi (Maedche, Staab 2002) bilgi yönetimi, veri entegrasyonu, veri madenciliği ve yapay zekâ gibi alanlarda önemli bir rol oynamaktadır (Ushold, Grüniger 1996). Veri madenciliği, büyük veri kümelerinde bulunan kalıpları ve ilişkileri keşfetmek için kullanılan bir yöntemdir ve bu alanda kullanılan veri özelliklerinin belirlenmesine, veri kümesinin anlamlı bir şekilde yapılandırılmasına yardımcı olur. (Gómez-Pérez, Fernández-López, Corcho 2004: 161).

2.4.2. Gerekli Durum Analizi (Necessary Condition Analysis)

Gerekli Durum Analizi (NCA), veri setlerinde gerekli koşulları tanımlamak için kullanılan bir yöntemdir (Dul 2016). Gerekli koşulların rasyonelliği David Hume'un bilim felsefesine (1777) kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte, Francis Galton'dan (1886) bu yana sosyal bilimlerde korelasyona olan güvenin artması nedeniyle son sosyal bilimlerde büyük ölçüde göz ardı edilmiştir, çünkü araştırmanın odağı regresyon ve yeterlilik mantığına kaymıştır (Karwowski vd. 2016). Bununla birlikte, Goertz ve Starr'ın (2003) çalışmaları sayesinde veri setlerinde gerekli koşullar kavramına olan ilgi yeniden ortaya çıkmıştır. Gerekli bir koşulu tanımlamanın önemi, koşul olmadan bir sonucun var olmayacağı fikrinden kaynaklanmaktadır (Dul 2016; Goertz, Starr 2003).

Sosyal bilimlerde, bir sonucun tek bir koşulun varlığından türetilebileceği yaygındır. Dul (2016) tarafından açıklandığı gibi gerekli bir koşul, bir koşul mevcut değilse sonucun gerçekleşmeyeceği durumu ifade etmektedir. Örneğin, bir öğrenci yüksek ALES puanı olmadan doktora programına kabul edilemez; ya da yönetimin değişime bağlılığı olmadan organizasyonel bir değişim olmayacaktır. Gerekli bir koşul, sonuca ulaşmak için ulaşılmaması gereken bir darboğaz, bir kısıtlama veya bir engeldir (Goertz, Starr 2003). Durumun varlığı sonuç için gerekli olsa da koşulun varlığı sonucun ortaya çıkacağını garanti etmez. Bu durumda, koşul gerekli ancak sonuç için yeterli değildir. Dul (2016) tarafından kurulan bir NCA, ilgilenilen bir sonucun gerekli koşullarını tanımlamak veya test etmek için bir metodolojik araç sunmaktadır.

NCA yakın zamanda tanıtılmış olmasına rağmen, araştırmacıların dikkatini çekmeye başlamış ve sosyal bilimler araştırmalarında gerekli koşulları belirlemek için yaygın olarak kullanılmıştır. Yöntem, girişimcilik (Arenius, Klyver 2017), İnsan kaynakları yönetimi (Garg 2017); operasyonlar (Sousa, Da Silveira 2017; Valk, Sumo, Dul ve Schroeder 2016); ulaşım (Vries, Koster, Rijdsdijk, Roy 2017) ve psikoloji (Karwowski vd. 2016) gibi bir dizi araştırma alanında çeşitli bağlamlarda uygulanmıştır. Alanlarında yapılan çalışmalar NCA analizinin uygulanmasına birer örnektir.

3. KURUMSAL SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ ONTOLOJİK İNCELEMESİ

Weingaertner ve Moberg (2014) literatürde "sosyal sürdürülebilirliğin" hiçbir "kılavuz tanımının" bulunmadığını söylemektedir. Bu, alan veya altta yatan amaçtan bağımsız olarak terimin tek bir tanımı olmadığı anlamına gelmektedir. Aslında, "sosyal sürdürülebilirlik" tanımının, sahip olduğumuz amaçlara göre olması gerektiği oldukça açık görünmektedir ve bu amaçlar belirlendiğinde, rasyonel, bilgili ve makul derecede açık fikirli insanların üzerinde anlaşılabileceği bir tanım bulunabilir. Bu nedenle, amaçlar bu bölümde açıkça tartışılmıştır.

"Sosyal sürdürülebilirliği" tanımlamanın temel amacı pratik bir amaçtır. Bununla birlikte, "sosyal sürdürülebilirlik" tanımı, istenen sonuca ulaşmayı kolaylaştırabilir. Tanımın iyi tasarlandığı varsayılırsa, farklı karar verme modelleri için bir "doğruluk kriteri" olmalıdır. Tanım, politika yapıcılarının sosyal olarak sürdürülebilir sonuçlar elde etmeye çalışırken kullandıkları araçların yanı sıra bunun nasıl yapılabileceğini inceleyen bilim adamları için bir temel oluşturmalıdır. "Sosyal sürdürülebilirliği" tanımlamanın diğer amacı hem teorik hem de pratiktir. Bilim insanlarının, sosyal olarak sürdürülebilir sonuçlara nasıl ulaşılacağı konusunda araştırma yaparken kullanabilecekleri bir tanıma ihtiyaçları vardır; karar vericilerin ve tüm araştırma topluluğunun aynı tanımı kullanması yararlı olacaktır. Pratik tarafta çalışan insanlar genellikle araştırmalardan ilham alırlar ve araştırmacılar genellikle iyi bilimsel çalışmalar üretmek için ihtiyaç duydukları bilgiler için uygulayıcılara güvenirlere. Bu nedenle, "aynı dili konuşmak", aynı tanımı kullanmak da dâhil olmak üzere, hem araştırmacılar hem de uygulayıcılar için yararlı olacaktır. "Tanım" ile ne söylenmek istenildiğini açıklığa kavuşturmak önemlidir. Bazen bir tanım olarak etiketlenen şey aslında aynı zamanda bir araç olduğu iddia edilmektedir (Moula, Sandin 2015). Örneğin, "araç" ın bir tanımına göre, etik bir araç, kullanıcıların etik olarak bilgilendirilmiş bir yargı veya karara ulaşmak için etik müzakerelerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla pratik bir yöntem ve / veya kavramsal çerçevedir (Moula, Sandin 2015: 264). Bir araç ile bir tanım (burada kullanıldığı gibi) arasındaki fark, bir tanımın sosyal sürdürülebilirlik çalışmaları bağlamında genel bir uygulamaya sahip olması gerektiğidir. Öte yandan, belirli görevler için araçlar geliştirilmelidir. "Sosyal sürdürülebilirlik" tanımının, genel amaçlara hizmet etmesi durumunda çok geniş olacağına itiraz edilebilir (Ghahramanpouri, Lamit, Sedaghatnia 2013: 186). Bununla birlikte, bu sadece tanımı burada amaçlanmayan bir araç olarak kullanmak istendiğinde geçerli görünmektedir.

Sosyal sürdürülebilirlik üzerine çalışmalar için kapsamlı bir temel oluşturmak amacıyla, araçların (tanımların aksine) en az iki şekilde spesifik olması gerekmektedir. İlk olarak, farklı süreçler için farklı araçlara ihtiyaç duyulur. İkincisi, bir aracın geliştirilmesi, kullanım amacına bağlı olmalıdır (Moula,

Sandin 2015: 273-276). Daha genel olarak, bir tanım, mikro düzeyden makro düzeye ve var olan farklı bölge türlerine kadar tüm ilgili seviyeler için ortak bir amaç sağlamalıdır (Ghahramanpouri, Lamit, Sedaghatnia 2013: 189). Tanımın, her düzeydeki çalışmalara rehberlik edecek ve çeşitli amaçlar için özel araçlar geliştirmek için kullanılabilir birleşik bir "sosyal sürdürülebilirlik" hesabı elde edecek kadar genel olması gerekir.

İlk koşul, sıradan dil koşuludur (Bradley 2012: 394). "Sosyal sürdürülebilirlik" tanımının, terimin normalde nasıl kullanıldığıyla tutarlı olması arzu edilir. Bir tanımın sıradan kullanımla ilişkili olmasının birkaç nedeni vardır. Bu koşulun yerine getirilmesi, yanlış kullanımın ve yanlış anlaşılmanın önlenmesine yardımcı olur. İlk olarak, bir terimin ilk sezgisel anlayışından vazgeçmek zordur. Bu nedenle, terim, açıkça yeniden tanımlandıktan sonra bile, olağan kullanıma uymazsa kötüye kullanılma riski taşır. İkincisi, örneğin risk değerlendirmesi üzerine yapılan çalışmalarda, politika yapımcıların bilim adamları ve uzmanlar tarafından yürütülen farklı risk analizlerini sıklıkla yanlış yorumladıkları tespit edilmiştir (Hansson 2018). Bu yanlış yorumlamanın bir açıklaması "risk" tanımlarıyla ilgilidir. Bilim adamları ve uzmanlar, terimin sıradan anlayışından farklı bir teknik tanım kullanırlar.

Sıradan dil koşulunu destekleyen bir başka gerçek, bilimsel jargonun halk ve uzmanlar arasında hiyerarşik olmayan bir ilişkiyi kolaylaştırmayı zorlaştırmasıdır (Dillard, Dujon, King 2009; Boström vd. 2015). Erişilemeyen terminoloji, halkı ilgilendiren tüm süreçler üzerinde zararlı etkilere sahip olabilir. Sıradan dilden sapan bir terim kullanmak, gerekli bilgileri başarılı bir şekilde toplamayı zorlaştırır, hatta imkânsız hale getirir. Bu nedenle, süreçler daha az demokratik olma riski taşır ve bu anlamda, sıradan dil koşulunu yerine getirmeyen bir tanıma dayanıyorlarsa daha az meşru olma riski taşırlar. İdeal olarak, bir tanım aynı zamanda sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili sezgisel yargılarımızı açıklamaya yardımcı olmalıdır.

"Sosyal sürdürülebilirliğin" nasıl tanımlanması gerektiği konusundaki tartışmada, sıradan dil kriterini karşılayamadıkları için tartışmasız göz ardı edilmesi veya değiştirilmesi gereken birçok tanım vardır. Özellikle, bu tür tanımlar sıradan dil kullanımıyla ilişkili değildir ve birleşik bir çekirdek sunmamaktadır. Bununla birlikte, "sosyal sürdürülebilirlik" in birçok tanımı ortak bir çekirdeğe indirgenebilir. Özellikle, araştırmaya genel bakışlar adalet, kültür, demokrasi, entegrasyon (Weingaertner, Moberg 2014), refah, yaşam doyumu, sosyal uyum (Ghahramanpouri, Lamit, Sedaghatnia 2013), sosyal eşitlik, yaşam kalitesi (Ghahramanpouri, Lamit, Sedaghatnia 2013; Weingaertner, Moberg 2014), sosyal içerme, katılım ve yer kimliği (Gustavsson, Elander 2013). Ortak çekirdek, felsefi ve psikolojik literatürde genellikle "yaşam doyumu" ve "yaşam kalitesi" olarak algılanan refah olabilir (Weingaertner, Moberg 2014: 9-11). Politika yapımcılar ve uygulayıcılar, sistematik olarak uygulanabilecek ve yeterince açık ve kesin bir kavrama ihtiyaç duyarlar. Benzer şekilde, politikacılar vizyonlarını halka "satmak" istediklerinde, politikacının ne satmak istediğini

anlamada demokratik bir değer vardır. Politikacılar kendi vizyonlarının biraz net bir resmini çizmek için çaba sarf etmektedirler. Oldukça açık bir tanım, bazen "politika yapıcılarının kaçışı" olarak adlandırılan ve tüm "sürdürülebilirlik" in altındaki karmaşıklığı gizleyen şeyden kaçınmamıza yardımcı olur (Engleman 2013: 3). Bu yanılgıya düşmek, politikacıların yanı sıra genel halkın da terim hakkında net bir anlayışa sahip olmadığı durumlarda kolaydır. Bu nedenle, insanların etkili bir şekilde iletişim kurması ve iyi (ve demokratik) kararlar alması için, kavramın oldukça açık ve kesin olması gerekir. Bir tanım diğer koşulları yerine getirirken açık ve kesin olmalıdır. Tanım her ikisini de başarılı bir şekilde yapamıyorsa, bu eksiklikler birbirine karşı tartılmalıdır.

Sıradan dile ek olarak, ilgili beş yeterlilik koşulu daha vardır. İlk olarak, bir tanımın mantıklı ve tutarlı olması gerektiğini belirten tutarlılık koşulu bulunmaktadır. Aksi takdirde sosyal sürdürülebilirlikten genel anlamda bahsetmek zordur. Sıradan dilde, "sosyal sürdürülebilirlik" tutarsız sonuçlar veren bir anlama sahip olabilir. Kavramlar genellikle belirsizdir ve aslında politika bağlamlarında kullanılsalar bile, tam olarak dikkate alınmaz. Eğer "sosyal sürdürülebilirlik" in olağan kullanımı muğlak ve tutarsızsa, sıradan dile tutarlılığın mı yoksa bağlılığın mı daha fazla ağırlık taşıdığını sorgulamak gerekmektedir. Amaç muhtemelen sıradan dil kullanımına mümkün olduğunca yakın tutarlı bir tanım bulmak olmalıdır. Bir anlamda, tutarlılık koşulu sonraki iki kriter için bir ön koşuldur; kesinlik koşulu ve güvenilirlik koşulu. Kesinlik koşuluna göre, bir tanım, ilke olarak, belirli bir şirketin veya daha geniş ölçekte bir devletin sosyal olarak sürdürülebilir olup olmadığını belirlemek için yeterince açık ve kesin olmalıdır. Başka bir deyişle, belirli bir kurumun sosyal sürdürülebilirliğinin bir örneği olup olmadığı konusunda çok az şüphe (ideal olarak şüphesiz) olmalıdır. Koşulu yerine getirmek için gerekenler, yaklaşımın kategorik mi yoksa boyutsal mı olduğuna bağlıdır. Sosyal sürdürülebilirlik bir kategori olarak düşünülürse bir tanım, sosyal sürdürülebilirlik ile çevresel ve ekonomik açıdan değerli kurumlar gibi diğer arzu edilen kurumlar arasında keskin bir kavramsal sınır çizmelidir. Kategorik bir yaklaşım yerine boyutsal bir yaklaşım benimsenirse, koşul, tutumsal bir değişikliğin sosyal sürdürülebilirlikte bir iyileşme, sosyal sürdürülebilirlikte bir azalma veya hiçbirini oluşturmadığını belirleyebilmeyi gerektirir (Brölde 1998; Brölde 2000).

Güvenilirlik koşulu, bir tanımın pratik olarak uygulanabilir olması gerektiğini belirtir. Pratikte (sadece prensipte değil), bir kurumun sosyal olarak sürdürülebilir olup olmadığını veya başka bir kurumdan daha fazla veya daha az sosyal olarak değerli olup olmadığını belirlemek nispeten kolay olmalıdır. Bu koşulunu yerine getiren bir kavram, farklı aktörlerin kavramı aynı şekilde uygulamalarını sağlar; Örneğin, "sosyal sürdürülebilirlik" kategorisinden neyin dışlanacağı konusunda hemfikir olabilirler. Bu koşul, kavramı uygulama kriterleri işlevsel ise, yani kavramın gözlemsel terimlerle tanımlandığı ve varlığının gözlemsel temellerde kurulabileceği anlamına gelir. Pratik uygulanabilirlik, iletişim amaçları için açıkça

önemlidir. Bu koşulu karşılayan bir tanım yaygın olarak kabul edilirse, hem ortamlar hem de kültürler içinde ve arasında farklı gruplar ve bireyler arasındaki iletişimi geliştirebilir veya kolaylaştırabilir.

Sonraki iki koşul, ölçülebilirlik koşulu ve basitlik koşulu, birbirleriyle ve sosyal sürdürülebilirlik derecelerinin şeffaf ve sistematik bir şekilde değerlendirilmesi sorunuyla ilgilidir. Ölçülebilirlik koşuluna göre, bir tanım ideal olarak farklı sosyal sürdürülebilirlik seviyelerini karşılaştırmayı mümkün kılmalıdır, yani sosyal sürdürülebilirlik sıralı anlamda ölçülebilir. Bu, kişilerarası ve zamanlar arası karşılaştırmalar için geçerlidir. Haybron (2016), makul bir sosyal sürdürülebilirlik kavramı muhtemelen asıl ölçülebilirliğe izin vermeyeceğini söylemektedir, çünkü tutumlar gibi sosyal sürdürülebilirliği ölçtüğümüz bazı sosyal değerler bu kadar güçlü bir anlamda ölçülebilir değildir. Ayrıca, aşağıdaki basitlik koşulu yerine getirilmedikçe ölçülebilirlik koşulunun yüksek derecede karşılanamayacağına inanılmaktadır: sosyal sürdürülebilirlik örnekleri olarak kategorize edilen devletler sınıfı (örneğin, tutumlar) mümkün olduğunca homojen olmalıdır. Bu, diğer şeyler eşit olduğunda, "sosyal sürdürülebilirliği" yalnızca bir kriter olarak veya farklı kriterlerin birleşimi açısından tanımlayan bir teoriyi, onu farklı kriterlerin ayrışması açısından tanımlayan bir teoriye tercih edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu aynı zamanda çoğulcu bir tanım yerine tek bir tipte bir "sosyal sürdürülebilirlik" tanımını hedeflemek için nedenimiz olduğu anlamına gelir. Bu nedenle basitlik koşulu, Barron ve Gauntlett'inki (2002) gibi en yaygın tanımlardan bazılarını içeren karmaşık tanımları desteklemeyecektir. Ancak her ne kadar sosyal sürdürülebilirlik Haybron (2016) tarafından ölçülemez olarak nitelendirilse de, GRI Endeksi ve SA8000 Standardı gibi sürdürülebilirlik ölçümü yapan uygulamalarda sosyal sürdürülebilirlik ölçülebilir olarak değerlendirilmektedir.

İyi bir tanım konusundaki tartışmamızda üç koşul kalmaktadır: değer koşulu, normatif yeterlilik koşulu ve ahlaksızlık koşulu (Bradley 2012: 395–396). Değer koşulu, iyi bir tanımın, sosyal sürdürülebilirliği teşvik etmek ve sosyal sürdürülemezlikle mücadele etmek için neden değere dayalı nedenlerimiz olduğunu açıklamaya yardımcı olması gerektiği fikrine dayanmaktadır. Örneğin, bir şehirdeki sağlık eşitsizliklerini hafifletmek için nedenler vardır, çünkü bunlar, haksızdır. Sosyal sürdürülebilirlik konusundaki tartışmaya katılanların çoğu, bunu başarmanın olumlu bir değere sahip olduğuna ve sosyal olarak sürdürülemez toplulukların risk altında olduğuna inanmaktadır (McKenzie 2004: 13; Vallance, Perkins, Dixon 2011: 346). Bu anlamda, değer koşulu, sıradan dil koşulunun özel bir durumu olarak düşünülebilir, çünkü sıradan kullanıma göre, toplumsal sürdürülebilirlik pozitif değere sahiptir. Ve bu, değer yüklü olmayan bir "sosyal sürdürülebilirlik" tanımının – Beckerman'ın (1994) iddiasına uygun olarak – değer koşulunu yerine getirmediği ve bu açıdan kusurlu olduğu anlamına gelmektedir.

Sıradan dil kriterinde olduğu gibi, fikir, iyi ve doğru olduğuna inanılan şey üzerinde önemli ölçüde düşünülmesi gerektiğidir. O zaman bu sonuçlar "sosyal sürdürülebilirlik" tanımını değerlendirmek için kullanabilir. Farklı türde örnekler (hatta düşünce deneyleri) kullanmak, tanımın etkilerini belirlenmesine

yardımcı olabilir. Buna ek olarak, "sosyal sürdürülebilirliği" tanımlarken iyi düşünülmüş yargıları kullanmak için değer yüklü ve pragmatik nedenler vardır. Değer yüklü nedenlerle ilgili olarak, iyi düşünülmüş yargılar kullanmak istenir olarak kabul edilebilir, çünkü toplumumuzu nasıl yapılandırmamız gerektiğini düşünürken haklı yargılar kullanmak anlamına gelir. İyi düşünülmüş yargılar genellikle daha haklı ve belki gerçeğe daha yakındır (McMahan 2000: 111–115; Tännsjö 2015: 1–18). Sosyal sürdürülebilirlik önlemlerini teşvik etmek, kavram iyi düşünülmüş yargılara dayanıyorsa, pragmatik bir bakış açısıyla tartışmasız daha kolaydır, çünkü böyle bir kavramı kullanmanın nedenleri, acil bağırarak reaksiyonlarına dayanan bir kavramdan daha güçlüdür. İyi düşünülmüş yargılara dayanan bir tanıma dayanan politikalar muhtemelen uzun vadede hem daha istikrarlı hem de daha kabul edilebilir olacaktır. Dahası, böyle bir tanımın kullanılmasının nedenleri karar vericiler için çok daha açık olacaktır. Kendiliğinden yargılar yerine iyi düşünülmüş yargıların kullanılmasıyla ilgili potansiyel sorun, "sosyal sürdürülebilirlik" tanımının terimin sıradan kullanımından uzaklaşmasıdır.

Normatif yeterliliğin koşulu, "sosyal sürdürülebilirlik" tanımının daha iyi kararlar almamıza yardımcı olması gerektiği fikrinden kaynaklanmaktadır. Bu, konseptin pratikte uygulandığında iyi çalışmasını gerektirir. Kavramın uygulanmasının sonuçları, makul normatif görüşlere göre iyi ve adil olmalıdır. Bu, belirli bir kavramı uygularken daha fazla değil, daha az sosyal sürdürülebilirliğin üretilmesine yol açabilir. Bu nedenle normatif yeterlilik koşulu, pratik açıdan "sosyal sürdürülebilirlik" tanımını tasarlamak için muhtemelen en önemli kriterlerden biridir. Terim, başka bir kavramla aynı uzantıya sahip olacak şekilde de tanımlanmamalıdır, çünkü bu onu gereksiz veya etkisiz hale getirecektir. Örneğin, "sosyal sürdürülebilirlik" tanımımız "adalet" tanımımızla aynı durumları seçerse, o zaman "sosyal sürdürülebilirlik" tanımı daha iyi kararlar alınmasına yardımcı olmaz, çünkü zaten aynı işlevi yerine getiren başka bir kavram bulunmaktadır.

Son olarak, bir sonucu sosyal olarak sürdürülebilir olarak tanımlamanın, bu sonucu ortaya çıkarmak için her şey düşünülmüş ahlaki bir neden değil, daha ziyade, eğer bir şey varsa, o ölçüde ahlaki bir sebep olduğu makul görünmektedir. "Sosyal sürdürülebilirlik" tanımı, kavramsal olarak, sosyal olarak sürdürülebilir bir sonuç getirmenin her zaman ahlaki olarak doğru olduğunu varsaymamalıdır. Bu son eksiklik genellikle ahlaksızlık durumu olarak adlandırılır. Sosyal sürdürülebilirliğin etik teoride oynadığı rol sorusu, terimin nasıl tanımlanacağına dair kavramsal soruyla karıştırılmamalıdır (Bradley 2012; Harrosh 2012: 497). Sonuç olarak, ahlaksızlık koşulu, sosyal sürdürülebilirliğin ahlaki doğruluk gerektirmemesini gerektirir ve bunu yerine getiren bir tanım, sosyal sürdürülebilirliğin ahlaki statüsünü tanımlayan farklı etik ilkelerle tutarlı olabilir.

Yukarıdaki hususlar, ilk olarak, sosyal olarak sürdürülebilir sonuçlar elde etmenin her zaman ahlaki olarak doğru olmadığını ima eder, çünkü sosyal sürdürülebilirlikten başka ahlaki olarak ilgili faktörler de vardır. İkincisi, normatif olarak yeterli bir "sosyal sürdürülebilirlik" tanımının, farklı analiz

düzeylerindeki sosyal sürdürülebilirlik yargılarının yakınsaması gerekmediği gerçeğine uyum sağlaması gerekir. (Dempsey 2011: 292). Üçüncüsü, bir tanımın Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) veya benzeri büyük ölçekli yönetim organları gibi büyük uluslararası emeller ve anlaşmalarla çelişmemesi arzu edilir. Bu tür hırslar ve anlaşmalarla çelişen bir tanımın kullanılması daha az olasıdır ve olumlu etkilerinin geçersiz kılınması riski artmaktadır. Örneğin, Murphy'ye (2012: 19) göre bu, "sosyal sürdürülebilirlik" tanımına çevresel sürdürülebilirlik ile bağlantıları dahil edilmesi gerektiği anlamına gelir. Bunun nedeni, sürdürülebilirliğe değerli bir ışık tutabilmesi ve BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (UNSD 1996) ve AB Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri (EUROSTAT) gibi kilit belgelerde aranmasıdır.

Bazı insanlar, pratikte bize rehberlik edebilecek bir "sosyal sürdürülebilirlik" tanımı formüle edebilme konusunda şüphecidir. Her şeyi kapsayan tanımların belirli bağlamlarda uygulama için çok geniş olduğu iddia edilmiştir (McKenzie 2004: 1). Bu tür bir şüphecilik doğruysa, genel ve yararlı bir tanım bulma girişimi zaman kaybıdır. Bu tür şüpheciler, hiçbir tanımın bu makalede özetlenen pratik ve teorik amaçlara hizmet edemeyeceği olasılığına işaret etmektedir. Diğer şüphecilik türleri, sosyal sürdürülebilirliğin diğer sürdürülebilirlik kavramlarından ayrı olarak veya burada savunduğumuz bazı yeterlilik koşullarına karşı tanımlanması gerektiği fikrine yöneliktir. Ana itirazı ifade etmenin bir yolu, "sosyal sürdürülebilirliğe" evrensel bir tanım vermenin başarılı olamayacağıdır, çünkü böyle bir tanım tüm veya çoğu yerler ve zamanlar için doğru olamaz (Licht, Folland 2019).

İlk olarak, bazı insanlar "sürdürülebilir"i yalnızca "diyalog ve yansıma"dan kaynaklanan şeyleri düşünmemiz gerektiğini savunmaktadır (Jordan 2008: 18). Şüphelinin iddiası, "toplumsal sürdürülebilirlik" in evrensel bir tanımının formüle edilemeyeceğidir, çünkü argümana göre, tüm diyalog ve yansımalar aynı sonucu vermeyecektir. Bu argüman başarısız olmuştur çünkü "sosyal sürdürülebilirlik" in bir diyalog ve yansıma süreci ile tanımlanması gerektiği fikri, evrensel bir tanımın olmasıyla uyumludur. Sadece herhangi bir diyalog ve yansımanın, çoğu insanın sosyal olarak sürdürülebilir olduğunu düşündüğü sonuçlar yaratmak için yeterli olmayacağına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, diyalog ve yansıma süreci genellikle oldukça özel kurallar ve koşullar içerir. Etkilenen herkesin bir sesi olmalı (ve etkilenmeyenler olmamalıdır) böyle bir kılavuzun bir örneğidir. Aslında, bu süreçleri gerçekleştirme kriterleri "sosyal sürdürülebilirlik" tanımına dahil edilebilir. Bu nedenle, "sosyal sürdürülebilirlik" in diyalog ve yansıma yoluyla tanımlanması gerektiği fikri, şüphelinin evrensel bir tanımın geliştirilemeyeceği iddiasını mutlaka desteklememektedir.

İkincisi, bazıları "sosyal sürdürülebilirliğin" evrensel bir tanımda ele alınamayacağını, çünkü kavramın değer yüklü olduğunu öne sürmektedir (Bijker 1993; Jacobs 1999; Tahvilzadeh 2015) ve birçok insan bir tanım geliştirmeye çalışmıştır, ancak şu anda hiçbir anlaşma yoktur (Ghahramanpouri, Lamit,

Sedaghatnia 2013). Doğru olsa bile, anlaşma eksikliği, insanların aşırı kötümser olmaları veya sosyal olarak sürdürülebilir olanı yapılması gerektiğini düşündükleri için olabilir. Ahlaksızlık koşulunu tartışırken yukarıda belirtildiği gibi, X'in sosyal olarak sürdürülebilir olduğu gerçeği, X'i üretmek için her şeyin düşünüldüğü bir sebep değil, (eğer bir şey varsa) o ölçüde ahlaki bir nedendir. Dahası, anlaşma eksikliği sorgulanabilir ve insanların sosyal sürdürülebilirliğin ne olduğu konusunda büyük ölçüde hemfikir oldukları iddia edilebilir (Murphy 2012: 18).

Üçüncüsü, "tikelcilik" gibi herhangi bir değer yüklü kavramın katı (ve genel) tanımlarını dışlayan ahlakın yapısı hakkında bir görüş benimsenebilir (Dancy 2004). Eğer böyle bir görüş doğruysa ve "sosyal sürdürülebilirlik" değer yüklü bir kavramsa, o zaman şüpheli sonuç "sosyal sürdürülebilirlik" için geçerli olacaktır (Ghahramanpouri, Lamit, Sedaghatnia 2013: 187; Dempsey vd. 2009; Weingaertner, Moberg 2014) Başka bir deyişle, terimin katı, genel bir tanımını formüle edilemez. Bununla birlikte, tüm tikelci görüşler ortak bir sorunu paylaşmaktadır. Bununla birlikte, bir yargı hakkında ortak bir anlayışa sahip olduğumuz için, sosyal sürdürülebilirliğin herhangi bir evrensel anlamda var olmadığı fikri, sıradan dil koşulunu ihlal ediyor gibi görünmektedir. Bu nedenle, bu ortak anlayış, kavramın özgül görüşünün bir dezavantajını ortaya koymaktadır.

Dördüncüsü, bazı insanlar "her şeyi kapsayan tek bir tanım" ile olması gerektiğini savunmaktadır, çünkü bu "kavramın karmaşıklığının çoğunu inkâr etmektedir" (Vallence, Perkins, Dixon 2011: 345-347). Gerçekten de birçok farklı ve çelişkili değer tehlikededir. Bu nedenle, sıradan dil ve değer koşullarını yerine getirirken aynı zamanda basitlik koşulunu yerine getirmek mümkün görünmeyebilir. Bu doğru olabilir, ancak şüpheli bir sonuç erken görünmektedir. Örneğin, değerlerin çoğulluğuna sahip bir tanımla ilgili bir sorun, değerlerin birbiriyle çakışabilmesidir. Bu değerler birbirlerinden çok farklı göründüklerinden, kıyaslanamaz olarak bile kabul edilebilirler. Bu, bu kadar çok değer içeren bir tanımın birleştirilmesini ve yukarıdaki bölümde açıklanan koşulları yerine getirmesini sorunlu hale getirir. Bununla birlikte, son yıllarda, kıyaslanamazlık ve bunun nasıl ele alınabileceği konusunda çok sayıda çalışma yapılmıştır (Temkin 2012; Herlitz, Horan 2016), belki de değerlerin çoğulluğu ile birleşik bir tanım geliştirebileceğimizi göstermektedir. Bu nedenle, bu şüpheli endişenin bizi çok fazla ilgilendirmesine gerek yoktur. Basit bir tanımın koşullardan birini yerine getirememesi, otomatik olarak tanımın atılması gerektiği anlamına gelmez. Örneğin, bir tanım kavramın içerdiği her şeyi yakalamasa bile, basitliğe öncelik vermek anlamına gelen kavram hakkında revizyonist olmak için belirleyici normatif nedenler olabilir.

Başka bir şüpheli argüman türü, belirli yeterlilik koşullarını hedefler. Daha spesifik olarak, bazı araştırmacılar hassasiyet koşuluna itiraz etmektedir. Argümanın temel kritik noktaları, "sosyal sürdürülebilirlik" tanımının formüle edilmesine veya bir tanımın belirsiz tutulmasına karşı pragmatik nedenler gibi görünmektedir (McKenzie 2004: 16; Jordan 2008). Örneğin, McKenzie'ye göre, sosyal

sürdürülebilirlik konularıyla çalışmanın en verimli yolu, tanım ve göstergelerin yerel düzeyde üretilmesine izin vermektir (McKenzie 2004: 16). Bunun en iyi sonuçları verdiği düşünülmektedir. Boström ve diğerleri (2015: 132) benzer şekilde, sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere tartışmalı konularla ilgilenen aktörler için iletişimsel olarak yararlı olduğu düşünülen "kavramsal açıklık" ve "yorumlayıcı esneklik" i savunmaktadır. Ancak, bu yaklaşım sorunlu görünmektedir. İlk olarak, insanların "sosyal sürdürülebilirliği" kendi başlarına tanımlamalarına izin vermenin verimli olacağı açık değildir. Bu süreçle sosyal olarak sürdürülebilir sonuçlar elde edileceği şüphelidir, çünkü sektördeki en etkili aktörlerin çoğunun yani şirketlerin ekonomik kârı teşvik etmek için güçlü bir teşviki vardır. Çoğu zaman, bu, alıcıların iyi olarak algıladıkları bir şeyin, adil bir sonuca katkıda bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, her şeyin göz önünde bulundurularak inşa edildiği anlamına gelir. Aktörlerin sosyal sürdürülebilirliğin içeriğini kendi başlarına belirlemelerine izin vermek, terimin kapsamlı bir tanımına sahip değilsek, özellikle zahmetlidir. İkincisi, kavramsal açıklık ve esneklik yaklaşımının savunucularının, kavramsal doğruluk kriteri olarak adlandırılacak şey ile karar verme modeli arasında ayırım yapamadıkları görülmektedir. Bu durumda "sosyal sürdürülebilirlik" tanımı için kavramsal doğruluk kriteri, sosyal olarak sürdürülebilir bir sonucun ne olduğunu söylemektedir. Sonuç, herkesin kaynaklardan yeterli bir paya sahip olması gibi belirli bir şekilde oluşturulabilir veya herkesin süreçte eşit söz hakkına sahip olması gibi belirli bir şekilde üretilebilir. Bununla birlikte, karar verme modeli, doğruluk kriterinin öngördüğü şeyi nasıl doğrulandığını açıklamaktadır.

Bir karar verme modelinin bir parçası olarak, belirli bir bağlamda sosyal sürdürülebilirlik konularıyla çalışırken, evrensel sosyal sürdürülebilirlik fikrini daha somut bir şeye çevrilmesi gerektiği söylenebilir. Muhtemelen, insanların "sosyal sürdürülebilirliği" ve göstergelerini özgürce tanımlayabildiği laissez faire(bırakın yapsınlar) olan bir karar alma modeli, doğruluk kriterine göre sosyal olarak daha sürdürülebilir bir sonuç üretecektir. Ancak bu, doğruluk kriterine göre hangi sonuçların sosyal olarak sürdürülebilir olduğunu değiştirmez. Başka bir deyişle, "sosyal sürdürülebilirlik" tanımı için hassasiyetin arzu edildiği fikri "kavramsal olarak açık" veya "yordsal olarak esnek" bir karar verme modeli kullanarak sosyal olarak sürdürülebilir sonuçlara ulaştığımız görüşüyle uyumludur. Sonuç olarak, "sosyal sürdürülebilirliği" tanımlama arayışına karşı güçlü bir şüpheli davanın desteklenmesinin oldukça zor olduğunu belirtilebilir. Yeterli bir tanım formüle etmenin zor veya karmaşık bir durum olduğunu iddia etmek tamamen farklı bir şeydir.

Sosyal sürdürülebilirlik tartışması, terimin nasıl tanımlanması gerektiğine dair birçok öneri üretmektedir. Bir dizi açık yeterlilik koşulu aracılığıyla formüle edildiği gibi, teorik bir çerçeve gerektirir. Böyle bir çerçeve olmadan, tartışma "sosyal sürdürülebilirliği" yeterince tanımlama konusundaki bakış açısında şüpheli hale gelebilir.

3.1. Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Kavramının Temel Unsurları

Sosyal Sürdürülebilirlik uygulaması, organizasyonlarda ve tedarik zincirlerinde sosyal sürdürülebilirlik konularını etkili bir şekilde ele almak için benimsenen eylemler ve prosedürlerle ilgilidir (Klassen, Vereecke 2012). Bu eylem ve prosedürler, organizasyonlardaki operasyonun her yönüyle ilgili ürün ve süreçlere gömülüdür (Klassen, Vereecke 2012; Mani, Gunasekaran 2018). Sosyal Sürdürülebilirlik uygulamasının, kuruluşların sürdürülebilir gelişimini iyileştirmek için yönetim yenilikleri olarak öneminin giderek daha fazla farkına varılmaktadır (Castka, Corbett 2016; Johnson 2015). Bunun nedeni, sosyal sürdürülebilirlik uygulamasının benimsenmesinin örgütsel performansı artırabilmesi ve böylece bireysel kuruluşlar için rekabet avantajına yol açabilmesidir (Mani, Gunasekaran 2018; Nakamba vd 2017). Bu rekabet avantajı, personelin daha iyi elde tutulmasına, işyerinin iyileştirilmesine ve örgütsel imajın güçlendirilmesine yol açmaktadır (Mani vd. 2015; Yuen vd. 2017). Kuruluşlar, müşteri memnuniyetini artırmak için Sosyal Sürdürülebilirlik uygulamalarını dâhil etmek için motive olmaktadır (Mani, Gunasekaran 2018; Zorzini vd. 2015). Sonuç olarak, Sosyal Sürdürülebilirlik uygulamasının benimsenmesi kuruluşlarda popüler hale gelmektedir (Castka, Corbett 2016; Govindan vd. 2020; Shihin vd. 2020).

Sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının hükümet, çalışanlar, tedarikçiler, kamu, dernekler ve medya, müşteriler, rakipler ve yatırımcılar gibi diğer bireysel kuruluşlar dâhil olmak üzere kuruluşlar tarafından benimsenmesi için çeşitli paydaşlar önemlidir (Ehrgott vd. 2011; Mani, Günasekaran 2018; Nakamba vd. 2017). Örneğin hükümet, bireysel kuruluşların sürdürülebilir kalkınma arayışlarında belirli yasa ve yönetmeliklere uymalarını gerektirmektedir (Huq vd. 2014; Marshall vd. 2015). Çalışanlar, istihdam edildikleri yerde adil çalışma koşulları beklerler; aksi takdirde başka fabrikalara geçebilirler (Huq, Stevenson 2020; Huq vd. 2014). Tedarikçiler, ileri teknik bilgileriyle, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının ortakları tarafından benimsenmesini etkileyebilir (Agarwal vd. 2018; Chu vd. 2017; Raab vd. 2018). Rakipler, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarını benimseyerek diğer kuruluşların da aynı eylemleri gerçekleştirmesine neden olan baskılar yaratır. Bunun nedeni, kuruluşların birbirlerini taklit etmeleri için bir temel oluşturan böyle bir benimsemeyi algılanan faydalardır (Fraj-Andrés vd. 2009; Marshall vd. 2015). Algılanan faydalar, diğer kuruluşların sektördeki başarılı akranlarının davranışlarını takip etmelerine yol açmaktadır. Müşteriler, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının kuruluşlar tarafından benimsenmesine yönelik beklenti ve taleplerini giderek daha fazla göstermektedir (Ageron vd. 2012; Shafiq vd. 2014). Satın alma kararları verirken, güvenli ürün tasarımı ve kullanımı, ürün takibi ve ürünlerin yapıldığı adil çalışma koşulları hakkında birçok endişe dile getirilmektedir (Ehrgott vd. 2011; Shafiq vd. 2014). Özetle, bu paydaşlar sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının kuruluşlar tarafından benimsenmesini etkileme yeteneklerini göstermiştir (Mani, Gunasekaran 2018; Meixell vd. 2015).

Sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının incelenmesi, çalışma koşulları, insan hakları, çalışma ortamları, toplum gelişimi, çeşitlilik desteği, etik davranış, ürün sorumlulukları ve tedarik zinciri sorumlulukları dahil olmak üzere sekiz kategori olduğunu ortaya koymaktadır (Ayuso, Navarrete-Báez 2018; Nakamba vd. 2017; Yawar, Seuring 2017). Her kategoride, bu tür uygulamalar temel uygulama ve ileri uygulamadan oluşmaktadır (Croom vd. 2018; Marshall vd. 2015). Birincisi, kuruluşlarda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik reaktif bir yaklaşımın kullanımıyla tutarlı olan sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının benimsenmesi yoluyla ilgili mevzuatla ilişkili riskleri azaltmaya odaklanmaktadır (Holt, Ghobadian 2009; Kähkönen vd. 2018). İkincisi, düzenleyici uyumun ötesinde sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının benimsenmesi yoluyla sürdürülebilir kalkınmayı sürdürmek için proaktif bir yaklaşımın uygulanmasına odaklanmaktadır (Darnall vd. 2010; Hwang vd. 2016). Her kategorinin ayrıntılı bir tartışması alt başlıklarda sunulmuştur.

Hem reaktif hem de proaktif yaklaşımların kullanımı, organizasyonlarda sürdürülebilir kalkınma için önemlidir (Aguilera-Caracuel vd. 2012; Kähkönen vd. 2018). Reaktif yaklaşım genellikle sosyal olarak sürdürülebilir olmak için hükümet düzenlemelerini ve yasalarını ele almak için alınır (Holt, Ghobadian 2009; Mani, Gunasekaran 2018). Proaktif yaklaşım, sürdürülebilir kalkınma için çeşitli paydaşlarla aktif olarak iş birliği yapmak için benimsenmiştir (Agarwal vd. 2018; Huq, Stevenson 2020; Mani, Gunasekaran 2018). Bu yaklaşımların kullanımı ile eğitim ve öğretim sağlanmakta, standartlar, sertifikasyonlar ve yönetim sistemleri gibi resmi politika ve prosedürler uygulanmaktadır (Klassen, Vereecke 2012; Marshall vd. 2015; Shafiq vd. 2014). Genel olarak, proaktif yaklaşımın uygulanması örgütsel performansı iyileştirmek için daha stratejiktir (Aguilera-Caracuel vd. 2012; Darnall vd. 2010; Kähkönen vd. 2018).

Çalışma Koşulları

Kuruluşların çalışanlar için refah ve adil çalışma koşullarını ele almasını sağlamak için çalışma koşullarına dayalı uygulamalar benimsenmiştir (Nakamba vd. 2017; Yawar, Seuring 2017). Refah, ücretler, sosyal haklar ve çalışma saatleri ile ilişkilidir (Ayuso, Navarrete-Báez 2018; UNIDO 2013a). Adil çalışma koşulları, sözleşmeli emeğin kullanılması, çocuk işçiliğinin olmaması ve işyerlerinde zorla çalıştırılmaması ile ilgilidir (Kolk, Van Tulder 2010; Yawar, Seuring 2017). Ulusal iş kanun ve yönetmeliklerine uygun olarak benimsenen temel uygulamalardır.

Bu kategori altındaki ileri uygulamalar, eğitim ve öğretimin yanı sıra çalışma koşullarına ilişkin resmi politika ve prosedürleri de içerir (Marshall vd. 2015; Shafiq vd. 2014). Çalışma koşullarına dayalı uygulamalar, çalışanların performansını olumlu yönde etkiledikleri ve organizasyonları cazip işverenler haline getirdikleri için sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak görülmektedir (Shafiq vd. 2014).

İnsan Hakları

İnsan hakları temelli uygulamalar, statülerine bakılmaksızın bireysel çalışanlara özgü hakları ele almaktadır (Mani, Gunasekaran 2018; Yawar, Seuring 2017). Bu haklar, örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık da dahil olmak üzere temel uygulamalarla ilgilidir. Ayrıca ayrımcılık veya cinsel taciz vakalarının önlenmesi için çalışır (Govindan vd. 2020; UNIDO 2013a). İnsan hakları, eğitim, öğretim ve sosyal sürdürülebilirlik unsurlarına uzun vadeli örgütsel bağlılığı belirtmek için tanıtılan resmi politika ve prosedürler gibi gelişmiş uygulamalarla daha da ele alınmaktadır (Fuji vd. 2017; Nikolaou vd. 2013). Tüm bu uygulamalar, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak için insan haklarının teşvik edilmesinin ciddiye alınması gerektiğini göstermektedir (Govindan vd. 2020; Mani, Gunasekaran 2018).

Çalışma Ortamı

Kuruluşların sağlıklı, güvenli, hijyenik ve tehlikesiz bir işyeri sağlamalarını sağlamak için çalışma ortamına dayalı çalışmalar uygulanmaktadır (Mani, Gunasekaran 2018; Nikolaou vd. 2013). Sağlıklı işyeri, uygun bir sıcaklık aralığını, yeterli havalandırmayı ve aydınlatmayı korumanın yanı sıra yüksek gürültüye, toza ve kimyasallara tekrar tekrar maruz kalmaktan kaçınmayı içerir (Hasan vd. 2020; UNIDO 2013a). Güvenli bir işyeri, çalışanlara görevlerini güvenli bir şekilde yerine getirmeleri için tüm araçları, koruyucu ekipmanları ve toksik olmayan malzemeleri sağlamayı içermektedir (Hasan 2016). İş yerinde hijyen, çalışanlara yemek yeme, yemek pişirme, yıkama ve değiştirme tesisleri gibi rahatlamak için temiz alanlar sağlanması anlamına gelir (UNIDO 2013a). Tehlikeli olmayan bir işyeri, işyeri çevresinde görünür güvenliği ifade eder (Ayuso, Navarrete-Báez 2018; UNIDO 2013a). Bu temel uygulamalara ek olarak, sağlık ve güvenlik konularında eğitim ve öğretim gibi ileri uygulamalar çalışanlara düzenli olarak sağlanmaktadır (Shafiq vd. 2014). Resmi politikalar ve prosedürler, Sosyal sürdürülebilirlik uygulamaları günlük operasyonlara ve kuruluşların sürdürülebilirlik stratejilerine aktif olarak dâhil etmek için daha da ileri götürülmektedir (Nikolaou vd. 2013). Kanıtlar, adil çalışma ortamlarının korunmasının kuruluşlar için sosyal sürdürülebilirlik performansını artırdığını göstermektedir (Shafiq vd. 2019). Tablo 2.3, çalışma ortamına dayalı uygulamalara genel bir bakış sunmaktadır.

Toplum Gelişimi

Toplumsal kalkınmaya dayalı uygulamalar, bir kuruluşun bulunduğu topluluklarla örgütsel katılımı ve katkıyı göstermek için benimsenmiştir (Ayuso, Navarrete-Báez 2018; Marshall vd. 2015; Shafiq vd. 2014). Bunlar arasında yerel yönetimlerle şeffaf ilişkilerin sürdürülmesi, derneklere katılmanın ve yerel topluluklara kendilerini etkileyen konularda danışmanlık yapılması yer almaktadır (Hasan 2016). Ayrıca, kuruluşlar hayırsever girişimleri destekleyebilir ve yerel topluluklar için eğitim ve kültürel

faaliyetlere sponsor olabilir (Annunziata vd. 2018; Ayuso, Navarrete-Báez 2018). Bu tür uygulamalar aynı zamanda mesleki eğitim sağlamak ve yerel tedarikçileri kullanmak gibi diğer sosyal çabaları da ele almaktadır (Ayuso, Navarrete-Báez 2018; UNIDO 2013a). Tüm bu gelişmiş uygulamalar, kuruluşların topluluklarda olumlu bir sosyal imaj oluşturmalarına yardımcı olmakta ve böylece pazardaki sürdürülebilir ticari itibarlarını güçlendirmektedir (Shafiq vd. 2014).

Eşitlik ve Çeşitlilik

Azınlık gruplarının ve insanların gelişimi için eşitlik ve çeşitlilik desteğine dayalı uygulamalar teşvik edilmektedir (Morais, Silvestre 2018; UNIDO 2013b). Bu uygulamalar etnik azınlıklara ait işletmeler, engellilere ait işletmeler ve kadınlara ait işletmeler gibi marjinalleştirilmiş işletmelerden satın alma ile ilgilidir (Yawar, Seuring 2017; Zorzini vd. 2015). Çeşitlilik desteğinin bir başka yönü de kadınların yanı sıra engellilik ve / veya yoksulluk yaşayan insanlar gibi marjinalleştirilmiş kişilerin istihdam edilmesiyle ilgilidir (Ayuso, Navarrete-Báez 2018; Yawar, Seuring 2017). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin örgütlerdeki sosyal gelişmelerin önemli bir yönü olarak desteklenmesinin altını çizmektedir (Govindan vd. 2020; Nakamba vd. 2017). Bu gelişmiş uygulamalar, kuruluşların kamu yararına ve kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak için çok önemli olarak kabul edilmektedir (Morais, Silvestre 2018).

Etik Davranış

Etik davranışa dayalı uygulamalar, örgütlerde adil ve makul operasyonların gerçekleştirilmesiyle ilişkilidir (Mani, Gunasekaran 2018; Marshall vd. 2015; Zhang vd. 2020). Tedarikçilere faydalı fiyatlandırma stratejilerini desteklemek için adil ticaret hareketi yoluyla satın almayı içeren gelişmiş uygulamalar olarak kabul edilirler. Bu tür uygulamalar aynı zamanda örgütlerde çevre dostu üretim süreçlerinin kullanımını da temsil etmektedir (Hasan vd. 2020; Sarkis vd. 2010; UNIDO 2013a). Bu etik davranış, ISO 14001 ve Orman Yönetim Konseyi gibi çevrenin korunmasına ilişkin resmi politika ve prosedürlerle desteklenmektedir (Agarwal vd. 2018; Aguilera-Caracuel vd. 2012; Li vd. 2017). Bu tür uygulamalar, kuruluşları sosyal ve çevresel hedefleri işleriyle uyumlu hale getirmeye motive ederek, kuruluşların ve toplumun bir bütün olarak sürdürülebilir kalkınmasına katkılarını göstermektedir (Ayuso, Navarrete-Báez 2018; Marshall vd. 2015; Sarkis vd. 2010).

Ürün Sorumluluğu

Müşterilerin güvenliğini ve refahını ele almak için ürün sorumluluğuna dayalı uygulamalar yapılmaktadır (Hasan 2016; Huq, Stevenson 2020; Shafiq vd. 2014). Temel uygulamalar arasında reklam ve pazarlama düzenlemelerinin ihlal edilmemesi, ürünlerin kullanımı sırasında müşteri sağlığı ve güvenliğinin korunması, iyi müşteri hizmetleri ve ürün izlenebilirliği yer almaktadır (Govindan vd. 2020; Shafiq vd. 2014). Gelişmiş uygulamalar, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının

benimsenmesiyle ilgili olarak büyük müşterilerle iş birliği yapmayı içerir (Huq, Stevenson 2020; Marshall vd. 2015). Ürün sorumluluğuna dayalı uygulamalar, kuruluşların müşteri sadakati elde etmeleri için gereklidir ve müşterilere odaklanan sosyal olarak sorumlu davranışlar yoluyla sürdürülebilirlik ihtiyacını vurgulamaktadır (Annunziata vd. 2018; Nikolaou vd. 2013).

Tedarik Zinciri Sorumluluğu

Tedarikçilerin lokasyonlarında olumlu sosyal davranış için tedarik zinciri sorumluluğuna dayalı uygulamalar yürütülmektedir (Marshall vd. 2015; Shafiq vd. 2019). Bu tür sorumluluklar, tedarikçilerle ilişkilerde sosyal kriterlerin belirlenmesini içeren gelişmiş uygulamalarla ele alınmaktadır. Bunlar, bu yerlerdeki çalışanlar için adil çalışma koşullarının ve güvenli ve sağlıklı çalışma ortamlarının sağlanması ile ilgilidir (Sardana vd. 2020; Shafiq vd. 2014). Bu tür uygulamalar, hammadde kalitesinin düzenli olarak denetlenmesi ile bağlantılıdır. Ayrıca, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının benimsenmesi konusunda kilit tedarikçilerle iş birliği yapılmasını önermektedirler (Marshall vd. 2015; Riikinen vd. 2017). Bu uygulamalar, bireysel kuruluşların ve tüm tedarik zincirlerinin sosyal performanslarını iyileştirmede önemli bir role sahiptir (Govindan vd. 2020b; Kähkönen vd. 2018).

3.2.Sosyal Sürdürülebilirlik Algısı

Sürdürülebilirlik terimi ilk olarak doğal ortamdaki düşüşü ve bu düşüşün insan sağlığı, toplumsal uyum ve ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini vurgulamak için kullanılmıştır (Edwards 2005; Kira, Van Eijnatten 2011; Mohrman, Worley 2010). Daha yakın zamanlarda ise sürdürülebilirlik, sosyal, ekonomik ve çevresel unsurlarla bileşik bir sonuç olarak veya insan, gezegen ve kârın merkezde olduğu üçlü alt çizgi gibi daha geniş bir dizi sorunla ilişkilendirilmiştir (Boström 2012; De Lange vd. 2012; Ehnert, Harry 2012; Shani, Mohrman 2011). BM Brundtland Komisyonu, sürdürülebilirliğin ilk resmi tanımını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, finansal kaygıları, sosyal kaygıları ve çevresel kaygıları ayrı olsa da ilgili yönetim alanları olarak düşünmek yerine, analiz edilen katkıların çoğu, sürdürülebilirliği, sağlıklı örgütsel gelişimden yararlanan ve ilerleten üçlü alt çizginin birleşik ve entegre bir görünümü açısından değerlendirmeyi önermektedir (Laszlo vd. 2010; Mohrman, Worley 2010).

Bu entegre yaklaşımda, sürdürülebilirliğin sosyal tarafının ekonomik ve çevresel alanlar için sinerjik ve stratejik bir alan olması amaçlanmaktadır. Bu nedenle toplumsal değer üretimi, diğer ikisini zenginleştirmek için kilit bir varlığı temsil etmekte, böylece genel örgütün hem bugün hem de gelecekte kendini yenilemesine olanak tanımaktadır (Boström 2012; Ehnert, Harry 2012). Her ne kadar kilit bir tema olarak sunulsa da sosyal sürdürülebilirlik konusu literatürde tanımların ve teorik çerçevelerin kaleydoskopu ile açıklanmaktadır. Sosyal sürdürülebilirliği net olarak anlamak amacıyla iki ana bakış açısı sunulabilir (Boström 2012). İlk bakış açısı, kavramın sosyal sürdürülebilirliğin "ne olduğu" ve

hangi boyutların sınırları içinde "düşünülebileceği" ile ilgili önemli yönlerine atıfta bulunmaktadır. İkinci bakış açısı ise sürdürülebilirliğin "nasıl" veya kuruluşların hedeflere ulaşma araçları gibi prosedürel yönleriyle ilgilidir.

Her iki bakış açısı da sosyal sürdürülebilirliğin iç veya dış alanına ilişkin olarak geliştirilmiştir (Ehnert, Harry 2012). İç sosyal sürdürülebilirlik (Ehnert, Harry 2012; Gollan 2005; Hargreaves, Fink 2006; Pfeffer 2010), insan kaynakları yönetimi, örgütsel tasarım ve değişim yönetimi süreçleri ile ilgili örgütsel bir yönetim kaygısı olarak tasarlanmıştır. Bu görüşe göre, kavram genellikle örgütsel sağlık ve refah, eşitlik ve adalet ve örgütsel vatandaşlık gibi diğer yapılarla iç içe geçmiştir. Bu anlamda, sosyal sürdürülebilirlik, iç örgütsel beşeri ve sosyal sermayelerin korunması ve geliştirilmesi anlamına gelmektedir:

- ☐ Katılımcı politika ve uygulamaların sürekli uygulanması,
- ☐ İnsan kaynakları yönetiminde eşitlik ve adaleti teşvik etmek,
- ☐ Şeffaf iç iletişim ve iyi gelişmiş eğitim,
- ☐ Kariyer programları (Bettley, Burnley 2008; Gollan 2005).

İkinci bir katkı grubu, esas olarak stratejik yönetim süreçleri ve kamu raporlama girişimleri ile ilgili sosyal sürdürülebilirliğin dış yönlerine daha fazla odaklanmış görünmektedir (Mirvis vd. 2010; Molteni, Pedrini 2010). Burada tamamlayıcı veya bağlantılı kavramlar, örgütsel güven ve meşruiyet ve sosyal iletişimde şeffaflıktır. Bu nedenle sosyal sürdürülebilirlik, örgütün sosyal topluluğa ve onun sosyal ve beşeri sermayesine karşı aldığı sorumluluklara atıfta bulunur: "Sosyal olarak sürdürülebilir bir organizasyon, kendisine sunulan kaynakları sömürmek yerine topluma geri verir ve dışsallaştırılmış maliyetler ve serbest mallar için bir miktar sorumluluk alır" (Docherty vd. 2009: 5). Ekonomik, çevresel ve sosyal etkiler hakkında şeffaflık, yatırımcılar, müşteriler ve diğer dış paydaşlar açısından sosyal olarak sürdürülebilir olarak görülmek isteyen kuruluşlar için kilit bir varlığı temsil etmektedir. İlk katkıda (iç yönler), ana odak noktası, örgüt içindeki insan ve sosyal sermayenin nasıl korunacağını ve yenileneceğini tanımlama ve bulma olasılığıdır, ikinci katkıda (dış yönler) bağlılık bu nedenle örgütsel sınırların ötesinde, her kuruluşun sosyal kaynakları değiş tokuş ettiği ve kendini yenilediği daha geniş bir sosyal topluluğa yöneliktir.

Bu farklı bakış açılarına ve alanlara rağmen, çoğu katkıda genel bir yönelim ortaya çıkar:

- ☐ Sosyal sürdürülebilirlik kavramı, kâra karşı insanlar veya ekonomik performansa karşı sosyal ve insan refahı gibi farklı alanlar, anlam ve çıkar sistemleri arasındaki dinamikleri ve karşılıklı ilişkileri araştırarak ele alınması gereken bütünsel ve sistemik bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Laszlo vd. 2010; Mohrman, Worley 2010).

- Temel yönlerle ilgili olarak, sosyal sürdürülebilirlik, eşitlik, refah, sosyal uyum ve dahil etme, öğrenme fırsatı ve kendini geliştirme gibi çeşitli hedeflere ulaşarak iç ve dış paydaşların gelişimine ve büyümesine katkıda bulunmak anlamına gelir (Konrad vd. 2006).
- Prosedürel yönlerle ilgili olarak, sosyal sürdürülebilirlik, paydaşlara karşı şeffaf ve katılımcı yönetim, iletişim ve karar vermenin yeni biçimlerinde bir araya getirilmesi gereken örgütsel bir taahhüt gerektirir (Hemmati 2002). Bu nedenle, paydaşlar ne kadar önemli olursa, şeffaf ve katılımcı süreçlere ne kadar çok dahil olurlarsa, sosyal sürdürülebilirliğe doğru yolculuk o kadar sağlam geliştirilebilir.

3.3.Sosyal Sürdürülebilirlik Kavramının Yaygınlaşması

Brundtland Raporu'nun yaklaşımı, sürdürülebilirlik kavramını üç boyutuyla (çevresel, ekonomik ve sosyal) popülerleştirmiştir. Bununla birlikte, sosyal sürdürülebilirlik kavramı belirsiz kalmıştır. Bu konu ile ilgili iki bakış açısı tartışılmaktadır: sosyal dünyanın doğal çevreye bağımlılığı ve sosyal dünyanın sürdürülebilirliği. Bu bölümde, sosyal sürdürülebilirliğin süreç içerisinde nasıl yaygın hale geldiğini, önündeki engeller, çatışmalar ve çelişkiler incelenecektir.

Roma Kulübü 1972 yılında bir grup Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) araştırmacısını, dünyanın durumunun mevcut göstergelerine dayanarak eğilimleri analiz etmekle görevlendirmiştir. Rapor, karmaşık bilgisayar simülasyonları aracılığıyla ve dünya nüfusunu, gıda ihtiyacını, üretim biçimlerini ve doğal kaynakları hesaba katarak, küresel kaygının beş ana eğiliminin sonuçları hakkında bilgi verdi. Yapılan araştırmada, sanayileşmenin hızlanması, hızlı nüfus artışı, yaygın yetersiz beslenme, yenilenemeyen kaynakların tükenmesi ve kötüleşen bir çevre eğilimleri ortaya çıkmıştır (Meadows vd. 1972: 21). Ayrıca büyümenin mutlak sınırlarını da öngörmüştür: “Dünya nüfusunun, sanayileşmenin, kirliliğin, gıda üretiminin ve doğal kaynakların sömürülmesinin mevcut artış hızı hız kesmeden devam ederse, önümüzdeki yüz yıl boyunca Dünya'daki büyümenin mutlak sınırlarına ulaşılacaktır. Büyük olasılıkla, bu nüfus ve endüstriyel kapasitede oldukça hızlı ve durdurulamaz bir düşüşe yol açacaktır (Meadows vd. 1972: 23).”

Büyümenin Sınırları başlıklı bu çağrıştırmacı ve etkili rapor, 1970'lerde sürdürülebilirlik üzerine en etkili yayın olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuçları geniş çapta tartışılmıştır (Passell, Roberts, Ross 1972). Bazı öncü yazılar, toplumların ve ekonomilerin doğal kaynakları ve çevreyi kullanma veya sömürme şeklini tartıştıktan sonra yayınlanmıştır. Hem benzer araştırmaları belgelemişler hem de diğer konuları vurgulamışlardır ve özellikle de çeşitli toplumsal hareketleri tetikleyerek bugüne kadar dünyayı etkilemişlerdir. Carl von Carlowitz (1645-1714) ve Thomas Robert Malthus (1766-1834), insanlığın doğal dünyayı nasıl gördüğü ve çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomi arasındaki bağlantıyı ele aldığı

hakkında yazan ilk yazarlar arasındaydı. Carl von Carlowitz, sürdürülebilirlik terimini, gelecek için odun sağlamak için yalnızca büyüyecek kadar ağaç kesme ilkesini tanımlamak için kullanmıştır (Pufé 2014). Bu bakış açısı, çevresel sürdürülebilirliğin yanı sıra kaynak-ekonomik bir ilkeyi anlamının temelini attı. Çevresel kaynakların sürdürülebilirliğini, yani zaman içindeki dayanıklılığını, değişim süreçlerini planlayarak ve orman kaynaklarının kendilerini yeniden üretmek ve kullanılmasına rağmen devam ettirmek için nasıl yönetilmesi gerektiğini sorarak vurgular. Zamanının diğer iktisatçılarının yanı sıra Malthus, bu kaynak-ekonomi ilkesini, Nüfus İlkesi Üzerine Denemesi'nde (1798) nüfus artışının ve ekonominin sınırlı doğal kaynaklar içindeki büyümesinin yakın bağlantısına genişletti. Demografik büyümenin gıda üretimini nasıl aşacağı ve yoksulluk ve kıtlığa nasıl yol açacağı konusunda endişeliydi. Nüfus, ekonomi ve doğa arasındaki bağlantılar hakkındaki tartışmalar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tahmin edildiği gibi başladı. 1960'larda, ekonominin patladığı bir zamanda, dünyadaki gelişmelerin temel bir eleştirisi farklı yönlerden ortaya çıktı: büyük endüstriyel kirlilik ve çevresel felaketler (Santa Barbara petrol sızıntısı gibi) gibi ekonominin başarısındaki kırılmalar ve pestisit kullanımının uzun vadeli sonuçları görünür hale geldi. Tüm ekosistemlerin yıkımı belgelendi. Nükleer silahlanma ve radyasyonun eşlik ettiği jeopolitik gerilimlerin yanı sıra Küresel Kuzey ve Küresel Güney arasındaki artan eşitsizlikler hakkında güçlü endişeler bulunmaktaydı. Ekonomik büyüme modeli, sanayileşme, modernleşmenin kendisi sorgulandı ve eleştirildi. Bu kopuşlar, çevresel ve özgürleştirici hareketlerin temelini attığı düşünülen çeşitli kitaplarda ifadesini buldu. Bu kitaplar, o dönemde ortaya çıkan ekonomik, ekolojik ve sosyal gerilimleri vurgulamaktadır.

Rachel Carson, Sessiz Bahar (Silent Spring) (1962) adlı kitabında ekonomik büyümeyi sorgular ve bunun çevre üzerindeki etkisine işaret eder. Toplumun doğanın sadece ekonomiye hizmet etmek ve insanlık için yararlı olmak için var olduğu tutumunu eleştirmiştir. Carson'a göre, doğanın kendine özgü bir değeri vardı. Böcek ilaçlarının ekosisteme, özellikle de diklorodifeniltri-kloroetan (böcek öldürücü bir tür ilaç) üzerindeki çoklu ve kalıcı zararlarının izlenmesi ve tarımda pestisitlerin kullanımı nedeniyle biyolojik çeşitliliğin azaltılmasının belgelenmesi uluslararası tartışmaları tetikledi ve sonunda diklorodifeniltri-kloroetan kullanımının yasaklanmasına yol açtı.

Paul Ehrlich ve resmi olarak yazar olarak kabul edilmeyen karısı Anne, tartışmalı kitap The Population Bomb'u (1968) yayınladı. Malthus'un kavramları doğrultusunda, yazarlar dünya nüfus artışını ve aşırı nüfusu gıda üretim kapasitesine bağladılar. Üstel nüfus artışının, insanlığın bir arada yaşaması ve hayatta kalması için en büyük sorun olduğu sonucuna vardılar. Aşırı nüfusun endişe verici olayların çoğuna neden olduğunu ve Dünya gezegeninin doğal kaynaklarından giderek daha fazla yoksun kaldığını savundular. Kitabın ciddi ve kapsamlı sonuçları oldu: siyasi olarak gelişmekte olan ülkelerdeki kadınları hedef alan büyük kısırlaştırma kampanyalarına dönüştürüldü. Bazı yazarlar kapitalist ekonomiyi ve onun refah, refah ve kalkınma pahasına büyümeye odaklanmasını eleştirdi. Ernst Friedrich

Schuhmacher (1974: 72), *Small is Beautiful: A Study of Economics as People Mattered* (Küçük Güzeldir: İnsanlar Önemliymiş Gibi Bir Ekonomi Çalışması) adlı kitabında, kârlılık peşinde koşan insanların devalüasyonunu, "devasallığın putperestliğini" ve tüm alanlarda (kitlesele üretim, kitle iletişim araçları, vb.) artış veya büyümeyi eleştirdi. Bu nedenle, kalkınmanın, modern kalkınma modelini 'az gelişmiş' ülkelere aktarmaktan ibaret olamayacağını, çünkü bunun modern ekonominin sürdürülebilir olmadığı sorununu çözmediğini belirtti. Sürdürülebilirliği sağlamak için ekonomiyi küçülterek ve merkezsizleştirerek insan merkezli bir ekonomi önerdi. Sadece bu çevresel ve insani sürdürülebilirliği mümkün kılacaktır. Dudley Seers, *Kalkınmanın Anlamı* (1969) adlı metninde, gayri safi yurtiçi hasılanın toplumların gelişiminin yeterli bir göstergesi olmadığını eleştirdi. Yoksulluğun, işsizliğin ve sosyal eşitsizliğin azaltılması gibi insanlara odaklanan alternatifler önerdi.

Ekonomik büyümenin neden kalkınmaya yol açmayacağını açıklayan Fred Hirsch (1976), teorik olarak Seers ve Schumacher'in ötesine geçti. Ekonomik büyümenin toplumsal düzeyde aşırı değer verildiğini savundu. Ekonomik büyümenin aşırı değer görmesi, insanların gerçekte ihtiyaç duyduklarından daha fazla kaynak kullanmalarına ve tüketmelerine ve dolayısıyla sınırlı doğal kaynakları aşırı sömürmelerine neden olmakta olduğunu söyledi. 'Gerekli' temel mallar ile 'konumsal' mallar arasında ayırım yaparak, Veblen'in (1899) göze çarpan tüketim kavramına benzer şekilde, gerekli malların tüm insanlar için yaşam koşullarını ve yaşam kalitesini iyileştirdiğini, oysa konumsal malların toplumlar içindeki statüyü ve farklılaşmayı güçlendirdiğini savundu. Bu nedenle, konumsal mallardaki ve ekonomik büyümedeki artış, toplumsal eşitsizlikleri azaltmak yerine sağlamlaştırır ve aynı zamanda sınırlı doğal kaynakların daha büyük ve daha hızlı bir şekilde sömürülmesine yol açar. Bu akıl yürütme, ekonomik büyümeyi, çevre sorunlarını ve sosyal eşitsizliği birbirine bağlar. Hirsch'in vardığı sonuç, kalkınmanın insanların refahına ve refahına odaklanması gerektiği ve ekonominin gelişmesinin veya büyümesinin sadece buna yönelik araçlar olduğuydu. Sürdürülebilirlik, temel ihtiyaçların karşılanması ve tüm insanların potansiyellerinin ve yeteneklerinin geliştirilmesini sağlamakla ilgilidir.

Her ne kadar sürdürülebilirlik konusundaki tartışmalar daha ziyade demografik, ekonomik ve ekolojik bir perspektiften ortaya çıkmış olsa da halihazırda bazı önemli yayınlar insanların refahı, refahı ve sosyal adalet konularına işaret etmektedir. Roma Kulübü Raporunu, Latin Amerika'dan araştırmacılar tarafından geliştirilen bir karşı model olan Bariloche modeli üzerine bir model takip etmektedir. Bu akademisyenler iktidar, bağımlı kalkınma, sömürü, yoksulluk ve sosyal adalet konularını modellerine dahil etmişlerdir. Daha sonra, üç boyutlu sürdürülebilirlik kavramını (çevresel, ekonomik ve sosyal) popülerleştiren Brundtland Raporu'nundan kısaca bahsedilecektir.

Büyümenin Sınırları adlı yayın, mevcut göstergelere dayanan ve tahminleri için en yeni yöntemleri kullanan gelecekteki eğilimleri simüle eden bir model sunsa da baskın ekonomik modelin dayandığı dünyadaki güç, kaynak ve tüketimdeki eşitsizlikleri temelde sorgulamamıştır. Dünyanın geleceğiyle

ilgili kötümser tahminler Büyümenin Sınırları modelinde baskındır, ancak yazarlar aynı zamanda teknolojinin yardımına ve "denge durumundaki" bir dünyada özgürlüklerin değiş tokuşuna dayanan bazı olumlu alternatifler önermektedir. Baskılardan arınmış olmasa da sınırsız sayıda çocuk üretmek veya kirlilikten, kalabalıktan kurtulmak ve dünya sisteminin çökme tehdidi gibi diğer özgürlükler için kontrolsüz miktarda kaynak tüketmek gibi belirli insan özgürlüklerinin ticaretini gerektireceğini düşünmektedir. Evrensel ve sınırsız eğitim, yaratıcılık ve yaratıcılık için boş zaman ve hepsinden önemlisi, bugün dünya nüfusunun bu kadar küçük bir kesiminin yararlandığı açlık ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğü gibi yeni özgürlüklerin de ortaya çıkması mümkün olduğunu söylemiştir (Meadows vd. 1972: 179-180).

Roma Kulübü yönetim kurulu görüşlerinde biraz daha farklılaşmış ve zorunlu kıldıkları raporun sonundaki yorumunda sosyal meseleleri ve sürdürülebilirliği göz önünde bulundurmuştur. Dünyanın tüm halklarının ortak bir çaba göstermesi çağrısında bulunur, ancak asıl sorumluluğu daha gelişmiş ülkelere yükler, çünkü büyüme sendromunu yaymışlardır, hala onu sürdüren ilerlemenin çeşme başındadırlar ve temelde istikrara ihtiyaç duyan bir dünyada, yüksek kalkınma platoları ancak daha da yükseğe ulaşmak için sıçrama tahtası olarak hizmet etmezlerse haklı çıkarılabilir veya tolere edilebilir. Bununla birlikte, dünyanın demografik ve ekonomik büyümesini kısıtlamak, bunun "yeni sömürgeciliğin son bir eylemi" olarak anlaşılabileceğini kabul ederek, "ekonomik kalkınmanın statükosunun donmasına yol açmamalı" madde 9'da açıkça belirtilmektedir. Komite, değişimin öncü rolünü ekonomik olarak gelişmiş ülkelere, "kendi maddi çıktılarının büyümesinde yavaşlamayı teşvik ederken, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere ekonomilerini daha hızlı ilerletme çabalarında yardımcı olmak" zorunda oldukları için aktarmaktadır. Komite şu sonuca varmıştır: "Sadece tarihin bu dönüm noktasındaki insanlık durumunun gerçek anlamda kavranması, insanların bireysel fedakarlıkları ve bir denge durumuna ulaşmak için gerekli olan siyasi ve ekonomik güç yapılarındaki değişiklikleri kabul etmeleri için yeterli motivasyonu sağlayabilir. (Madde 10)" Roma Kulübü yürütme komitesi bu nedenle teknolojik raporun ötesine bakar ve güç, sosyal adalet ve eşitlik konularını açıkça ele alır, ancak bunun nasıl başarılabileceğini açıklamaz. Aynı tenorun diğer raporları takip etti, ancak çok daha az dikkat çekti. Bu, ilk sonuçların geçerliliğini koruduğu ve insanlığın hala tehlikeli bir şekilde sınırları aşma durumuna yakın olduğu ve ardından ciddi sonuçların ortaya çıktığı sonucuna varan ilk raporun gözden geçirilmiş ve güncellenmiş bir baskısı için bile geçerlidir (Meadows, Randers, Meadows 2005).

Bugün, ilk rapordan yaklaşık yarım yüzyıl sonra, bu etkili kitapların ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği ile ilgili iki düşünce çizgisi hala geçerliliğini korumaktadır. Sürdürülebilirlik tartışmasında, zayıf ve güçlü sürdürülebilirlik terimleriyle ayırt edilirler. Ana akım iktisatçılar ve alternatif ekonomik-çevresel modeller, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kaynak kullanımının uyumlu olup olmadığı konusundaki değerlendirmelerinde farklılık göstermektedir. Klasik ekonomide,

ekonomik büyüme ve sürdürülebilirlik "serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı işleyişi ile ilişkilidir" (Whitehead 2013: 142). Ekonomi, büyüyen bir nüfus için büyümeye ve dolayısıyla daha fazla kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Klasik ekonomide, doğal sermaye, insan yapımı sermaye ile aynı şekilde işlev görür ve sonsuz bir şekilde insan sermayesi ile ikame edilebilir. Ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki ilişkinin bu şekilde anlaşılması "zayıf sürdürülebilirlik" olarak adlandırılmaktadır (Jacobs 1995: 61-62). Bu, zayıf sürdürülebilirliğin doğal kaynakların sonlu karakterini hesaba katmadığı anlamına gelir. Buna karşılık, "güçlü sürdürülebilirlik", doğal sermayenin sonsuz bir şekilde insan sermayesi ile ikame edilemeyeceğini ve böylece "doğal çevrenin kapasitelerini" koruduğunu düşünmektedir (Jacobs 1995: 62). Bununla birlikte güçlü sürdürülebilirlik, mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını hesaba katmaktadır, çünkü ihtiyaçları doğal çevrenin oluşturulma şeklindeki değişikliklerden olumsuz etkilenmemelidir. Bu nedenle, güçlü sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının tehlikeye atılmamasını nasıl sağlayacağına dair sosyal, politik ve etik soruları gündeme getirmektedir.

Güçlü sürdürülebilirlik fikri doğrultusunda, Nicholas Georgescu-Roegen ve André Gorz, 1970'lerde ekonomik décroissance kavramını icat etmişlerdir (Whitehead 2013: 141; Lorenz 2017; Dengler, Strunk 2018) ve İngilizce'ye küçülme (degrowth) olarak çevrilmiştir. Büyümenin olmadığı bir ekonomiye ve yaşam tarzına atıfta bulunmaktadır, böylece gezegenin taşıma kapasitesi tehlikeye girmez, insan refahına ve mutluluğuna hizmet etmekte ve geliştirmektedir (Whitehead 2013; Daly 1996). Kavramın özelliği, "ürettiği sosyo-ekolojik dışsallıkları göz önünde bulundurması" ve "küçültülmüş bir dünyayı hayal etmenin nasıl mümkün olabileceğini düşünmeye" katkıda bulunmasıdır (Whitehead 2013: 142). Son zamanlardaki "Yeşil Ekonomi" (UNEP 2022: 1-2) veya "Yeşil Büyüme" (Ekins 1999) kavramı, décroissance fikrinin biraz aksine durmaktadır. Bu iki yeni kavram hala ekonomik büyümeye dayanmaktadır, yaygın olarak kabul edilmiştir ve oldukça belirsiz kavramları temsil etmektedir. En önemlisi, cinsiyet perspektifinden eleştirilmiştir (Littig 2020).

Roma Kulübü raporunun yayınlanmasından kısa bir süre sonra, Amílcar O. Herrera ve Hugo D. Scolnik'in etrafındaki bir grup Güney Amerikalı sosyolog, "Felaket mi Yeni Toplum mu?" adlı kitaplarında Küresel Güney perspektifinden bir karşı model olan Bariloche modeli olarak da bilinen Latin Amerika Dünya Modeli'ni (1976) geliştirmiştir. Bu model sosyo-politiktir ve projeksiyonlarında sosyal katılımı ve sosyal adaleti vurgulamaktadır. Herrera, Scolnik ve ekibine göre, Roma Kulübü raporu, insanlığın şu anda karşı karşıya olduğu temel sorunların fiziksel sınırlar olduğunun açık bir duyurusudur. Bu pozisyonun temel özelliği, toplumun merkezi değerlerini tamamen eleştirisiz bir şekilde şimdi olduğu gibi kabul etmesidir. Mevcut yazarların tutumu radikal olarak farklıdır. Başlıca sorunların hem uluslar arasında hem de uluslar içinde eşit olmayan güç dağılımına dayandığı iddia edilmektedir. Sonuç, büyük ölçüde sömürü üzerine kurulu baskı ve yabancılaşmadır. Fiziksel çevrenin

bozulması, insan ilerlemesinin kaçınılmaz bir sonucu değil, büyük ölçüde yıkıcı değerlere dayanan sosyal organizasyonların sonucudur. (Herrera vd. 1976: 7)

Bariloche modeli, Roma Kulübü ile çeşitli benzerlikler içerir, örneğin, dünyanın gelişimini matematiksel bir model aracılığıyla geleceğe yansıtmaktadır. Bununla birlikte, iki rapor da önemli ölçüde farklılık göstermektedir: Roma Kulübü mevcut dünya düzenine dayanmaktadır ve mevcut faaliyetleri (özellikle demografik dinamikler ve ekonomik kaynaklar) ve bunların sonuçlarını küresel bir model içinde yansıtmaya odaklanmaktadır. Siyasi ve sosyal yönleri tamamen dışarıda bırakmaktadır. Bariloche modeli, diğeri tarafından dışarıda bırakılan yönleri açıklamaktadır. Açıklamak istediği genel özellikler şunlardır: eşitlikçi, tam katılımcı, tüketmeyen toplum türü, modelde temel ihtiyaçlar kavramının merkezi rolü, sermaye ve emek yerine geçen bir üretim fonksiyonunun kullanılması, doğal kaynaklar, enerji ve kirlilik sorunlarının hangi kriterlerle ele alınacağı ve dünyanın bölgelere bölünmesi olarak tanımlanmıştır (Herrera vd. 1976: 5). Roma Kulübü'nün modelinin aksine, Bariloche modeli açıkça normatiftir ve "değersiz olma anlamında 'nesnel' gibi davranmaz" çünkü "insanlık durumunun uzun vadeli tahmini, bir değerler sistemi ve somut bir ideoloji içeren bir dünya algısı üzerine kuruludur" (Herrera vd. 1976: 7). Modelin altında yatan şu normatif duruştur: Amacı, "nihai bir hedefe ulaşmanın bir yolunu, az gelişmişlik ve sefaletten kurtulmuş bir dünyanın hedefini göstermektir" (Herrera vd. 1976: 7). Bariloche modelinin yazarları, temel insan ihtiyaçlarının (beslenme, barınma, eğitim veya sağlık gibi) karşılanmasının ana amaç olduğu ve herkesin sosyal ve kültürel çevrelerine tam olarak katıldığı yeni bir toplum varsayarsak, öngörülebilir gelecek için mutlak fiziksel sınırların mevcut olmadığı sonucuna varmışlardır. Demografik büyüme, Roma Kulübü modelinde olduğu gibi bir sorun olarak görülmemektedir. Dahası, Bariloche modeli, "nüfus artışını kontrol etmenin gerçekten yeterli tek yolunun temel yaşam koşullarını iyileştirmek" (Herrera vd. 1976: 8) hipotezinden yola çıkar ve bu varsayımın hesaplamalarında doğru olduğu kanıtlanmıştır. Mesajları, "doğal kaynakların ve çevrenin korunmasının, öngörülen toplum türüne bağlı olduğu" (Herrera vd. 1976: 36) ve daha adil toplumların ve daha adil yeni bir dünya toplumunun sürdürülebilirlik için uygulanabilir bir çözüm olacağıdır. Toplumun sosyal düzeni (sosyal adalet), ekonomi ve çevre arasındaki karmaşık bağlantı, refah ve çevrenin örgütlenmesini bir araya getiren en son yayınlarda devam eden fikirlerdir (Büchs, Koch 2017; Hirvilammi, Koch 2020; Büchs 2021; Kempf, Hujo, Pontecalderon 2022; Opielka 2022).

Amerika'daki MIT'de detaylandırılan ve kapitalizmi ve sanayileşmiş ülkelerin değerlerini 'değersiz' bilimsel simülasyonlar sunarak sorgulamayan ve bunu oldukça şiddetli ve korku uyandıran kıyamet senaryolarıyla yapan Roma Kulübü modelinin aksine, Bariloche karşı modeli, doğal kaynakların esas olarak sömürüldüğü ülkelere ait olan Latin Amerika'da geliştirilmiştir. Latin Amerikalı araştırmacılar, sosyopolitik kalkınma ve azgelişmişlik konularını sosyal adalete bağlamışlardır. Eleştirel kalkınma literatürünün yanı sıra Tinbergen Raporu (1970) ve Brandt Komisyonu Raporu (1977) gibi çeşitli

eleştirel uluslararası raporlardan etkilenmişlerdir. Bunlar, zengin ve fakir ülkeler arasındaki ekonomik dinamiklerdeki büyük farklılıkları ele almaktadır. Dekolonizasyon, Küresel Kuzey ve Küresel Güney'in fırsatları arasında büyük politik, ekonomik ve kültürel eşitsizlikleri ortaya çıkarmıştır (Webber 2017) ve küresel ekonomik sistemdeki temel ticaret ve üretim dengesizliklerine işaret etmiştir. Hem ekonomi hem de sosyolojiden akademisyenler bu konuları ele almıştır. Bağımlılık teorisi, gelişmekte olan ülkelere bağımlı ve eşitsiz değişimle engellenen ekonomik gelişmeyi açıklamıştır (Frank 1978). Dünya toplumu teorisi (Wallerstein 1974; Mandel 1995; Amin 1997), küresel ekonomik karşılıklı bağımlılığı ve Küresel Güney'deki kalkınmanın özel koşullarını ve sömürgeciliğin yarattığı ve kalkınmayı engelleyen yapıları teorileştirmiştir. Post-gelişim teorisi, gelişmeyi daha temel olarak eleştirmektedir (Ziai 2012).

İlk büyük konferans 1972 BM İnsan Çevresi Konferansı olmuştur. Stockholm Konferansı olarak adlandırılan bu konferans, sağlıklı bir doğal çevrede refah ve temel insan haklarının bilgi, yönetim, teknoloji ve uluslararası iş birliği yoluyla gerçekleştirilmesini amaçlamıştır (UN 2008). Konferans, Stockholm Deklarasyonu ve Eylem Planı'nda insan çevresinin korunması ve iyileştirilmesi için ilkeler formüle etmiş ve özellikle çevre konularına adanmış Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nı oluşturmuştur. Bunu belirli konularda bir dizi toplantı izledi. Bir sonraki dönüm noktası, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun Ortak Geleceğimiz (Brundtland 1987) başlıklı ancak komisyon başkanı Gro Harlem Brundtland'dan sonra genellikle Brundtland Raporu olarak adlandırılan rapordur. Bunu Rio de Janeiro'daki 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UN 1993), New York'taki 1997 Rio + 5, Johannesburg'daki 2002 BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi ve Rio de Janeiro'daki 2012 Rio + 20 Sürdürülebilir Kalkınma konferansları izledi Tüm bu konferanslar sırasında, Kuzey liderliğindeki anlayışa, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin şekillendirilmesine yardımcı olan Güney'den aktörler tarafından meydan okunmuştur (Fukuda-Parr Muchhala 2020). Bunlar Rio+20 konferansından ve aşağıdaki rapor olan The Future We Want (UN 2012) sonrasında geliştirilmiştir.

Brundtland Raporu, genel olarak sürdürülebilirlik ve özellikle sosyal sürdürülebilirlik üzerine daha fazla düşünce için muhtemelen en çok atıfta bulunulan referans ve başlangıç noktasıdır. Eşitsiz kalkınmayı, yoksulluğu ve nüfus artışını hayatta kalmak için kritik konular olarak tasvir etmektedir ve Küresel Kuzey'de olduğu kadar Küresel Güney'de de doğal kaynaklar üzerinde baskı oluşturmaktadır (Brundtland 1987: 6). Sürdürülebilirlik, sonraki nesiller de dahil olmak üzere herkesin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesini ve 'daha iyi bir yaşam' ve refahı arzulamasını ve gerçekleştirmesini sağlamak için çevresel kaygıların entegrasyonuna ve dengesine bağlıdır. Böylece sürdürülebilirlik ilk kez kavramsal olarak sosyal, çevresel ve kalkınma veya ekonomi politikası arasında bağlantı kurmak olarak anlaşılmış ve sosyal kalkınmanın kurumsal yönleri geniş bir aktör yelpazesi tarafından kabul görmüştür. O zamandan beri, devletlerin, küresel örgütlerin, kâr amacı gütmeyen kuruluşların ve hatta sosyal hareketlerin siyasi gündemlerinde yol gösterici bir siyasi ilke olarak kullanılmıştır (Murphy

2012). Brundtland Raporu'nun sürdürülebilirlik kavramı genellikle yan yana var olan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefleri temsil eden üç boyutlu, sütunlu veya eş merkezli dairelere sahip olarak gösterilmektedir. Disipline bağlı olarak, sürdürülebilirlik 3P (insanlar, gezegen ve kâr) veya 3E (çevre, ekonomi ve eşitlik) arasındaki etkileşim olarak tartışılmaktadır (Littig, Griessler 2005; Rogge 2001). Sürdürülebilirlik, üç bileşenin (sosyal, ekonomik ve çevresel hedefler ve faaliyetler) eşit öneme sahip olduğu ve bir şekilde dengeli olduğu bir gelişmeyi ifade etmektedir (Happaerts, Bruyninckx 2014: 302). Ancak birçok sürdürülebilirlik yazarının gözlemlediği gibi, ekolojik ve ekonomik boyutların aksine, bilimsel ve politik tartışmalarda sosyal boyut ihmal edilmiştir.

Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu, sosyal dünyayı ifade etmektedir. Hem maddeden hem de inşa edilmiş özelliklerden oluşmaktadır. Sosyal uygulamaların yanı sıra insanların davranış biçimine dönüşen algılardan oluşmakta ve ayrıca dünyanın nasıl geliştirilmesi gerektiğine dair değerleri de içermektedir. Toplumsal örgütlenmenin değerleri ve biçimleri çatışmalarda müzakere edilip gerçekleştirildikçe, toplumsal dünya soyut ve değişen bir karaktere sahiptir. Bu, bazı akademisyenlerin sosyal sütunu zor (Boyer vd. 2016: 1) veya belirsiz ve kavranması zor bir kavram (McGuinn vd. 2020) olarak görmelerine neden olmuştur. Brulé'nin (2022) savunduğu gibi, farklı bilimsel paradigmlar "dışarıdaki dünyayı" farklı sonuçlara götüren farklı şekillerde algılamaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik analitik, normatif ve operatif olmak üzere farklı perspektiflerden ele alınır. Analitik bakış açısı, sosyal sürdürülebilirliğin merkezi yönlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini tanımlamaktadır. Sosyal boyuta ilişkin normatif bakış açısı, toplumların ve dünyanın hangi yollarla ve hangi yollarla takip etmesi gerektiğini tartışır. Operatif bakış açısı, sürdürülebilirliğin nasıl ölçüleceği veya uygulanacağı ile ilgilidir (Littig, Griessler 2005). Sosyal sürdürülebilirlik farklı analitik seviyelerde, mikro, mezo ve makro olarak ele alınmaktadır. Mikro düzey, örneğin sosyal adalet gibi bireysel seçimlere, tutumlara ve duygulara atıfta bulunur ve makro düzey, hangi nüfus gruplarının ekolojik, ekonomik veya sosyal yönlerden etkilendiği, toplumların savunmasız sosyal gruplarla nasıl başa çıktığı veya toplumların bireyleri yaşam süreleri boyunca beklenmedik durumlardan nasıl koruduğu veya yeteneklerini nasıl geliştirdiği gibi konularla ilgilenir. Sosyal sürdürülebilirliği mikro düzeyde kavramsallaştırırken, temel özellikler genellikle insanların temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamayacakları ve "siyasi haklar, ekonomik olanaklar, sosyal fırsatlar, şeffaflık garantileri ve koruyucu güvenlik dahil olmak üzere insan özgürlüklerini kullanıp kullanamayacakları" ile ilgili insani gelişme veya refaha atıfta bulunur. İnsani gelişme "sosyal, ekonomik, kültürel ve politik seçenekleri genişletir" (Magis, Shinn 2009: 19). Tüm seviyeler ve varlıklar sosyal dünyanın parçalarını oluşturur. Analitik olarak, ayrımların sürdürülebilirliğin sosyal boyutu için etkileri vardır: normlar ve değerler varlığa veya seviyeye ve tartışmalı konulara göre farklılık gösterir. Sosyal yaşamın "ekonomik terimlerle ifade edilemeyecek" çeşitli kültürel ve niteliksel yönleri vardır (Herrera vd. 1976: 19).

3.3.1. Toplumda Sosyal Sürdürülebilirlik

Senghaas-Knobloch (2009: 570) sosyal sürdürülebilirliği "sınırlı doğal kaynakların kullanımı" ve "dayanıklılık" açısından "planlı değişim süreçleri" olarak detaylandırır. İnsanların bedensel varoluşları ile sosyal örgütlenmeleri arasında ayırım yapar. Bu bağlamda, toplumsal boyut anlayışı iki farklı yönü göz önünde bulundurur: bir yandan "sosyal dünyanın doğal çevreye bağımlılığı", diğer yandan içsel değeri ve mantığı ile sosyal dünyanın "süresi ve niteliği" (Senghaas-Knobloch 2009: 570). Sosyal dünyanın içsel değeri ve mantığı, insanlığın ortak yaşamını topluluklar ve daha büyük kolektifler halinde organize etmek zorunda olduğu değişkenliğe atıfta bulunur. Bu nedenle sosyal sürdürülebilirlik, farklı analitik düzeylerde "sosyal birimlerin (varlıkların) gelecekteki dayanıklılığına, özellikle de bu tür sosyal birimlerin (varlıkların) sosyal uyumuna bakmak" (Senghaas-Knobloch 2009: 570) ve özelliklerini hesaba katmak anlamına gelir. Başka bir deyişle, bazı akademisyenler sosyal boyutu sosyal dünyanın benzersiz sürdürülebilirliğine atıfta bulunmak olarak anlarken, diğer akademisyenler sosyal dünyayı doğal çevreye bağımlı olarak dolaylı olarak anlarlar. Sosyal dünyanın doğal çevreye bağımlılığı, ekolojik boyutla ilişkili olarak sosyal boyutun analizinde, örneğin davranışların ekolojik sürdürülebilirlik için elverişli olup olmadığının analiz edilmesiyle ifade edilir. Bu anlayışa göre, Hirsch (1976), Roma Kulübü raporu (Meadows vd. 1972), Bariloche modeli (Herrera vd. 1976) ve Brundtland Raporu (Brundtland 1987)'ndan bu yana birçok bilimsel yayın, davranışların ve kurumların değiştirilmesi gerektiğini ima etmektedir. Özellikle kapitalist piyasa ekonomisine ve Küresel Kuzey'de aşırı orantılı olarak gerçekleşen ekolojik olarak sürdürülemez tüketime odaklanılmaktadır. Bu bağlamda, yaygın olarak atıfta bulunulan Brundtland Raporu, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği birbirine bağlama ve nesiller arasında ve nesiller arasında sosyal dayanışmayı sağlama normatif hedefini belirlemiştir (Brundtland 1987: 4). Bu yöne odaklanan akademisyenler, sosyal adalet ve eşitliğin sosyal sürdürülebilirliğin önemli yönlerini ele almakta, zengin ve fakir, Küresel Kuzey ve Küresel Güney, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizlikleri ve farklı nüfus gruplarının çeşitli kırılganlıklarını ele almaktadır (Murphy 2012; Happaerts, Bruyninckx 2014). Sosyal boyutu, doğal afetlerle mücadele etmek veya farklı nüfus gruplarını farklı şekillerde etkileyen ekolojik sürdürülebilirliği geliştirmek için sosyal politikalar ve çevre politikaları gibi ekolojik konulara bağlar (Murphy 2012) veya ekolojik sürdürülebilirliğe izin vermek için sosyal olarak sürdürülebilir davranışların nasıl sağlanabileceğine odaklanırlar (Boström 2012; Boyer vd. 2016; Dillard, Dujon, King 2009; Eizenberg, Jabareen 2017; Shove 2003; Selwyn 2022).

Murphy (2012), insanları alternatif davranışlar ve tüketim kalıpları için duyarlı hale getirmek için kamu bilinci kavramını önermektedir, böylece daha kısıtlayıcı çevre politikalarını desteklemeye ikna olurlar. Sosyal uygulamaları ve bunların sosyal yapı ve kurumlara gömülülüklerini analiz eden çeşitli yazarlar (Boström 2012; Boström vd. 2018; Shove 2003) bunun ekolojik sürdürülebilirliğe doğru toplumsal

değişim için yeterli olduğundan şüphe duymaktadır. Boström (2022) farkındalığın, gerçeklerin ve teorik bilginin önemli olduğunu, ancak sosyal pratikleri değiştirmek için yeterli olmadığını savunmaktadır. Yaşam tarzlarını ve davranışlarını daha az tüketim odaklı dönüştürücü bir öğrenmeye doğru değiştirmek gereklidir. Farkındalığın ötesinde, dönüştürücü öğrenme pratik ve fiziksel öğrenmeyi, kişisel ve duygusal öğrenmeyi, sosyal ilişkisel öğrenmeyi ve eleştirel öğrenmeyi içerir. Kişinin kendi dünya görüşünü, varsayımlarını, düşünme ve davranma biçimlerini (ve başkalarınınkini) sorgulamayı gerektirdiği için mutlaka kendini yansıtır. Bu zorlayıcı ve rahatsız edicidir ve zaman gerektirir (Kerton, Sinclair 2010: 411). Selwyn (2022) gibi diğer yazarlar, tüketici odaklı değişimin sınırlarına ve sürdürülebilirlik ile ilgili davranışlar ve ahlaki değerler arasındaki çelişkilere işaret etmektedir (Neckel 2020). Joseph ve McGregor (2020), daha da temelde, bireylerin davranışlarını değiştirerek toplumsal sorunları çözmeye çalışmayı eleştirmektedir. Brulé (2022), bir yandan bireysel refah ve çevre koruma arasında pozitif bir ilişki olduğuna dair görünüşte zıt anlatılara yol açan epistemolojik ve metodolojik engellere işaret etmekte ve diğer yandan yüksek gelirli ülkelerdeki mutlu insanlar, düşük gelirli ülkelerden gelen mutsuz insanlardan daha fazla kirlendiğini belirtmektedir.

Sosyal sürdürülebilirliğin ikinci yönü "süre ve kalite" (Senghaas-Knobloch 2009: 570) kurumlara, refaha ve refaha odaklanan bağımsız bir sütun olarak görülmektedir. Bu anlayış, hem sosyal olarak inşa edilmiş, soyut hem de maddi olmayan sosyal dünya ve sosyal ilişkilerin kalitesi, refah veya sosyal adalet, kaynaklara erişim ve kaynakların dağılımı gibi kurumların bölgesel, ulusal ve küresel perspektiflerden ele alır. İlk yayınlar, Küresel Kuzey'de, sosyal koruma sistemlerine ve özellikle sosyal güvenliğe odaklandı. Bu yayınlar sosyal sürdürülebilirliği ekolojik sürdürülebilirliğe açıkça bağlamamış, ancak toplumların sürdürülebilirliğine odaklanmıştır. Flora (1986), Brundtland Raporu'nun (1987) yayınlanmasından hemen önce ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği birbirine bağlayan Sınırlara Büyüme başlıklı iki düzenlenmiş cilt yayınlanmıştır. Bu iki ciltte, sosyal harcamalar açısından ilgili refah devletinin durumunu ve sürdürülebilirliğini tartışan on iki ülke katkısı sunulmuştur. Bu perspektiften bakıldığında sosyal sürdürülebilirlik, insanların yaşam boyu olasılıklarına karşı koymak için sosyal koruma standartlarını korumak ve iyileştirmek ve böylece sosyal uyuma katkıda bulunmak, sosyal sorunları azaltmak ve refah ve refahı artırmak olarak yorumlanabilir. Flora (1986), refah devletlerinin sosyal sürdürülebilirliğinin büyüyen, yaşlanan nüfusun yanı sıra refah devletine yönelik artan beklentiler tarafından zorlanacağını öngörmüştür (Kangas, Saloniemi 2013: 63; Flora 1986; Kaufmann 2003).

Algılanan 'normal yaşam tarzı' ve beklentileri, insanların içinde yaşadığı maddi ve sosyal bağlamlarla işaretlenirken, Birnbaum, Ferrarini, Nelson ve Palme (2017), kuşak refahına odaklanarak gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeden mevcut ihtiyaçları karşılamayı tartışmaktadır. Bu bağlamda, toplumların sürdürülebilirliği ile ilgili olarak, Kangas ve Karonen (2022), 26 Avrupa ülkesinde

göçmenlerin ve engellilerin işgücü piyasalarından ne ölçüde dışlandığını sormaktadır. Bir başka örnek de Bigler'in (2022) araştırdığı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve sürdürülebilirlik arasındaki bağlantıdır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, bir kişinin potansiyelini, yeteneklerini ve refahını azalttığı ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmayı engellediği için sürdürülebilirliğe giden yolu doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği sonucuna varmaktadır. Harris'e göre (2003: 1) sosyal boyut, dağıtım ve fırsatta adalet, sağlık ve eğitim de dahil olmak üzere sosyal hizmetlerin yeterli şekilde sağlanması, cinsiyet eşitliği ve siyasi hesap verebilirlik ve katılım, demokrasi ve insani gelişmeden oluşan sosyal olarak sürdürülebilir bir sisteme karşılık gelmektedir (Harris 2003: 6). Bu aynı zamanda BM, AB'nin sürdürülebilirlik konusundaki vizyonlarının başlangıç noktasıdır (McGuinn vd. 2020).

3.3.2. Firma Perspektifinde Sosyal Sürdürülebilirlik

Şirketler genellikle ekonomik kazanımlara ve çevresel yasal uyumluluğa öncelik vermektedir ve genellikle sürdürülebilirliğin biraz belirsiz sosyal ayağı ihmal edilir (Popa, Salanta 2015; Ajmal vd. 2018). Bununla birlikte, ticari faaliyetler toplumdaki çok sayıda olumsuz dışsallıktan sorumludur (Popa, Salanta 2015), bu da pazarda büyümeye devam etmek için hesap verebilirliği ve halkın kabulünü ele almalarını ve böylece olumlu bir imaja yansıtılmalarını gerektirir. Bu anlamda, sosyal sorumluluk, toplum-şirket etkileşimini (Soroka, Mazurek-Kusiak 2014), eski organizasyonlarda itibar kazanımlarını ve yeni firmalarda rekabetçi farklılaşmayı en üst düzeye çıkarmak için stratejik bir kaynak haline gelmiştir (Popa, Salanta 2015). Ek olarak, çalışanlar için sosyal sürdürülebilirlik yönlerinin ele alınmasının, şirketlere daha genç ve daha yetenekli personel çekmek için kullanılabileceği öne sürülmüştür (Sundström, Ahmadi, Mickelsson 2019).

Sosyal açıdan sorumlu organizasyonlar tipik olarak hem bir bütün olarak toplumun yaşam kalitesini, yani iş piyasasını, müşterilere veya topluluk yatırımlarına dürüst ve niteliksel hizmeti hem de işçilerinin ve destek zinciri işbirlikçilerinin yaşam kalitesini artırmaya odaklanır (Soroka, Mazurek-Kusiak 2014; Popa, Salanta 2015; Ajmal vd. 2018). Bu anlamda, şirketler aynı zamanda temel sosyo-ekonomik ihtiyaçların karşılanmasını, sosyal tutarlılığı, örneğin azınlık gruplarına karşı gönüllülük ve hoşgörü ve cinsiyet eşitliğini, örneğin iş-yaşam dengesinin karşılanmasını sağlamak için sürdürülebilir bir çalışan toplumun özlemleriyle uyumlu olmalıdır (Littig, Griessler 2005). Bu nedenle, iş organizasyonlarının çoklu paydaşlarının iç ilişkilerini dengelemeleri gerekir.

Özellikle sosyal sürdürülebilirlik için, kaygılarına öncelik verilmesi gereken üç grup vardır: çalışanlar, topluluk üyeleri ve tüketiciler. Hem kurumsal aktörler hem de paydaşlar toplumsal sürdürülebilirlik açısından önemini birleştirmiş olsalar da bu süreçte farklı rollere sahiptirler. Farklı paydaşları süreçlere dahil etmek, sosyal sürdürülebilirlik (Lami, Mecca 2020) ve şirket yönetimi açısından önemli sorumluluklar olan kavramların sürekli yeniden yorumlanması (Langergaard 2019) için en büyük

zorluklardan birini temsil etmektedir. Özellikle kurumsal sosyal sorumluluğu desteklemeye yönelik politika girişimlerinin teşvik edilmesi için, örneğin güçlendirilmiş bir sivil toplumun hükümet ve şirketler arasındaki ilişkilere dahil edilmesini sağlamak için devlet yardımına da ihtiyaç duyulmaktadır (Albareda vd. 2009). Öte yandan, topluluk ve potansiyel tüketiciler, şirketleri yatırım yapmaya ve sosyal sürdürülebilirliğe değer vermeye zorlayan piyasa gücü olarak kabul edilir (Mihajlovic 2020).

Sosyal sürdürülebilirlik konusundaki literatür taraması, SKH'lerin her bir sosyal paydaş türü için iyi bir temel olabileceğini göstermektedir. Özellikle, SKH 3 (iyi sağlık ve refah), SKH 5 (cinsiyet eşitliği) ve SKH 8 (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme), çalışanların ihtiyaçlarını karşılamada iyi göstergeleridir (Khan 2016). İşçilerin davranışları, psikolojik ihtiyaçlarına göre dört yoldan birini alabilir: gelişmiş kurumsal vatandaşlık, etik davranış ve karar verme (aidiyet), daha yüksek çalışan bağlılığı (benlik saygısı), artan duygusal refah ve görev sürekliliği (anlamli varoluş) ve daha az etkisiz iş davranışı (güvenlik). UNIDO'ya (2018) göre "şirketlerin sosyal ve çevresel kaygıları iş operasyonlarına ve paydaşlarıyla etkileşimlerine entegre ettikleri bir yönetim konsepti" olan kurumsal sosyal sorumluluk, çalışanların davranışlarını etkilemek için sıkı bir kaldıracı temsil etmektedir (Bauman, Skitka 2012). Genel olarak, çalışanlar bir şirketin sosyal olarak sorumlu faaliyetlere olan bağlılığını algıladıklarında, doğrudan şirketle özdeşleşmelerinden kaynaklanan gelişmiş iş memnuniyetlerinin bir sonucu olarak, daha yüksek ücretlerle ödüllendirilen, net bir gelir veya işgücü birimi başına satışlarla çevrilen daha iyi bir işletme performansı üretirler (Sun, Yu 2015; Shin, Hur, Kang 2016). Daha spesifik olarak, iç kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları (işçilerin çalışma ortamına psikolojik ve fiziksel tepkilerini doğrudan etkileyen), canlılık (zihinsel esneklik ve sebat), emilim (işte tam konsantrasyon) ve bir dereceye kadar adanmışlık (coşku ve gurur) açısından daha yüksek bir katılım derecesini teşvik ediyor gibi görünmektedir (Ferreira, Real de Oliveira 2014).

SKH 3 (iyi sağlık ve refah), SKH 8 (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme) ve SKH 10 (eşitsizliklerin azaltılması), topluluk ortaklarıyla sosyal etkileşimi ve sivil işlere katılımı ele almak için iyi göstergeler olabilir (Ajmal vd. 2018). Kurumsal sosyal sorumluluk, sanayileşmenin neden olduğu çevresel bozulmayı telafi etmek ve insan haklarını korumak için iş birliği yapmak, teknolojiyi çok uluslu işletmelerden gelişmekte olan ev sahibi ülkelere aktarmak, yerel topluluklardaki yoksulluğu azaltmak, yetenekleri çekmek veya kamu araştırma kuruluşlarına veri sağlamak gibi toplum kalkınmasında çeşitli roller üstlenmektedir (Ismail 2009). Kurumsal topluluk katılımı dört farklı şekilde sağlanabilir: hayırsever bağışlar (nakit, bağış toplama etkinlikleri, sivil toplum kuruluşlarına, okullara ve hastanelere ekipman verilmesi); büyük ölçüde gönüllü ve oldukça popüler olan çalışan gönüllülüğü (çalışma saatleri boyunca topluluklara gönüllü hizmetler); projeler, örneğin finansal anlayışlarını eğitmek için toplulukları ziyaret etmek; ve uzman kaynaklara ulaşmak için kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla ortaklıklar (işletmelerin kamu refahı konularını ele almak için eksik olabileceği, ancak ihtiyaç

duyabileceği) (Deigh vd. 2016). Özellikle kurumsal-neden ortaklıkları, şirketlerin kurumsal vatandaşlığı teşvik etmelerine yardımcı olan önemli yardım programlarıdır, aynı zamanda uzun vadeli endüstri ve topluluk büyümesi üzerinde olumlu etkileri vardır; bu da uzmanlık, kaynaklar ve toplum için program faydalarının ölçümleri gibi kuruluşun iç itici güçlerine güvenebilir (Edwards 2015).

Tüketicilere SKH 12 (sorumlu tüketim ve üretim) aracılığıyla gereken önem verilmektedir. Literatür, sosyal sürdürülebilirliğe tüketicilerin bakış açısından bakıldığında iki bakış açısı olduğunu göstermiştir. Birincisi, şirketlerin daha düşük gelirli alıcılara kaliteli ve uygun fiyatlı ürünler sunma ihtiyacını vurgulamaktadır (Khan 2016), ikinci bakış açısı ise ambalaj iadelerini içeren ürünler sunan şirketlere odaklanmaktadır (Kleindorfer, Singhal, Wassenhove 2009). Satın alma kararlarındaki en önemli özellikler fiyat ve kalitedir, bunu yüksek eğitimli ülkelerdeki tüketiciler tarafından biraz daha alakalı olarak kabul edilebilecek hayırsever faaliyetler izlemektedir (Valor 2006). Bununla birlikte, tüketicilerin hakları konusundaki farkındalıklarının, işletmeleri genel olarak daha fazla sosyal sürdürülebilirlik girişimi başlatmaya teşvik ettiği kanıtlanmıştır (Bello, Jusoh, Mdnor 2016). Bununla birlikte, bazı durumlarda, tüketiciler bu tür faaliyetleri ya şirketin kaliteli ürünler üretme yeteneğini tehdit eden (Valor 2006) ya da yeşil yıkama olarak algılayabilir, böylece bir kuruluşun yeşil uygulamaları hakkında yalan söylediğine inanabilirler. Aslında, şirketler söz konusu gerçek yeşil risk konusunda net olmadıklarında veya niteliksel ve tatmin edici yeşil faaliyetlerde bulunmadıklarında, bu tüketici güvenini zayıflatır. Bu, tüketicilerin olumsuz yorumları paylaşmaya daha yatkın olmalarına ve kurumsal itibarı etkilemelerine neden olur (de Jong, Huluba, Beldad 2020).

Sosyal sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesinde temel bir değişken inovasyondur. Toplumlar ve işletmeler arasında kendi kendini organize eden bir şey, şirketlerin sosyal ihtiyaçları kalıcı iş sorunlarını çözmek ve sosyal ilerlemeyi teşvik etmek, hayırsever bağış veya kâr peşinde koşmanın ötesine geçmek için fırsatlara dönüştürdüğü sosyal inovasyondur. Bu dinamik içinde şirketler, çeşitli kuruluşlarla birlikte gelişmeye, proaktif problem çözme başarmaya ve finansal ve insan kaynaklarını harekete geçirerek fikirlerin ölçeklendirilmesine katkıda bulunur (Martinez vd. 2017). Tutumlu inovasyon, sosyal sürdürülebilirliğin benimsenmesine katkıda bulunan bir diğer önemli faktördür. İleri teknolojilerin uygulanmasından kaynaklanan düşük maliyetli ancak yeni, sağlam ve kullanıcı dostu ürünler ve hizmetler sunarak gelişmekte olan ülkelerdeki kaynak kısıtlı tüketicilerin yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Khan 2016). Kurumsal bir bakış açısından, sürdürülebilir iş modeli yenilikleri, sosyal sürdürülebilirliğe katkıda bulunarak, giderek daha fazla sürdürülebilirlik değeri yakalayan (Cantele, Moggi, Campedelli 2020) yeni bir dizi hizmet, ürün ve iş uygulaması için tüketici talebinin daha yüksek karmaşıklığını ele almaya yardımcı olabilir.

Ek olarak, inovasyondan yararlanan stratejiler, sosyal riskleri organizasyon kültürüne dahil etmek gibi, sosyal önceliklerle birleştirildiğinde operasyonel performanslarını artırmada kuruluşları destekler

(Longoni, Cagliano 2015). Operasyon yönetimi, kurumsal sosyal stratejileri daha yumuşak bir dört adımlı geçiş yoluyla uygulamak için gerçekten de ilkindir: (1) dahili olarak yetişmek, (2) asgari endüstri standartlarına uymak, (3) bağımsız bir gündem tanımlamak ve (4) dışarıdan yüksek kaliteli operasyonel yetkinlik göstermek (Kleindorfer, Singhal, Wassenhove 2009). Bununla birlikte, operasyonlardaki sosyal performans (temel faaliyetler ve projeler), toplumsal girişimlerden (kurumsal sosyal yatırım) ayrı olarak değerlendirilmelidir. Operasyonlara gelince, tanımlayıcı sosyal kriterler iç insan kaynakları (adil tazminat, refah, sözleşmeler, emeklilik yardımları, disiplin uygulamaları, kariyer gelişimi), dış topluluklar (iş yaratma, eğitim, konut ve ulaşım gibi altyapı, bir projenin sosyal sürdürülebilirliğini analiz ederken güvenlik / güven), paydaşlar (iletişim, katılım, etki) ve bölgesel / küresel vatandaşlardır (gayri safi yurtiçi hasıla ve ticaret, çevresel izleme ve yasal yaptırım) (Labuschagne, Brent, van Erck 2005).

Son olarak, operasyonel sosyal sürdürülebilirliği analiz ederken, farklı iş yapıları için etkileri birbirinden ayırmak da yararlıdır. Genel olarak, küçük-orta büyüklükteki girişimciler (KOBİ'ler), daha yüksek öneme sahip çevresel stratejileri göz önünde bulundurdıkları için, operasyonlarına sosyal sürdürülebilirlik kavramlarının sınırlı bir şekilde dahil edilmesini özellikle çeşitliliği ve eşitliği ihmal etmelerini göstermektedir. Bununla birlikte, endüstri mühendisliğindeki şirketler, çoğunlukla ürün inovasyonuna odaklanan yüksek teknoloji şirketlerinin aksine, özellikle tedarik zincirlerinde sağlık ve güvenliğe daha fazla dikkat ediyor gibi görünmektedir (Sundström, Ahmadi, Mickelsson 2019). Bunun yerine KOBİ'ler ağ veya grup yapılarında toplandıklarında, politika yapıcıları yerel endüstriler için sosyal ve çevresel önceliklerin makro düzeyde belirlenmesinde desteklemek için yeterli etkiye sahip olarak çok proaktif hale gelirler. Bu nedenle, örgütsel formlar, kültür ve sürdürülebilirlik muhasebesinin birleşimi, sosyal sürdürülebilirliğin işletmelere entegrasyonu üzerinde olumlu etkilere sahiptir (Liakh, Spigarelli 2020).

Benzer şekilde, tedarik zincirlerinde örgütsel kültür, sosyal sürdürülebilirliğin benimsenmesinde kilit bir itici güç olmaya devam etmektedir. İşletmeler bir sürdürülebilirlik kültürü (Rentizelas vd. 2020) ve oryantasyon (Croom vd. 2018) uygulamadıkça ne zorlayıcı baskının ne de standartların tek başına sürdürülebilirlik uyumluluğunu sağlayamayacağı savunulmaktadır. Sonuç olarak, tedarik zincirleri, küresel olarak dış kaynaklı üretimde endüstriyel trajedilerin ve olayların ortaya çıkması nedeniyle giderek daha sosyal olarak daha alakalı hale gelmektedir (Croom vd. 2018; Venkatesh vd. 2020; Rentizelas vd. 2020). Bu nedenle, sosyal olarak sürdürülebilir, hesap verebilir, şeffaf olma ve insan haklarını koruma baskısı altındadırlar (Croom vd. 2018; Sundström, Ahmadi, Mickelsson 2019). Blockchain teknolojisi, küresel tedarik zincirindeki kuruluşlar tarafından sosyal sürdürülebilirliğin benimsenmesini iyileştirmede çok önemli bir değişken olabilir (Venkatesh vd. 2020). Entegrasyonu, nesnelerin interneti ve büyük veri analitiği ile birlikte, etkili izleme ve ardından sosyal sürdürülebilirlik

gereksinimlerine uyumu sağlayabilir, toplumun sürdürülebilirlik ile ilgili sorunları anlamasına ve bunları etkili bir şekilde ele almasına yardımcı olabilir, örneğin fabrika optimizasyonu, akıllı şehirlerin geliştirilmesi ve trafik akışı optimizasyonu yoluyla çeşitli olumlu sosyal ve çevresel etkiler yaratabilir (Attaran 2017; Beier, Niehoff, Xue 2018; Salam 2020).

3.4.Çatışmalar, Gerilimler ve Engeller

BM SKH'lerinin (UN 2015) yönergelerini takiben, sürdürülebilirlik kavramı literatürde birbirine bağlı üç boyut üzerinden geniş çapta tartışılmıştır (Khan vd. 2018). Bununla birlikte, sistem düşüncesi perspektifi altında, bazı çalışmalar, uygulayıcıların ve araştırmacıların, literatürün diğer hedeflerle doğal karmaşıklığı ve korelasyonu vurguladığı için tek SKH'leri basitçe kategorize etmede dikkatli olmalarının beklendiğini göstermektedir (Reynolds, Blackmore, Ison 2018; Hernández-Orozco vd. 2021). Bu tartışmaya rağmen, şirketlerin bakış açısından, SKH'lerin kurumsal sürdürülebilirliği garanti altına almak ve "bir firmanın doğrudan ve dolaylı paydaşlarının ihtiyaçlarını, gelecekteki paydaşların ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılamaya" yardımcı olmak için dengelenmesi gerekmektedir (Dyllick, Hockerts 2002: 131). Bu anlamda 'iş başarısı' kavramı gelişerek, sadece şirketin doğrudan paydaşlarının değil, aynı zamanda topluma ait olan ve şirketin uygulamalarından etkilenenlerin de başarısını elde etmeyi hedeflemektedir.

Dünya çapında sürdürülebilir kalkınmanın anahtarı olarak kabul edilen sosyal sürdürülebilirlik (Awan vd. 2020), eşitlik, kapsayıcılık, refah, esneklik ve sürdürülebilirlik (Imperiale, Vanclay 2021), işgücü uygulamaları ve insana yakışır iş veya ürün sorumluluğunu (Beltagui, Kunz, Gold 2020) içerebilir ve daha adil bir yaşam kalitesine katkıda bulunabilir (Karji, Namian, Tafazzoli 2020). Sürdürülebilirlik kaygılarının çevre dostu hizmetlerini üretmek için, dünya çapındaki şirketler süreçleri rafine etmiş ve çok katmanlı tedarik zincirlerine dönüşerek küresel düzeyde Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Yönetimi'ni dahil etmiştir. Bu bağlamda ve sosyal sürdürülebilirlik, ürün ve hizmetlerin müşterilere ulaşmasını sağlamak için gerekli karmaşık sistemler olarak kabul edilen tedarik zincirlerinde uygulanmasıyla sınırlı olduğu için (Nair, Thankamony 2021), önemli bariyerler ve engellerle karşı karşıya kalmaktadır (Khan vd. 2021). Ücretler, çalışma saatleri ve koşullar, yoksulluğun yüksek olduğu ve sosyal gelişmenin neredeyse hiç olmadığı az gelişmiş ülkelere özellikle vurgu yaparak, bu tartışmada yer alan kesişen konulardır. Sürdürülebilirliğin sosyal yönleri, ekonomik ve çevresel boyut yönlerinden daha az dikkat çekmektedir (Hamalainen, Mohajeri, Nyberg 2018; Shirazi, Keivani 2019; Chatterji 2021) ve uygulanmasının önündeki engellere ve bariyerlere odaklanan çalışmalar azdır (Khan vd. 2021). Şirket yönetimi bağlamında, sürdürülebilir davranışların sürdürülmesi amacıyla sürdürülebilirlik uygulamalarının teşvik edilmesi gerekmektedir. Bulanık bir yöntemle, Khan ve diğerleri (2021), gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir tedarik zinciri yönetiminde sosyal sürdürülebilirliğin

uygulanmasını teşvik etmek için bir dizi çözüm sunmaktadır. Şeffaflığı ve güveni güçlendirebilen ve sosyal kalkınmanın temel bileşenleri olarak kabul edilen gelişmekte olan teknolojilerin önemi, dış çevreye açıklığın yanı sıra vurgulanmaktadır. Rupasinghe ve Wijethilake (2021), çalışanları motive etmeye yönelik ifadelerin sorumlu, yetkilendirilmiş ve sosyal sürdürülebilirlik hedefleriyle meşgul olması gerektiğini vurgulamaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerde, istikrarsız bir siyasi iklimin oynadığı rol, Chen ve diğerleri (2021) tarafından finansal sistemin sosyal sürdürülebilirliğinin önünde bir engel olarak vurgulanmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik gündemi, etkisiz uygulamada bulunan kırılanlıkları ele almayı amaçlayan yeterli kurumsal politikalar olmadan düzgün bir şekilde uygulanamaz. Kurumsal sosyal sorumluluk, sosyal sürdürülebilirlikte ilerlemeyi teşvik etmek, organizasyonel performansı, müşteri memnuniyetini, çalışan bağlılığını ve uzmanlık gelişimini desteklemek ve şirketin itibarına olumlu katkıda bulunmak için benimsenen bir araç olarak bilinmektedir. Dünya çapında sosyal, ekonomik ve çevresel yönlere giderek daha fazla odaklanılmasına rağmen, gelişmekte olan ülkelerdeki kurumsal sosyal sorumluluk, hükümetin birincil paydaş ve uygulayıcı aktör olduğu örgütsel zorluklar ve kaynak eksikliği ile karşı karşıyadır (Bux, Zhang Z, Ahmad 2020). Son yıllarda yapılan çalışmalarda Khan ve diğerleri (2021) ve Merli, Preziosi, Massa (2015) tedarikçilere uygulanan kontrol ve farkındalık mekanizmalarının önemli rolüne dikkat çekmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik uygulamalarında yer alan sosyal değerleri incelerken küçük, orta ve büyük şirketler (tüm sertifikalı SA8000 Standart İtalyan şirketleri) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, bu nedenle sertifikalı şirketler için enine bir konu olarak kabul edilmiştir. Khan ve diğerleri (2018), sosyal sürdürülebilirliğin önündeki engellerin çok boyutlu bir şekilde ele alınması ve belirli uygulamalarla sınırlı kalmaması gerektiğini savunmaktadır. Macassa ve Tomaselli'ye (2020) göre, sosyal sürdürülebilirliğin önündeki engeller, özellikle COVID-19 pandemisi ışığında, sosyal bir değişimle aşılabılır. Bunu başarmak için, bu çalışmada önerilen çözümlerin herkes için dünya çapında sürdürülebilir kalkınma ve BM'nin savunduğu SKH'ler bağlamında ele alınması gerekmektedir. Buna göre, sosyal sürdürülebilirlik gündemi, etkili uygulamada bulunan kırılanlıkları ele almayı ve zaman içinde sosyal olarak sorumlu davranışlara katkıda bulunmayı amaçlayan yeterli kurumsal politikalar olmadan düzgün bir şekilde uygulanamamaktadır (Awan vd. 2020).

4. SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ GEREKLİ DURUM ANALİZİ İLE İNCELENMESİ

Kavramlar "nedir" sorusuna bir cevaptır ve anlam, semantik ve ontoloji ile ilgilidir (Goertz 2020). Sosyal bilimler için geçerli kavramlar geliştirmek, tanımlayıcı, normatif ve nedensel yönleri eşzamanlı olarak analiz etmeyi içerir. "Nedir" sorusunu yanıtlamak için, kavramın tanımlayıcı özelliklerini oluşturan gerekli ve ortaklaşa yeterli koşulların belirlenmesi gerekir (Goertz 2020).

Sosyal sürdürülebilirlik kavramının kurucu unsurlarını aramak için, Jan Dul (2016) tarafından geliştirilen “Gerekli Durum Analizi (NCA)” metodu kullanılmıştır. Bir fenomenin varlığı için koşul gereklidir. Bu tür hipotezler, örgütsel bilimlerde nadiren formüle edilir ve test edilir ve tüm faktörlerin karmaşık ilişkisinin, sonucun olasılıksal bir ilişkideki varlığını açıklamaya çalıştığı geleneksel analizden farklıdır. Gerekli durum analizi, çok sayıda faktörle sonucun varlığını öngören nedenselliği görmezden gelir ve koşul olmadığında sonucun garantili yokluğunu tahmin etmek için yalnızca basit teorik açıklamalar yapar (Dul 2016).

4.1. Gerekli Durum Analizi: Temel İlkeler ve Uygulama

Gerekli Durum Analizi uygulanırken yöntem sezgisel ve basittir, gereklilik mantığına dayanan yeni bir teorik düşünme biçimini tetikler ve nedensel yapının geri kalanından izole bir şekilde çalışır (Dul 2016). Kurucu özellikleri araştırırken, koşulun varlık düzeyiyle değil, koşulun mevcut olup olmadığıyla ilgilenilir. Bu nedenle, Dul'un (2016) çerçevesinin ikilemli yorumunda, koşul [X] ve sonuç [Y] yalnızca iki değer alabilir: yok veya mevcut.

Gerekli durum analizini çalıştırabilmek için üç farklı yöntem bulunmaktadır. İlki iki olasılık karşısında kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde sonuç evet veya hayır, mevcut veya yok olabilir.

İkili (Dichotomous)	Ayrık (Discrete)	Sürekli (Continuous)
İki olası değer. Örn. evet/ hayır	Üç veya daha fazla olası değer. Örn. beşli likert ölçeği	Sınırsız miktarda olası değer. Örn. gelir, yüzdelikler

Şekil 3. Gerekli Durum Analizi Yöntemleri (Dul 2021)

İkinci yöntem ayrık veriler için uygulanır. Üç veya daha fazla olasılık durumu olduğunda bu yöntem kullanılır. Örnek olarak beşli likert ölçeği kullanılan araştırmalar verilebilir. Üçüncü ve son yöntem ise sürekli verilerde kullanılır. Yüzdelik dilimleri, gelir durumları gibi sonsuz olasılık değerleri olduğunda ise bu yöntem kullanılır. Aşağıdaki şekilde bu üç veri analiz yönteminin tablosu verilmiştir.

Araştırmanın amacı gereği iki olasılık matrisi kullanılacaktır. İkilemli gerekli koşulları sunmaya yardımcı olan olasılık matrisinin şekli aşağıda verilmiştir.

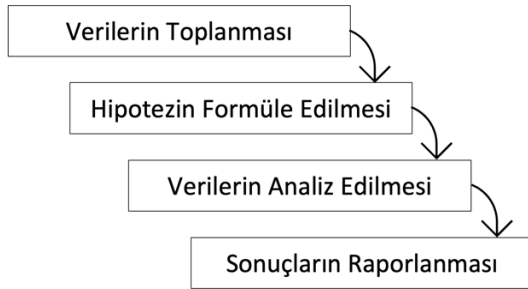
Mevcut		
Y Çıktı		
Yok		
	Yok	Mevcut
	X Koşulu	

Şekil 4. İkili Olasılık Matrisi

Kesikli çizgiler, gözlemleri olan alanı gözlemsiz alandan ayıran 'tavan çizgileri' dir. Bir koşulun gerekli olması için, sol üst karenin boş olması gerekir, yani [X] koşulunun bulunmadığı ve sonucun [Y] mevcut olduğu hiçbir gözlem yoktur, bu nedenle koşul gereklidir. Gereklilik yeterliliğe eşit değildir: koşul mevcut olabilir, ancak sonuç eksik olabilir. Gerekli ve müştereken yeterli tüm koşullar kümesi kavramı oluşturur (Goertz 2020).

4.2. Veri Toplama

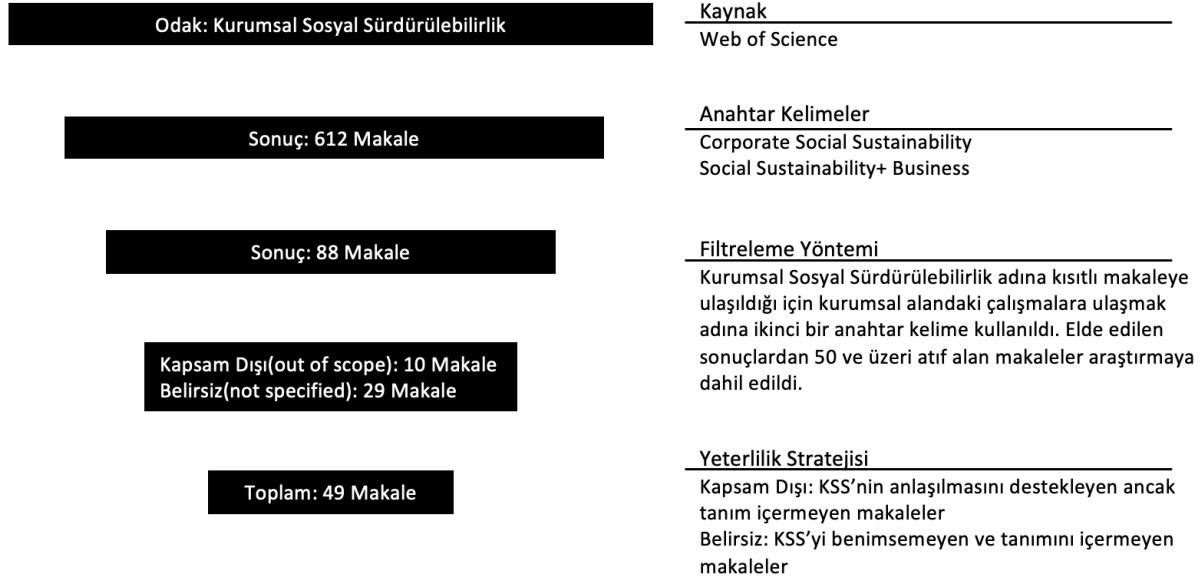
Gerekli durum analizi yapılırken sırayla dört adımdan geçilir; verileri toplamak, hipotezi formüle etmek, verileri analiz etmek ve sonuçları raporlamak.

Şekil 5. Gerekli Durum Analizi Aşamaları

Gerekli Durum Analizi yapılırken öncelikle araştırma konusuna yönelik anahtar kelimeler belirlendi. Sonrasında makale veri tabanlarından filtreleme özelliği olan ve atıf sayısına göre sıralama yapanlar incelendi. Bunun sonucunda bir arama motoruna ulaşıldı. Bu nedenle “Web of Science” veri tabanı kullanılarak bu araştırmanın verileri elde edildi. Belirlenen anahtar kelimelerle filtreleme yapıldı. “Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik” anahtar kelimesi ile 26 makaleye ulaşıldı, 2 makale ilgisiz görüldü ve 24 makale araştırmaya konu alındı.

Araştırmanın zenginleşmesi adına ilave olarak “Social Sustainability” ve “Business” anahtar kelimeleri birlikte kullanılarak araştırma genişletildi. Bu aramanın ardından 586 makaleye erişildi. Elde edilen verilerin büyüklüğü göz önüne alınarak filtreleme yapıldı ve 50 ve üzeri atıf alan makaleler araştırmaya dahil edildi. Bu sınırlama ile 65 makaleye ulaşıldı. 1 makaleye erişim sağlanamadı ve 64 makale daha araştırmaya dahil edildi. Toplamda 88 makale araştırmaya konu olmuştur.

Şekil 6. Veri Toplama Stratejisi ve Yeterlilik Kriterleri

Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik kavramının gerekli koşullarını belirlemek için 'ne' sorusuna odaklanıldı ve 'nasıl' ve 'neden' sorularından yola çıkıldı.

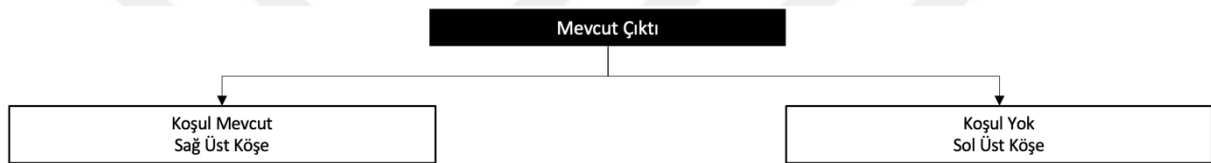
Pazienza, Jong ve Schoenmaker (2022) tarafında yapılan ve Gerekli Durum Analizi'nin kurucusu olan Jan Dul tarafından desteklenen çalışma esas alınmış ve çalışma yürütülürken belirlenen prensipler bu araştırmaya uyarlanmıştır. Prensip tablosu veri analizi başlığında verilmiştir.

Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin varlığı incelenirken çalışmaya konu edilen makalelerdeki sosyal sürdürülebilirlik tanımları incelenmiştir. Araştırmanın prensiplerine göre, kurumsal sosyal sürdürülebilirlik hakkında net bir tanım içeren makaleler “mevcut çıktı” olarak kabul edilmiştir. Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin farklı birkaç tanımı verilmiş ancak hangi tanımı benimsediğini belirtmemiş makaleler ve kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin herhangi bir tanımını vermemiş ancak kavramı benimsemiş, anlaşılmasını destekleyen makaleler “kapsam dışı (out of scope)” olarak kabul edilmiştir. Son olarak ise kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramını benimsemeyen, tanımını içermeyen makaleler “belirsiz (not specified)” olarak nitelendirilmiştir.

4.3. Veri Analizi

Dul (2021), gözlem veri setleri ile gerekli koşulları test etmek için iki yol önermektedir. Ya sadece başarılı vakalar, çıktının mevcut olduğu durumlar, kasıtlı olarak örneklenir ve koşulun her yerde bulunması gerekliliğin bir göstergesidir ya da sadece koşulun bulunmadığı durumlar seçilir ve sonucun yokluğu gerekliliğin bir göstergesidir. Kavramın karmaşıklığı ve büyüklüğü göz önüne alındığında, ilk yaklaşım benimsendi. Paziienza, Jong ve Schoenmaker 2022 yılında yapmış olduğu çalışmada veri toplamada edindiği prensiplerden yola çıkılarak 3 prensip belirlendi.

Prensip 1: Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve diğer benzer terminolojiler bir şirketin sosyal sürdürülebilirliği kavramıyla ilgili olarak kullanıldığında makale “mevcut çıktı” olarak sınıflandırıldı ve kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramı dışında bir konu ile ilgili yazılar “çıktı yok” olarak ele alındı.

Şekil 7. Veri Analizi Prensip 1

Prensip 2: Tartışmalarında “kurumsal sosyal sürdürülebilirliğe” sahip olan ancak mevcut tanım veya anlamlarından herhangi birini benimsemeyen makaleler “çıktı yok” ve “koşul yok” olarak kabul edildi.

Şekil 8. Veri Analizi Prensip 2

Prensip 3: Temel bir konu olarak “kurumsal sosyal sürdürülebilirliğe” sahip olmayan ancak anlaşılması için oldukça yararlı olan makaleler “çıktı yok” olarak kabul edilmiştir.

Şekil 9. Veri Analizi Prensip 3

Gerekli Durum Analizinde veri toplama işlemi yapılırken “belirsiz” olarak nitelendirilen makaleler kurumsal sosyal sürdürülebilirlik tanımını içermeyen ve kurumsal sosyal sürdürülebilirlik ile ilişkilendirilen kavramlardan herhangi birini içermeyen makalelerdir. Bu makaleler hem “çıktı”nın hem de “koşul”un olmadığı makalelerdir. Ve matriste sol alt köşeye yazılır.

Veri toplama işleminde “kapsam dışı” olarak nitelendirilen makaleler ya çıktının yani kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin bulunmadığı ya da ilişkilendirilen kavramların yani “koşul”ların bulunmadığı makalelerdir. Bu makaleler matrise yansıtılıyorken koşul mevcut, çıktı yoksa sağ alt köşeye, çıktı mevcut ancak koşul yoksa sol üst köşeye yazılır.

Sol üst köşede verinin bulunması yani, “Y çıktı” mevcutken “X koşul” yoksa varlık koşulu hipotezi reddedilir, Y’nin varlığı için X koşulu gerekli olduğu söylenemez, sonucuna varılır.

Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik kavramının ontolojik analizine ve literatürde belirtilen kurucu özelliklerin sıklığına dayanarak, hipotez şu şekilde formüle edilmiştir: Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin kurucu özellikleri; sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları, refah, insan hakları, eğitim ve öğretim, hayırseverlik, yaşam kalitesi, etik boyutlarına sahip olabilir.

Bu bölümde araştırmanın çerçevesi ve bağlı kalınan ilkelerinden bahsedilmiştir. Bir sonraki bölümde araştırma bulgularından, yapılan kategorizasyonlardan ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesinden bahsedilmiştir.

4.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan veri toplama aşamasında literatürde Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik özelinde yapılmış 26 çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalardan 2’sinin tanım içermediği gözlemlenmiştir. Var olan çalışmaların eksikliği çalışmanın yeterli veri ile yapılmasını engellemiştir. Bu nedenle kurumsal düzeyde sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarına ulaşmak için ek anahtar kelimelerle arama yapılmış, ancak karşılaşılan verilerin büyüklüğü nedeniyle 50 ve üzeri atıf alan çalışmalar ile sınırlandırılmıştır.

5. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TARTIŞMA

5.1. Verilerin Sınıflandırılması

Araştırmaya dahil edilen yayınlanmış makalelerde boyutların birçok farklı şekilde kategorize edildiği gözlemlenmiştir. Örneğin, Mani ve diğerleri (2014) araştırmalarında insan hakları ve çocuk işçi haklarını ayrı birer boyut olarak kabul etmiştir. Ancak Huq, Steveson ve Zorzini (2013) insan hakları boyutunun alt kategorisi olarak çocuk işçi ve işçi haklarını dahil etmiştir. Bu nedenle araştırmanın verileri kategorize edilirken literatürde bulunan yaklaşımlardan kapsamı en geniş olanları dikkate alınmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler kelime bulutu ile bir araya getirilmiştir. Şekil 10.'da verilmiştir.

Şekil 10. Elde Edilen Verilerin Kelime Bulutu ile Gösterimi

Yukarıda verilen boyutlar kategorize edilmiş ve analize dahil edilmiştir. Yapılan kategorizasyonda ana temalar ve alt kategorileri sınıflandırılmış ve analize dahil edilmiştir. Tablo 1'de yapılan değerlendirmenin tablosu bulunmaktadır.

Sağlık ve Güvenlik	
Eşitlik ve Çeşitlilik	• Cinsiyet Eşitliği • Emek Eşitliği • Çalışan Eşitliği • Eşit Fırsatlar
Çalışma Koşulları	• Konut • Güvenlik Hizmetleri • Çalışma Saatleri • Çalışma Ortamı • Çalışan Katılımı • Çalışan Memnuniyeti • Adil Çalışma Koşulları • İşçi Hakları • Maaş • Davranış Kodları • Yönetim • Adil Ücret • İş güvenliği • İş İstikrarı • İş Geliştirme • İş tasarımı
Refah	• Yoksullukla Mücadele
İnsan Hakları	• Temel İhtiyaçlar • Zorla Çalıştırma • Çocuk İşgücü
Eğitim ve Öğretim	• Eğitime Erişebilirlik • Kariyer Gelişim Fırsatları
Etik	
Yaşam Kalitesi	
Hayırseverlik	

Tablo 1. Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Boyutları ve Alt Boyutları

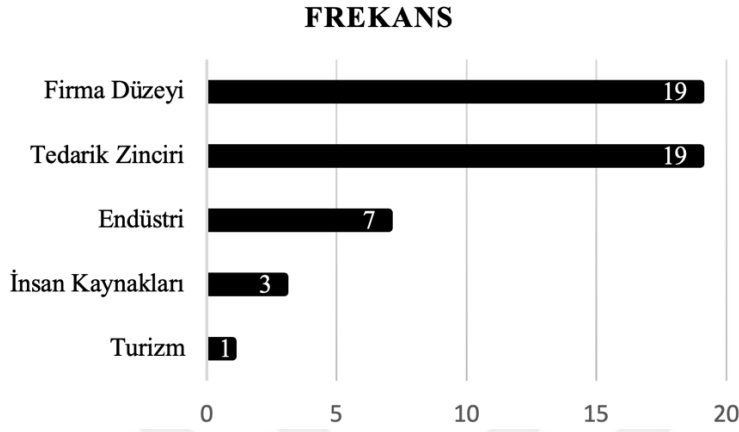
Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin boyutlarını ve alt boyutlarını kategorize ederken yalnızca analiz edilen, çalışmaya dahil edilen makalelerden yararlanılmıştır. Bu boyutlar literatürde gözlemlendiği üzere sektöre ve incelenen koşula göre değişiklik göstermektedir. Aşağıda Tablo 2.'de incelenen makalelerin konuları ve odaklarına yer verilmiştir.

MAKALENİN KONUSU	FREKANS	ODAK
Tedarik Zincirinde Sosyal sürdürülebilirlik	12	Tedarik Zinciri
Sosyal Sürdürülebilirlik ve Tedarik Zinciri Yönetimi	4	Tedarik Zinciri
Sosyal Sürdürülebilirlik Uygulamaları ve Tedarikçiler	3	Tedarik Zinciri
Sosyal Sürdürülebilirlik ve Yeşil İnsan Kaynakları Yönetimi	3	İnsan Kaynakları
Sosyal Sürdürülebilirlik ve İş Uygulamaları	3	Endüstri
Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik	3	Firma Düzeyi
Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik ve Finansal Başarı	2	Firma Düzeyi
Sosyal sürdürülebilirlik ve Kurumsal Etkinlik	1	Firma Düzeyi
Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İş Fırsatı Modeli	1	Firma Düzeyi
Sürdürülebilir İş Performansı	1	Firma Düzeyi
Sosyal Sorumlu Kaynak Kullanımı	1	Endüstri
Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	1	Firma Düzeyi
Operasyon Stratejilerinde Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik	1	Endüstri
Sosyal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirliğin Yeniden Tasarımı	1	Firma Düzeyi
Üretim Sektöründe Sosyal Sürdürülebilirlik	1	Endüstri
Sosyal Sürdürülebilirlik ve Yönetim Mekanizmaları	1	Firma Düzeyi
Sürdürülebilir İş Modelleri	1	Firma Düzeyi
Standart Operasyon Prosedürü ve Sürdürülebilirlik	1	Firma Düzeyi
Çalışan Perspektifinde Sosyal Sürdürülebilirlik Ölçümü	1	Firma Düzeyi
Sürdürülebilirliğin Üç Boyutu ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansı	1	Firma Düzeyi
Sosyal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Performansı	1	Endüstri
Sosyal Yaşam Döngü Analizi	1	Turizm
Sosyal Sürdürülebilirlik Performansı ve Piyasa Yönelimi	1	Firma Düzeyi
Kurumsal İnsani Gelişme Endeksi ve Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Yönetimi	1	Firma Düzeyi
Kurumsal Sürdürülebilirliğin Sosyal Boyutu	1	Firma Düzeyi
Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansı ve Firma Değeri	1	Firma Düzeyi

Tablo 2. İncelenen Makalelerin Kategorileri

Labuschagne ve diğerleri (2005) yaşam döngüsü yönetimi üzerine yaptığı ve sosyal sürdürülebilirliği araştırdığı çalışmasında yukarıda verilen boyutlara ek olarak paydaşlar ile ilişkileri, paydaş katılımını da ilave etmiştir. Yine benzeri bir şekilde Ajmal ve diğerleri (2018) firma perspektifinde sosyal sürdürülebilirlik üzerine çalışmış ve iki ayrı alanda inceleme yapmıştır. Şirketin içsel ve dışsal perspektiflerini göz önüne alarak yapmış olduğu incelemede herhangi bir sektörü baz almamıştır. Şirketin dışsal yani toplumu etkileyen perspektifinde sosyal gelişim, sosyal büyüme ve sosyal adalet olmak üzere üç temel boyut belirlemiştir (Ajmal vd. 2018). İçsel yani firma perspektifinde ise öğrenim

ve gelişim, topluluk gelişimi ve güvenlik olarak üç temel boyuta ayırmış, insan hakları, çalışma koşulları gibi bu çalışmada temel boyut olarak ele alınan boyutları alt boyutlar olarak incelemiştir. Sektörleri/odak noktalarını daha net belirtmek adına aşağıdaki grafikte araştırmaya konu olan makalelerin odaklarına ve frekanslarına yer verilmiştir.

Şekil 11. Makalelerin Odak Dağılımı

Pfeffer (2010) kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin tanımından bahsederken “çalışma ortamı”nı ayrı bir kavram olarak ele almıştır. Ahmadi ve diğerleri (2017) yapmış olduğu çalışmasında ise “çalışma ortamı”nı “çalışma koşulları”na dahil etmiştir.

Yapılan gerekli durum analizi çalışmasında kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin sınırları belirlenmeye çalışılmış ve belirli bir sektör gözetmeksizin kurumsal düzeyde uygulanabilecek kategorizasyon önerisi yapılmıştır.

5.2. Gerekli Durum Analizi Sonuçlarının Anlamı

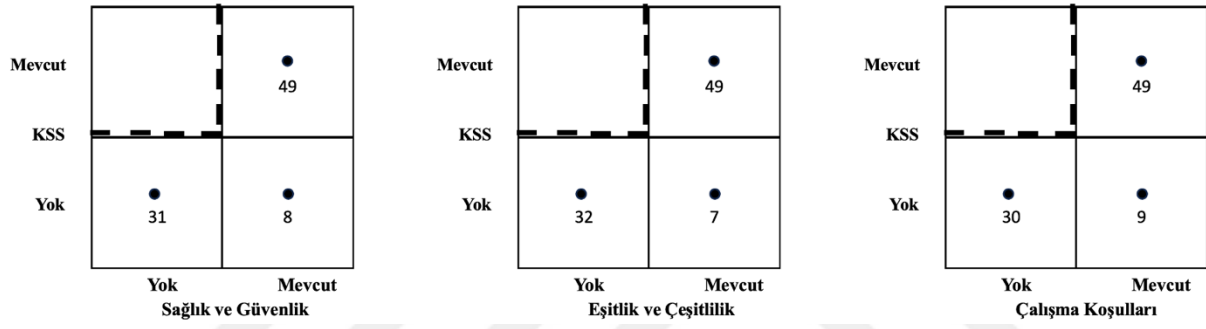
Önceden belirlenmiş yönergelerle dayanarak, 49 makale, bir tanımı benimsemek veya kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin bir anlamını benimsemek için mevcut çıktı olarak nitelendirilmiştir. Bu, seçilen 88 makalenin aynı zamanda kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramını anlamak için sadece araçsal olan makaleleri de içerdiği ve mutlaka kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin bir tanımını veya yorumunu ifade etmediği gerçeğiyle açıklanmaktadır. Bu 49 makale içinde, “Sağlık ve Güvenlik”, “Eşitlik ve Çeşitlilik”, “Çalışma Koşulları” her zaman mevcuttur. Sağlık ve Güvenlik, Eşitlik ve Çeşitlilik, Çalışma Koşulları hususları gerekli koşullar ve dolayısıyla kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının varlığı adına temel özellikleri haline getirmektedir.

Araştırmadan elde edilen verilerde refah, insan hakları, eğitim ve öğretim, hayırseverlik, yaşam kalitesi, etik boyutlarının varlığı birçok makalede görülmüş ancak varlıkları gerekli koşul olarak nitelendirilmek adına yeterli olmamıştır. İncelenen makalelerin verdiği sonuçlar şekil 12’de gösterilmiştir.

Sağlık ve Güvenlik 49	Eşitlik ve Çeşitlilik 49	Çalışma Koşulları 49	Refah 29	İnsan Hakları 22	Eğitim ve Öğretim 17	Etik 12
Yaşam Kalitesi 6	Hayırseverlik 5					

Şekil 12. Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Kavramının Temeli Olarak Belirli Bir Kavramdan Bahseden Makalelerin Sayısı

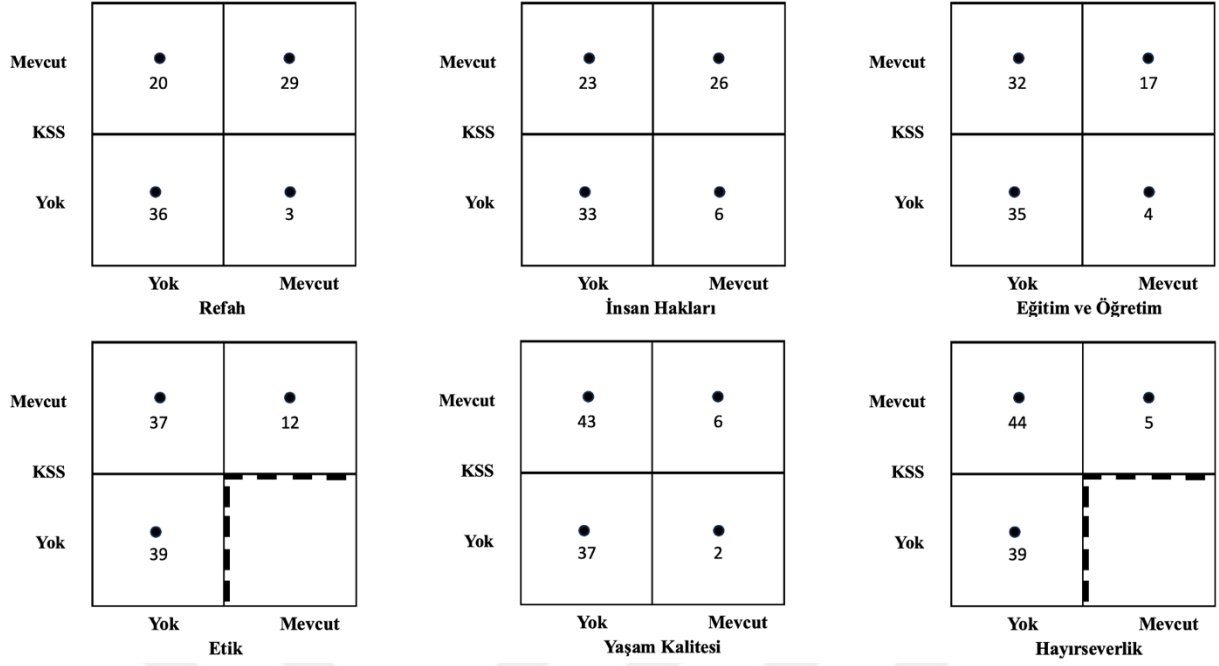
Elde edilen verilerin olasılık matrisinde yapılan analizi Şekil 13’de verilmiştir. Gerekli durum analizi yapılırken yalnızca mevcut çıktıların analiz edildiği yaklaşım benimsendi. Ancak yapılan çalışmadan elde edilen çıktı bulunmayan kavramlar da literatüre katkı olması adına raporlanmıştır. Şekil 13’de kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin var olması adına gerekli koşul olarak tanımlanmayan kavramların analizleri verilmiştir.

Şekil 13. Kurumsal Sosyal Sürdürülebilirlik Gerekli Durum Analizi Çıktıları

Gerekli durum analizinin verilerine göre kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının varlığı sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları boyutlarıyla birliktedir. Matrisin sol üst köşesinin boş olması kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin varlığını ancak koşulun noksanlığını ifade etmektedir (Dul 2021). Şekil 9’da da belirtildiği üzere bu üç boyutun yokluğunda kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin de var olmadığı gözükmemektedir.

Literatürde yer alan çalışmalarda sosyal sürdürülebilirliğin birçok boyutu açıklanmış ve net bir çerçeve çizilmediği söylenebilir. Yapılan bu çalışmanın ise kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin çekirdek öğelerini tespit etmekte faydası olduğu ve netlik kazandırmaya çalıştığı söylenebilir.

Şekil 14. Gerekli Durum Analizinde Kapsam Dışı Kalan Araştırma Bulguları

Analizden elde edilen sonuçlara göre kurumsal sosyal sürdürülebilirlik varlığının sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları, refah, insan hakları, eğitim ve öğretim, hayırseverlik, yaşam kalitesi, etik boyutlarına bağlı olabileceği hipotezi reddedilmiştir. Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik mevcutken koşulun noksanlığı (sol üst köşe), o koşulun gerekli bir durum olmadığını göstermektedir. Etik ve hayırseverlik boyutlarında sağ alt köşenin noksanlığı kurumsal sürdürülebilirlik kavramı noksanken, etik ve hayırseverlik koşullarının da mevcut olmadığını göstermektedir.

5.3. Çalışmanın Sınırlılıkları ve Gelecekteki Araştırmalar İçin Öneriler

Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmalar araştırıldığında çoğunlukla belirli bir bölge veya endüstri perspektifinden yaklaşıldığı gözlemlenmiştir. Yine sosyal sürdürülebilirlik boyutları oluşturulurken üzerine çalışılan sektör veya konu (sektörel, toplumsal, kentsel) özelinde oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarının sektörlere veya ele alınan bakış açısına göre de farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Örneğin Mani ve diğerleri (2016) sürdürülebilir tedarik zinciri ve sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapmış olduğu çalışmada sosyal sürdürülebilirlik boyutlarını tedarikçi açısından, üretici açısından ve müşteri açısından olmak üzere 3 bakış açısıyla incelemiştir. Eşitlik, sağlık ve güvenlik, insan hakları, toplum, eğitim konularını ortak boyutlar olarak ele almış, farklı olarak ise tedarikçi bakış açısında mevzuat sorumluluğunu dahil ederken üretici bakış açısında konaklamayı dahil etmiştir. Başka bir örnek olarak Staniskiene ve Stankeviciute (2018) kurumsal sosyal sürdürülebilirlik üzerine yaptığı çalışmada sosyal sürdürülebilirliği çalışan bakış açısıyla incelemiştir. Bu makaleye göre çalışan bakış açısıyla sosyal sürdürülebilirlik boyutları çalışan

katılımı, işçi kooperatifleri, eşit olanaklar, çalışan gelişimi, sağlık ve güvenlik, dış ortaklıklar olarak belirlenmiştir.

Genel kabul gören bir kurumsal sosyal sürdürülebilirlik anlayışının eksikliği çalışmayı zorlaştıran bir konu olmuştur. Sunulan bulgular, literatür taraması ve seçim sürecini başlatan birtakım sınırlamalara tabidir. Anahtar kelimelerin çeşitliliği literatür eksikliğinden kaynaklı olarak seçilmiş ve elde edilen verilerin büyüklüğü göz önüne alındığında sınırlama yapılmak durumunda kalınmıştır.

Gerekli durum analizi ile ilgili çalışma yapılırken literatürde nadir çalışmaya rastlanmıştır ve ontolojik bakış açısıyla gözlem yapmanın, henüz net bir tanımı ortaya koyulmamış bir kavramın netleşmesi adına çalışmalar yapmanın akademik literatüre önemli bir katkı yapacağı söylenebilir. Gelecekteki araştırma odağı olarak, kurumsal sürdürülebilirliğin diğer boyutları olan çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik kavramların bağlı kavramları ile ilişkileri, kavramın varlığı için bağlı kavramların ne derece kabul gördüğü araştırılabilir.

6. SONUÇ

Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik literatürü son yirmi yılda önemli ölçüde artmış ve kavramın iş yapma ve üretim, toplum ve çevre arasındaki ilişkileri önemini doğrulamıştır. Kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının açıklığa kavuşturulmasına yönelik artan katkıya rağmen, kavramın hala belirsiz ve belirsiz olduğu ve bu nedenle uygulanabilirliği konusunda yoruma açık olduğu sonucuna varılmaya devam edilmektedir. Araştırmada sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve benzeri kavramlarla ilişkileri ve kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramlarının ontolojik bakış açısıyla literatür incelemesi yapıldı. Bu çalışma Gerekli Durum Analizi kullanarak kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının ontolojik incelemesi ile açıklığa kavuşturmuş ve kavramın sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları boyutları etrafında şekillendiğini göstermiştir. Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin kurucu unsurlarını aramak için, çıktının (kavram) varlığında koşulun (kurucu unsur) sürekli varlığına bakan bir Gerekli Durum Analizi gerçekleştirildi. Hipotez sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları, refah, insan hakları, eğitim ve öğretim, hayırseverlik, yaşam kalitesi, etik boyutları etrafında inşa edildi ve kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının açıkça sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları boyutları etrafında şekillendiği sonucuna ulaşıldı. Netlik eksikliğinin, kurumsal sosyal sürdürülebilirliği şirketin operasyonlarına entegre etme metodolojileriyle nasıl ilişkili olduğunu açıklandı.

Elde edilen bulgular, kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramından bahsediliyorken sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları boyutlarının var olduğunu ortaya çıkartmıştır. Bu sonucun akademik literatürde sosyal sürdürülebilirlik çerçevesini oluştururken fikir vermek ile birlikte firmaların sürdürülebilirlik stratejileri geliştirirken sosyal boyutunda sağlık ve güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları konularında önemli adımlar atılması gerektiği hakkında bilgi vermektedir. Yapılan bu çalışmada işletme stratejileri, kurumsal politikalar ve toplumsal etkiler açısından sosyal sürdürülebilirlik kavramının neleri içerdiği, çerçevesini tam olarak belirlemese dahi bunun hakkında fikir verilmiştir. Kurumsal sosyal sürdürülebilirliği etkili kılmak için 'kurumsal sosyal sürdürülebilirlik neden önemlidir' sorusuna bakılması gerektiği söylenebilir. Bu, literatürde her zaman açık veya yeterince belirtilmemiştir ve sistem çapında bir sürdürülebilirlik sağlamak için kritik öneme sahiptir. Araştırma soruları oluşumunda kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin boyutlarının neler olduğu ve neden ekonomik ve çevresel boyutların gölgesinde kaldığı sorularına odaklanılmıştı. Kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin boyutlarının neler olduğunu anlamak adına ontolojik veri analizi Gerekli Durum Analizi ile yapılmış, diğer boyutların niçin gölgesinde kaldığı sorusunun cevabına ise literatür araştırma kısmında cevap verilmiştir. Bu sorun günümüzde hala sürmekte olduğu söylenebilir.

Web of Science veri tabanıyla yapılan araştırmada ulaşılan verilerde kurumsal sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili olarak herhangi bir sektör izi taşımayan ve özelleştirilmemiş genel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın katkı sağlamak istediği noktalardan birisi kurumsal sosyal sürdürülebilirlik adına “çekirdek” boyutlar kavramı ortaya koymak, böylelikle sektör veya bakış açısıyla incelenecek çalışmaların temelini oluşturmaya katkı sağlamaktır. Bu çalışma detaylı literatür incelemesi içerdiğinden bir sonraki çalışmalar için kılavuz olabilecek temel bilgiler içermektedir. Şirketlerin sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında atacakları adımlarda güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları konularına eğilmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca kurumsal sürdürülebilirlik stratejileri oluştururken sosyal boyut için önem verilmesi gereken konular bulgulara açıkça belirtilmiştir. Gelecek çalışmalar için kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin Birleşmiş Milletler Kalkınma Hedeflerinde verilen boyutları ile akademik literatürde yer alan boyutlarının ne kadar uyum içerisinde olduğu araştırılabilir.

Gerekli Durum Analizi literatüre yeni konu alınan bir analiz yöntemidir. Bu çalışma aynı zamanda Gerekli Durum Analizinin akademik çalışmalarda kullanılmaya başlamasında fayda sağlayabilir. Yapılan analiz ile kurumsal sosyal sürdürülebilirliği, mevcut ve gelecek nesillere sunabilmek için güvenlik, eşitlik ve çeşitlilik, çalışma koşulları boyutlara ve bu alanlardaki iyileştirme çalışmalarının yapılmasındaki gerekliliğe dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında gelecek araştırmalara yönelik tavsiyeler bulgular ve değerlendirme bölümünde açıkça belirtilmiş, kurumsal sosyal sürdürülebilirliğin diğer boyutları olan ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik boyutlarının da birlikte var olduğu kavramları ortaya koymak ve firmaların sürdürülebilirlik stratejilerini geliştirirken fikir verecek bir çerçeve oluşturulması adına Gerekli Durum Analizi ile incelenmesi önerilmiştir.

Gerekli Durum Analizi metodolojisinin kullanımı yenidir ve kavrama yeni bir teorik temel ve kurucu özellikleri üzerinde bilimsel kanıtlar getirmektedir. Yapılan analiz basit, sonuçlar basit ve gözlemlenen sonuçlar önemlidir. Bulguları daha da doğrulamak için, analizin teorik temelle birlikte ampirik uygulamaları içerecek şekilde yapılması kurumsal sosyal sürdürülebilirlik kavramının netliğe ulaşmasında faydalı olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Afshari, H., Agnihotri, S., Searcy, C., Jaber, M. (2022). Social Sustainability Indicators: A Comprehensive Review with Application in the Energy Sector. *Sustainable Production and Consumption*. doi: 10.1016/j.spc.2022.02.018
- Agarwal, A., Giraud-Carrier, F., Li, Y. (2018). A Mediation Model of Green Supply Chain Management Adoption: The Role of Internal Impetus. *International Journal of Production Economics*, 205, 342-358. doi: 10.1016/j.ijpe.2018.09.011
- Ageron, B., Gunasekaran, A., Spalanzani, A. (2012). Sustainable Supply Management: An Empirical Study. *International Journal of Production Economics*, 140/1, 168-182. doi: 10.1016/j.ijpe.2011.04.007
- Aguilera-Caracuel, J., Hurtado-Torres, N. E., Aragón-Correa, J. A. (2012). Does International Experience Help Firms to be Green? A Knowledge-based View of How International Experience and Organisational Learning Influence Proactive Environmental Strategies. *International Business Review*, 21/5, 847-861. doi: 10.1016/j.ibusrev.2011.09.009
- Ahi, P., Searcy, C. (2013). A comparative literature analysis of definitions for green and sustainable supply chain management. *Journal of Cleaner Production*, 52/0, 329-341. doi: 10.1016/j.jclepro.2013.02.018
- Ahman H. (2013). Social Sustainability-Society At The Intersection Of Development And Maintenance. *Local Environment*, 18:10, 1153-1166, doi: [10.1080/13549839.2013.788480](https://doi.org/10.1080/13549839.2013.788480)
- Ajmal, M. M., Khan, M., Hussain, M., Helo, P. (2018). Conceptualizing and incorporating social sustainability in the business world. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 25/4, 327-339. doi: 10.1080/13504509.2017.1408714
- Alange, S. (2014). Sustainability. In Alange, S., Lundqvist, M. (Ed.), *Sustainable Business Development: Frameworks for Idea Evaluation and Cases of Realised Ideas*. Gothenburg: Chalmers University Press.
- Albareda, L., Lozano, J. M., Tencati, A., Perrini, F., Midttun, A. (2009). The role of government in corporate social responsibility. *Ethical Prospects*. Springer, Netherlands, Dordrecht, pp 103–149. doi: 10.1007/978-1-4020-9821-5_6
- Allen, M. W. (2016). Michael Allen's guide to e-learning: Building interactive, fun, and effective learning programs for any company. John Wiley and Sons. doi: 10.1002/9781119176268
- Allen, W. (2001). The mysterious art of corporate governance. *Corporate Board*, 22, 1–5.
- Amin, S. (1997). *Capitalism in the Age of Globalization. The Management of Contemporary Society*. London: Zed Publishers.
- Amini, M., Bienstock, C. C. (2014). Corporate sustainability: An integrative definition and framework to evaluate corporate behavior. *Journal of Cleaner Production*, 76, 12-19. doi: 10.1016/j.jclepro.2014.02.016
- Annunziata, E., Pucci, T., Frey, M., Zanni, L. (2018). The Role of Organizational Capabilities in Attaining Corporate Sustainability Practices and Economic Performance: Evidence from

- Italian Wine Industry. *Journal of Cleaner Production*, 171, 1300-1311. doi: 10.1016/j.jclepro.2017.10.035
- Arenius, P., Engel, Y., Klyver, K. (2017). No particular action needed? A necessary condition analysis of gestation activities and firm emergence. *Journal of Business Venturing Insights*, 8, 87-92. doi: 10.1016/j.jbvi.2017.07.004
- Aristoteles. (1985). *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Ashby, A., Leat, M., Hudson-Smith, M. (2012). Making Connections: A Review of Supply Chain Management and Sustainability Literature. *Supply Chain Management: An International Journal*, 17/5, 497-516. doi: 10.1108/13598541211258573
- Awan U, Kraslawski A, Huiskonen J, Suleman N (2020). Exploring the locus of social sustainability implementation: a South Asian perspective on planning for sustainable development. In *Universities and Sustainable Communities: Meeting the Goals of Agenda 2030*, 89–105. Springer International Publishing, Cham. doi: 10.1007/978-3-030-30306-8_5
- Ayuso, S., Navarrete-Báez, F. E. (2018). How Does Entrepreneurial and International Orientation Influence SMEs' Commitment to Sustainable Development? Empirical Evidence from Spain and Mexico. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25/1, 80-94. doi: 10.1002/csr.1441
- Banerjee, S. B. (2008). Corporate Social Responsibility: The Good, The Bad and the Ugly. *Critical Sociology*, 34/1, 51-79. doi: 10.1177/0896920507084623
- Bansal, P. (2005). Evolving sustainably: A longitudinal study of corporate sustainable development. *Strategic Management Journal*, 26/3, 197–218. doi: 10.1002/smj.441
- Barron, L., Gauntlet, E. (2002, March). WACOSS housing and sustainable communities indicators project. In *Sustaining Our Communities International Local Agenda 21 Conference*, Adelaide 3-6.
- Bauman, C. W., Skitka, L. J. (2012). Corporate social responsibility as a source of employee satisfaction. *Research in Organizational Behavior*, 32, 63-86. doi: 10.1016/j.roob.2012.11.002
- Baumgartner, R. J., Ebner, D. (2010). Corporate sustainability strategies: sustainability profiles and maturity levels. *Sustainable Development*, 18/2, 76-89. doi: 10.1002/sd.447
- Beckerman, W. (1994). "Sustainable Development": Is it a Useful Concept? *Environmental Values*, 3/3, 191-209. <http://www.jstor.org/stable/30301447>
- Beier, G., Niehoff, S., Xue, B. (2018). More sustainability in industry through industrial internet of things? *Applied Sciences*, 8, 219. doi: 10.3390/app8020219
- Bello, K. B., Jusoh, A., Mdnor, K. (2016). Corporate social responsibility and consumer rights awareness: a research agenda. *Indian Journal of Science and Technology*. doi: 10.17485/ijst/2016/v9i46/107134
- Beltagui, A., Kunz, N., Gold, S. (2020). The role of 3D printing and open design on adoption of socially sustainable supply chain innovation. *International Journal of Production Economics*, 221. doi: 10.1016/j.ijpe.2019.07.035
- Bernhart, M. S. (2016). Building the Social Responsibility Foundation. *Journal for Quality and Participation*, 38/4.

- Bigler, Christine (2022). Gender-Based Violence as a Sustainability Problem. *Socialpolicy.ch/Forum*, 2022(1), 4.
- Bijker, W. E. (1993). Do Not Despair: There is Life after Constructivism. *Science, Technology and Human Values*, 18/1, 113-138. doi: 10.1177/016224399301800107
- Birnbaum, S., Ferrarini, T., Nelson, K., Palme, J. (Eds.). (2017). *The Generational Welfare Contract: Justice, Institutions and Outcomes*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Borgonovi, E., Rusconi, G. (2008). *La responsabilità sociale delle istituzioni di pubblico interesse*.
- Boström, M. (2012). A missing pillar? Challenges in theorizing and practicing social sustainability: introduction to the special issue. *Sustainability: Science, Practice, and Policy*, 8/1, 3-14. doi: 10.1080/15487733.2012.11908080
- Boström, M. (2022). Lifestyle Transformation and Reduced Consumption: A Transformative Learning Process. *Socialpolicy.ch*, 2022/1, 2. doi: 10.18753/2297-8224-186
- Boström, M., Andersson, E., Berg, M., Gustafsson, K., Gustavsson, E., Singleton, B. E., Swenberg, S., Ugglä, Y., Öhman, J. (2018). Conditions for Transformative Learning for Sustainable Development: A Theoretical Review and Approach. *Sustainability*, 10/12, 4479. doi: 10.3390/su10124479
- Boström, M., Vifell, Å. C., Klintman, M., Soneryd, L., Hallström, K. T., Thedvall, R. (2015). Social sustainability requires social sustainability procedural prerequisites for reaching substantive goals. *Nature and Culture*, 10, 131-156. doi: 10.3167/nc.2015.100201
- Boussemart, J. P., Leleu, H., Shen, Z., Valdmanis, V. (2020). Performance analysis for three pillars of sustainability. *Journal of Productivity Analysis*, 53/3, 305-320. doi: 10.1007/s11123-020-00575-9
- Boyer, R. H. W., Peterson, N. D., Arora, P., Caldwell, K. (2016). Five Approaches to Social Sustainability and an Integrated Way Forward. *Sustainability*, 8/9, Article 878. doi: 10.3390/su8090878
- Bradley, B. (2012). Doing Away with Harm. *Philosophy and Phenomenological Research*, 85/2, 390-412. doi: 10.1111/j.1933-1592.2012.00615.x
- Brady, K., Henson, P., Fava, J. A. (1999). Sustainability, eco-efficiency, life-cycle management, and business strategy. *Environmental Quality Management*, 8/3, 33-41. doi: 10.1002/tqem.3310080305
- Bramley, G., Power, S. (2009). Urban form and social sustainability: The role of density and housing type. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 36/1, 30-48. doi: 10.1068/b33129
- Bratton, J., Gold, J. (2017). *Human Resource Management*. Basingstoke, England: Palgrave Macmillan.
- Brulé, G. (2022). The Challenges and Promises of Confronting Conflicting Narratives: A Case Study on Sustainability and Well-Being. *Socialpolicy.ch*, 2022/1, 1. doi: 10.18753/2297-8224-192
- Brundtland Gro Harlem (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.
- Brülde, B. (1998). *The Human Good*. PhD Dissertation, University of Gothenburg.

- Brülde, B. (2000). On How to Define the Concept of Health: A Loose Comparative Approach. *Medicine, Health Care and Philosophy*, 3/3, 303-306. doi: 10.1023/a:1026517910117
- Bux, H., Zhang, Z., Ahmad, N. (2020). Promoting sustainability through corporate social responsibility implementation in the manufacturing industry: an empirical analysis of barriers using the ISM-MICMAC approach. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27, 1729-1748. doi: 10.1002/csr.1920
- Büchs, M. (2021). Sustainable Welfare: Independence between Growth and Welfare Has to Go Both Ways. *Global Social Policy*, 21/2, 323-327. doi: 10.1177/14680181211019153
- Büchs, M., Koch, M. (2017). *Postgrowth and Wellbeing: Challenges to Sustainable Welfare*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Cantele, S., Moggi, S., Campedelli, B. (2020). Spreading sustainability innovation through the co-evolution of sustainable business models and partnerships. *Sustainability*, 12. doi: 10.3390/su12031190
- Carroll, A. B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*, 4/4, 497-505.
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34/4, 39-48. doi: 10.1016/0007-6813(91)90005-G
- Carroll, A. B. (2008). A history of corporate social responsibility: Concepts and practices. In *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*.
- Carroll, A. B. (2015). Corporate social responsibility: The centerpiece of competing and complementary frameworks. *Organisational Dynamics*.
- Carroll, A. B., Shabana, K. M. (2010). The business case for corporate social responsibility: A review of concepts, research, and practice. *International Journal of Management Reviews*, 12/1, 85-105. doi: 10.1111/j.1468-2370.2009.00275.x
- Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Carter, A., Burritt, R. L. (2007). *By whatever name: A typology of corporate social responsibility*. Doctoral dissertation, University of South Australia.
- Cassidy, D. (2003). Maximizing shareholder value: The risks to employees, customers, and the community. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, 3/2, 32-37. doi: 10.1108/14720700310474046.
- Casson, J. (2013). A Review of the Ethical Aspects of Corporate Governance Regulation and Guidance in the EU, Institute of Business Ethics. <https://mindleap.co.uk/downloads/areviewoftheethicalaspectsofcorporategovernanceregulationandguidanceintheeu2013.pdf> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023).
- Catturi, G. (2003). *Valori etici e principi economici: equilibrio possibile*. Stamperia dell'Università di Siena.
- Chang, C. L. H., Jiang, J. J., Klein, G., Chen, H. G. (2012). Career anchors and disturbances in job turnover decisions—A case study of IT professionals in Taiwan. *Information and Management*, 49/6, 309-319. doi: 10.1016/j.im.2012.08.002

- Chatterji, T. (2021). Urban social sustainability: theory, policy, and practice. *Urban Policy Research*, 39, 121–123. doi: 10.1080/08111146.2020.1863312
- Chen, W-K., Nalluri, V., Lin, M-L., Lin, C-T. (2021). Identifying decisive socio-political sustainability barriers in the supply chain of the banking sector in India: causality analysis using ISM and MICMAC. *Mathematics*, 9. doi: 10.3390/math9030240
- Christofi, A., Christofi, P., Sisaye, S. (2012). Corporate sustainability: historical development and reporting practices. *Management Research Review*, 35/2, 157-172. doi: 10.1108/01409171211195170
- Chu, S-H., Yang, H., Lee, M., Park, S. (2017). The Impact of Institutional Pressures on Green Supply Chain Management and Firm Performance: Top Management Roles and Social Capital. *Sustainability*, 9/5, 764-785. doi: 10.3390/SU9050764
- CIPD (Chartered Institute of Personnel and Development). (2017). The Welfare Movement. <https://www.cipd.co.uk/about/who-we-are/history>
- Clark, J.M. (1916). The changing basis of economic responsibility. *The Journal of Political Economy*, 24/3, 209-229. doi: 10.3138/9781442673496-003
- Clarke, M. (Ed.). (2011). *Readings in HRM and Sustainability*. Prahan, Australia: Tilde University Press.
- Cohen, E., Taylor, S., Muller-Carmen, M. (2012). *HRM's Role in Corporate Social Responsibility*. USA: Society for HRM Foundation.
- Costanza, R., Fioramonti, L., Kubiszewski, I. (2016). The UN Sustainable Development Goals and the dynamics of well-being. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 14/2, 59. doi: 10.1002/FEE.1231
- Croom, S., Vidal, N.G., Spetic, W., Marshall, D., McCarthy, L. (2018). Impact of social sustainability orientation and supply chain practices on operational performance. *International Journal of Operations and Production Management*, 38, 2344–2366. doi: 10.1108/IJOPM-03-2017-0180
- Cuthill M. (2010). Strengthening The ‘Social’ In Sustainable Development: Developing A Conceptual Framework For Social Sustainability In A Rapid Urban Growth Region In Australia. *Sustainable Development* 18(6):362–373. doi: [10.1002/sd.397](https://doi.org/10.1002/sd.397)
- Çelebi, V. (2014). Nicolai Hartmann’ın Yeni Ontolojisinde Varlık ve Değer İlişkisi. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 7/2, 74-97. doi: 10.47145/dinbil.939925
- Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15/1, 1-13. doi: 10.1002/CSR.132
- Dancy, J. (2004). *Ethics Without Principles*. New York, NY: Oxford University Press. doi: 10.1093/0199270023.001.0001
- Darnall, N., Henriques, I., Sadorsky, P. (2010). Adopting Proactive Environmental Strategy: The Influence of Stakeholders and Firm Size. *Journal of Management Studies*, 47/6, 1072-1094. doi: 10.1111/j.1467-6486.2009.00873.x
- De Jong, M.D.T., Huluba, G., Beldad, A.D. (2020). Different shades of greenwashing: consumers’ reactions to environmental lies, half-lies, and organizations taking credit for following legal

- obligations. *Journal of Business and Technical Communication*, 34, 38–76. doi: 10.1177/1050651919874105
- De Vries, J., de Koster, R., Rijdsdijk, S., Roy, D. (2017). Determinants of safe and productive truck driving: empirical evidence from long-haul cargo transport. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 97, 113-131.
- Deigh, L., Farquhar, J., Palazzo, M., and Siano, A. (2016). Corporate social responsibility: engaging the community. *Journal of Cetacean Research Management*, 19, 225-240. doi: 10.1108/qmr-02-2016-0010
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., Brown, C. (2011). The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development*, 19/5, 289-300. doi: 10.1002/sd.417
- Dengler, Corinna, Brite Strunk. (2018). The Monetized Economy Versus Care and the Environment: Degrowth Perspectives on Reconciling an Antagonism. *Feminist Economics*, 24/3, 160-183. doi: 10.1080/13545701.2017.1383620
- Dillard, J., Dujon, V., King, M. (Eds.). (2009). *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. New York, NY: Routledge. doi: 10.4324/9780203892978
- Dixon T., Colantonio A. (2008). *Submission To EIB Consultation On The Draft EIB Statement Of Environmental And Social Principles And Standards*. Oxford: Oxford Institute for Sustainable Development.
- Doppelt, B. (2010). *Leading Change Toward Sustainability; A Change-Management Guide for Business, Government and Civil Society*. Sheffield: Greenleaf Publishing Ltd.
- Drucker, P. F. (1984). Converting social problems into business opportunities: The new meaning of corporate social responsibility. *California Management Review* (pre-1986), 26(000002), 53. doi: 10.2307/41165066
- Dul, J. (2016). Necessary condition analysis (NCA) logic and methodology of “Necessary but Not Sufficient” causality. *Organizational Research Methods*, 19/1, 10-52. doi: 10.2139/ssrn.2588480
- Dul, J. (2021). *Advances in Necessary Condition Analysis*. https://bookdown.org/ncabook/advanced_nca2/.
- Dunphy, D. (2011). Forward. In G. Jones (Ed.), *Current Research in Sustainability*. Prahran: Tilde University Press.
- Dyllick, T., Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11/2, 130-141. doi: 10.1002/bse.323
- Ebner, D. (2007). *Assessing corporate social responsibility: CSR-SCAN*. Devonshire Hall, University of Leeds, United Kingdom.
- EC (European Commission). (2011). *A reviewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility*. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0681:FIN:en:PDF>
- Edwards, H. (2015). Social responsibility and the evolution of corporate philanthropy: an analysis of successful corporate-cause partnerships in an era of the global corporate citizen. *Prism*, 12, 1-14.

- Ehnert, I., Harry, W., Zink, K. J. (2014). The future of sustainable HRM. In *Sustainability and Human Resource Management*, 423-442. Springer Berlin Heidelberg.
- Ehrgott, M., Reimann, F., Kaufmann, L., Carter, C. (2011). Social Sustainability in Selecting Emerging Economy Suppliers. *Journal of Business Ethics*, 98/1, 99-119. doi: 10.1007/S10551-010-0537-7
- Ehrlich, Paul. (1968). *The Population Bomb (Revised)*. New York: Ballentine Books.
- Eizenberg, E., Jabareen, Yosef. (2017). Social Sustainability: A New Conceptual Framework. *Sustainability*, 9/68, 1-16.
- Ekins, Paul. (1999). *Economic Growth and Environmental Sustainability. The Prospects for Green Growth*. London: Routledge.
- Elkington, J. (1994). Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development. *California Management Review*, 36/2, 90-100. doi: 10.2307/41165746
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Capstone.
- Elkington, J. (1999). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford: Capstone Publishing.
- Elsharkawi, S., Shehata, G. M. (2020). Exploring the Role of Human Resources Management Practices towards Enhancing Sustainability in Egyptian Private Universities: A Qualitative Study.
- Engelman, R. (2013). Beyond Sustainability. In: Worldwatch Institute (Eds.) *State of the World 2013*. Island Press, Washington, DC. https://doi.org/10.5822/978-161091-458-1_1
- Epstein, M. J. (2008). *Making Sustainability Work: Best Practices in Managing and Measuring Corporate Social, Environmental, and Economic Impacts*. Greenleaf, Sheffield. doi: 10.4324/9781351276443
- European Commission. Directorate-General for Employment. (2001). *Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility*. Office for Official Publications of the European Communities.
- Eurostat. (Tüm raporlar şu adreste bulunmaktadır: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/overview>).
- Euvouria LLC. *Compliance Management: How Organizations Achieve the Highest Levels of Business Integrity*.
- Ferreira, P., Real de Oliveira, E. (2014). Does corporate social responsibility impact on employee engagement? *Journal of Work and Learning*, 26, 232–247. doi: 10.1108/JWL-09-2013-0070
- Flora, Peter (Ed.) (1986). *Growth to Limits: The Western Welfare States since World War II*. Vol. I Sweden, Norway, Finland, Denmark. Vol. II Germany, United Kingdom, Ireland, Italy. Berlin: Walter de Gruyter.
- Fonseca, L. F., Portela, A., Duarte, B. P., Queirós, J., Paiva, L. H. (2018). Mapping higher education for sustainable development in Portugal. *Management and Marketing*, 13/3, 1064-1075. doi: 10.2478/mmcks-2018-0023.
- Fougère, M., Solitander, N. (2009). Sustainable development in the age of natural capitalism: Making the world while saving profits. In S. B. Banerjee, V. C. M. Chio, and R. Mir (Eds.),

Organizations, markets and imperial formations: Towards an anthropology of globalization 43–69. Cheltenham: Edward Elgar. doi: 10.4337/9781848447226.00009

- Fraj-Andrés, E., Martínez-Salinas, E., Matute-Vallejo, J. (2009). Factors Affecting Corporate Environmental Strategy in Spanish Industrial Firms. *Business Strategy and the Environment*, 18/8, 500-514. doi: 10.1002/BSE.611
- Fukada-Parr, Sakiko and Bhumika Muchhala (2020). The Southern Origins of Sustainable Development Goals: Ideas, Actors, Aspirations. *World Development*, 126, 104706.
- Fuzi, N., Habidin, N., Hibadullah, S., Ong, S. (2017). CSR Practices, ISO 26000, and Performance among Malaysian Automotive Suppliers. *Social Responsibility Journal*, 13/1, 203-220.
- Gao, J., Bansal, P. (2013). Instrumental and integrative logics in business sustainability. *Journal of Business Ethics*, 112/2, 241-255. doi: 10.1007/S10551-012-1245-2
- Garg, N. (2017). Workplace Spirituality and Employee Well-being: An Empirical Exploration. *Journal of Human Values*, 23/2, 129-147. doi: 10.1177/0971685816689741
- Ghahramanpouri, A., Lamit, H., Sedaghatnia, S. (2013). Urban Social Sustainability Trends in Research Literature. *Asian Social Science*, 9/4, 185. doi: 10.5822/978-1-61091-458-1_1
- Goertz, G. (2020). *Social Science Concepts and Measurement*. <https://press.princeton.edu/books/hardcover/9780691205465/social-science-concepts-and-measurement> (Erişim tarihi: 2 Ekim 2023)
- Goertz, G., Starr, H. (2003). *Necessary conditions: Theory, methodology, and applications*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Gómez-Pérez, A., Fernández-López, M., Corcho, O. (2004). *Ontological Engineering: with examples from the areas of Knowledge Management, e-Commerce and the Semantic Web*. Londra: Springer. doi: 10.1007/b97353.
- Govindan, K., Shaw, M., Majumdar, A. (2020). Social Sustainability Tensions in Multi-tier Supply Chain: A Systematic Literature Review towards Conceptual Framework Development. *Journal of Cleaner Production*, 279, 123075. doi: 10.1016/j.jclepro.2020.123075
- Gray, R., Adams, C., Owen, D. (2014). Accountability, social responsibility and sustainability: Accounting for society and the environment.
- Griffin, J. J., Mahon, J. F. (1997). The corporate social performance and corporate financial performance debate: Twenty-five years of incomparable research. *Business and Society*, 36/1, 5-31.
- Grüninger, M., Fox, M. S. (1995). Methodology for the design and evaluation of ontologies. *Proceedings of the Workshop on Basic Ontological Issues in Knowledge Sharing*. Montreal, Canada, 1-10.
- Gustavsson, E., Elander, I. (2013). *Social hållbarhet inte bara 'sustainababble?': Från mångtydig vision till analytiskt redskap vid uppföljning av stadsbyggnadsprojekt*. Örebro, Sweden: Örebro University.
- Hahn, R., Weidtmann, C. (2016). Transnational Governance, Deliberative Democracy, and the Legitimacy of ISO 26000 Analyzing the Case of a Global Multistakeholder Process. *Business and Society*, 55/1, 90-129. doi: 10.2139/SSRN.2088803
- Haidar, H. M. (2021). *Historical Perspectives and the Emergence of the Sustainability Concept in Organizations*.

- Hamalainen M, Mohajeri B, Nyberg T (2018) Removing barriers to sustainability research on personal fabrication and social manufacturing. *Journal of Clean Production*, 180, 666–681. doi: 10.1016/j.jclepro.2018.01.099.
- Hançerlioğlu, O. (1982). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Hanlon, R. (2022). Developmental corporate social responsibility. In *Human Security and the Politics of Corporate Social Responsibility in China*, 45-64.
- Hansson, S. (2018). Risk. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2018 Edition), Edward N. Zalta (Ed.), <https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/risk/>
- Happaerts, Sander, Hans Bruyninckx. (2014). Sustainable Development: The Institutionalization of a Contested Policy Concept. In: Betsill, Michele M., Kathryn Hochstetler and Dimitris Stevis (Eds.). *Advances in International Environmental Politics*. London: Palgrave Macmillan, 300-327. doi: 10.1057/9780230518391_10
- Harris, Jonathan M. (2003). Sustainability and Sustainable Development. In: ISEE International Society for Ecological Economics (Ed.), *Internet Encyclopaedia of Ecological Economics*. Boston: International Society for Ecological Economics, ISEE, 13.
- Harrison, J. S., St. John, C. H. (1996). Managing and Partnering with External Stakeholders. *Academy of Management Perspectives*, 10/2, 46-60. doi: 10.5465/AME.1996.9606161554
- Harrosh, S. (2012). Identifying Harms. *Bioethics*, 26(9), 493–498. doi: 10.1111/j.1467-8519.2011.01889.x
- Haryanto, M. Y. D., Chariri, A., Yuyetta, E. N. A. (2021). Corporate Social Responsibility, Firm Value, and Financial Constraints: A Signal of Corporate Liquidity.
- Hasan, M. N., Anastasiadis, S., Spence, L. J., Uba, C. D. (2020). Environmental Attitudes of Polluting SMEs: Qualitative Insights from a Low-income Developing Country. *Business Strategy and Development*, 1-13. doi: 10.1002/bsd2.121
- Hasan, N. (2016). Measuring and Understanding the Engagement of Bangladeshi SMEs with Sustainable and Socially Responsible Business Practices: An ISO 26000 Perspective. *Social Responsibility Journal*, 12/3, 584-610. doi: 10.1108/SRJ-08-2015-0125
- Hatak, I., Floh, A., Zauner, A. (2015). Working on a dream: Sustainable organisational change in SMEs using the example of the Austrian wine industry. *Review of Managerial Science*, 9/2, 285-315. doi: 10.1007/S11846-014-0157-1
- Haybron, D. M. (2016). Mental State Approaches to Well-Being. In *The Oxford Handbook of Well-Being and Public Policy* (Eds. M. D. Adler and M. Fleurbaey), 347–378. New York, NY: Oxford University Press. doi: 10.1093/oxfordhb/9780199325818.013.11
- Herlitz, A., Horan, D. (2016). Measuring needs for priority setting in healthcare planning and policy. *Social Science and Medicine*, 157, 96–102. doi: 10.1016/j.socscimed.2016.03.002
- Hernández-Orozco, E., Lobos-Alva, I., Cárdenas-Vélez, M., Purkey, D., Nilsson, M., Martin, P. (2021). The application of soft systems thinking in SDG interaction studies: a comparison between SDG interactions at national and subnational levels in Colombia. *Environment, Development and Sustainability*, 24, 8930-8964. doi: 10.1007/s10668-021-01808-z
- Herrera, Amílcar O., Hugo D. Scolnik, Graciela Chichilinsky, Gilberto C. Gallopin, Jorge E. Hardoy, Diana Mosovich, Enrique Oteiza, Gilda L. de Romero Brest, Carlos E. Suarez, Luis Talavera

- (1976). *Catastrophe or New Society? A Latin American World Model*. Ottawa: International Development Research Centre.
- Hirsch, Fred (2005). *Social Limits to Growth* (2nd ed.). London: Taylor and Francis.
- Hirvilammi, Tuuli and Max Koch (2020). Special Issue "Sustainable Welfare Beyond Growth". *Sustainability*, 12/5, Article 1824.
- Hobbes, T. (1651). *The Leviathan: Leviathan or the Matter, Forme, and Power of a Common-wealth Ecclesiastical and Civil*. Printed for Andrew Crooke at the Green Dragon, St. Paul's Churchyard.
- Holt, D., Ghobadian, A. (2009). An Empirical Study of Green Supply Chain Management Practices amongst UK Manufacturers. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 20/7, 933-956.
- Hu, D. (2014). Integrating Corporate Social Responsibility (CSR) Governance into Sustainable Development. doi: 10.2991/gecss-14.2014.57.
- Huq, F.A., Stevenson, M. (2020). Implementing Socially Sustainable Practices in Challenging Institutional Contexts: Building Theory from Seven Developing Country Supplier Cases. *Journal of Business Ethics*, 161, 415-442. doi: 10.1007/S10551-018-3951-X
- Huq, F.A., Stevenson, M., Zorzini, M. (2014). Social Sustainability in Developing Country Suppliers: An Exploratory Study in the Ready Made Garments Industry of Bangladesh. *International Journal of Operations and Production Management*, 34/5, 610-638. doi: 10.1108/IJOPM-10-2012-0467
- Hutchins, M.J., Sutherland, J.W. (2008). An Exploration Of Measures Of Social Sustainability And Their Application To Supply Chain Decisions. *Journal of Cleaner Production* 16(15), 1688-1698. doi:[10.1016/j.jclepro.2008.06.001](https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2008.06.001)
- Hwang, B-N, Huang, C-Y Wu, C-H (2016). A TOE Approach to Establish a Green Supply Chain Adoption Decision Model in the Semiconductor Industry. *Sustainability*, 8/2, 168. doi: 10.3390/SU8020168
- Imperiale AJ, Vanclay F. (2021). Conceptualizing Community Resilience and the Social Dimensions of Risk to Overcome Barriers to Disaster Risk Reduction and Sustainable Development. *Sustainability and Development*. doi: 10.1002/sd.2182.
- Interfaith Center on Corporate Responsibility (2011). "Building Sustainable Communities through Multi-Party Collaboration". <https://www.iccr.org/sites/default/files/ICCRsBuildingSustainableCommunities.pdf> (Son erişim tarihi: 11 Temmuz 2023).
- International Institute for Sustainable Development (IISD) (1992). <https://www.iisd.org/publications/annual-report/annual-report-1992-1993> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023).
- Ismail M. (2009). Corporate Social Responsibility and its Role in Community Development: An International Perspective. *Journal of International Social Research*, 2.
- ISO (International Organization for Standardization). <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023).

- Jacobs, Michael (1995). Sustainable Development, Capital Substitution and Economic Humility: A Response to Beckerman. *Environmental Values*, 4/1, 57-68. doi: 10.1177/096327199500400106
- Jones, G. (2011) (ed) *Current Research in Sustainability*. Prahan: Tilde University Press.
- Jordan, A. (2008) The Governance of Sustainable Development: Taking Stock and Looking Forwards. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 26/1, 17–33. doi: 10.1068/cav6
- Jorgensen, J., Masuo, D., Manikowske, L., Lee, Y. S. (2020). The Reciprocal Involvement of Family Business Owners and Communities in Business Success.
- Joseph, G. (2012). Ambiguous but tethered: An accounting basis for sustainability reporting. *Critical Perspectives on Accounting*, 23/2, 93–106. doi: 10.1016/J.CPA.2011.11.011
- Joseph, Jonathan, McGregor, J. Allister. (2020). *Wellbeing, Resilience and Sustainability. The New Trinity of Governance*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Kähkönen, A.K., Lintukangas, K., Hallikas, J. (2018). Sustainable Supply Management Practices: Making a Difference in a Firm's Sustainability Performance. *Supply Chain Management: An International Journal*, 23/6, 518-530. doi: 10.1108/SCM-01-2018-0036
- Kangas, O., Karonen, E. (2022). Sustainable and Inclusive Welfare States: Employment and Poverty among Immigrants and People with Disabilities in Different Welfare State Regimes. *Socialpolicy.ch*, 2022(1), Article 3. doi: 10.18753/2297-8224-187
- Kangas, O., Saloniemi, A. (2013). Historical Making, Present and Future Challenges for the Nordic Welfare State Model in Finland (2013:40). <https://www.fafo.no/images/pub/2013/20330.pdf>
- Kantabutra, S. (2020). Toward an Organizational Theory of Sustainability Vision. *Sustainability*, 12/3, 1125. <https://doi.org/10.3390/su12031125>
- Karji, A., Namian, M., Tafazzoli, M. (2020). Identifying the key barriers to promote sustainable construction in the United States: a principal component analysis. *Sustainability*, 12, 5088. doi: 10.3390/su12125088
- Karwowski, M., Dul, J., Gralewski, J., Jauk, E., Jankowska, D. M., Gajda, A., Benedek, M. (2016). Is creativity without intelligence possible? A necessary condition analysis. *Intelligence*, 57, 105-117. doi: 10.1016/J.INTELL.2016.04.006
- Kashmanian, R. M., Wells, R. P., Keenan, C. (2011). Corporate environmental sustainability strategy: Key elements. *Journal of Corporate Citizenship*, 44, 107-130. doi: 10.9774/GLEAF.4700.2011.WI.00008
- Kaufmann, F.X. (2003). Sicherheit: Das Leitbild beherrschbarer Komplexität. In S. Lessenich (Ed.), *Wohlfahrtsstaatliche Grundbegriffe. Historische und aktuelle Diskurse*, 73-104. Bielefeld: Campus.
- Kempf, I., Hujo, K., Pontecalderon, R. (2022). Why We Need to Bring Social and Climate Justice Together into a New Eco-Social Contract. *Socialpolicy.ch/Forum*, 2022(1), Thematic Forum Article 2.
- Kerton, S., Sinclair, A. J. (2010). Buying Local Organic Food: A Pathway to Transformative Learning. *Agriculture and Human Values*, 27/4, 401-413. doi: 10.1007/S10460-009-9233-6

- Khan, M., Ajmal, M., Hussain, M., Helo, P. (2018). Barriers to social sustainability in the health-care industry in the UAE. *International Journal of Organizational Analysis*, 26, 450–469. doi: 10.1108/IJOA-05-2017-1164
- Khan, R. (2016). How frugal innovation promotes social sustainability. *Sustainability*, 8, 1034. doi: 10.3390/su8101034
- Khan, S. A., Zkik, K., Belhadi, A., Kamble, S. S. (2021). Evaluating barriers and solutions for social sustainability adoption in multi-tier supply chains. *International Journal of Production Research*, 59, 3378–3397. doi: 10.1080/00207543.2021.1876271
- Kim, K. C., ElTarabishy, A., Bae, Z. T. (2018). Humane Entrepreneurship: How Focusing on People can Drive a New Era of Wealth and Quality Job Creation in a Sustainable World. *Journal of Small Business Management*, 56/S1, 10-29. doi: 10.1111/jsbm.12431
- Klassen, R., Vereecke, A. (2012). Social Issues in Supply Chains: Capabilities Link Responsibility, Risk (Opportunity), and Performance. *International Journal of Production Economics*, 140/1, 103-115. doi: 10.1016/J.IJPE.2012.01.021
- Kleindorfer, P. R., Singhal, K., Wassenhove, L. N. (2009). Sustainable operations management. *Production and Operations Management*, 14, 482–492. doi: 10.1111/j.1937-5956.2005.tb00235.x
- Klewitz, J., Hansen, E. G. (2014). Sustainability-oriented innovation of SMEs: a systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 65, 57-75.
- Kolk, A. (2010). Trajectories of sustainability reporting by MNCs. *Journal of World Business*, 45/4, 367-374. doi: 10.1016/J.JWB.2009.08.001
- Kolk, A., Van Tulder, R. (2010). International Business, Corporate Social Responsibility and Sustainable Development. *International Business Review*, 19/2, 119-125. doi: 10.1016/J.IBUSREV.2009.12.003
- Korschun, D., Bhattacharya, C. B., Swain, S. D. (2014). Corporate social responsibility, customer orientation, and the job performance of frontline employees. *Journal of Marketing*, 78/3, 20-37. doi: 10.1509/jm.11.0245
- Kothari, A., Demaria, F., Acosta, A. (2015). Sustainable development is failing but there are alternatives to capitalism. <http://www.theguardian.com/sustainable-business/2015/jul/21/capitalism-alternatives-sustainable-development-failing> (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2023).
- Kuçuradı, İ. (1997). *Çağın Olayları Arasında*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Labuschagne, C., Brent, A. C., van Erck, R. P. G. (2005). Assessing the sustainability performances of industries. *Journal of Cleaner Production*, 13, 373–385. doi: 10.1016/J.JCLEPRO.2003.10.007
- Lamanna, M. (2006). Sulla prima occorrenza del termine “Ontologia”. *Una nota bibliografica, Quaestio*, 6, 557–570. doi: 10.1484/J.QUAESTIO.2.302487.
- Lami, I. M., Mecca, B. (2020). Assessing social sustainability for achieving sustainable architecture. *Sustainability*, 13, 142. doi: 10.3390/su13010142
- Langergaard, L. L. (2019). Interpreting ‘the social’: Exploring processes of social sustainability in Danish nonprofit housing. *Local Economy*, 34, 456–470. doi: 10.1177/0269094219846626

- Latapí Agudelo, M. A., Jóhannsdóttir, L., Davídsdóttir, B. (2019). A literature review of the history and evolution of corporate social responsibility. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 4/1, 1-23. doi: 10.1186/S40991-018-0039-Y
- Leakey, R. E., Lewin, R. (1977). *Origins*. London: MacDonald and Jane's.
- Lee, K. H., Saen, R. F. (2012). Measuring corporate sustainability management: A data envelopment analysis approach. *International Journal of Production Economics*, 140/1, 219-226. doi: 10.1016/J.IJPE.2011.08.024
- Lee, R. B., DeVore, I. (1968). Problems in the study of hunter-gatherers. In R. B. Lee and I. DeVore (Eds.), *Man the Hunter*, 3-23. Chicago: Aldine Press.
- Legge, K. (1995). *Human Resource Management: Rhetorics and Realities*. Basingstoke: MacMillan.
- Li, E. L., Zhou, L., Wu, A. (2017). The Supply-side of Environmental Sustainability and Export Performance: The Role of Knowledge Integration and International Buyer Involvement. *International Business Review*, 26/4, 724-735. doi: 10.1016/J.IBUSREV.2017.01.002
- Liakh, O., Spigarelli, F. (2020). Managing corporate sustainability and responsibility efficiently: a review of existing literature on business groups and networks. *Sustainability*, 12. doi: 10.3390/SU12187722
- Licht, K.D., Folland, A. (2019). Defining “Social Sustainability”: Towards a Sustainable Solution to the Conceptual Confusion. *Etikk i Praksis: Nordic Journal of Applied Ethics*, 13/2, 21-39.
- Lindgreen, A., Swaen, V. (2010). Corporate social responsibility. *International Journal of Management Reviews*, 12/1, 1-7.
- Littig, B., Griessler, E. (2005). Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8, 65-79. doi: 10.1504/IJSD.2005.007375
- Littig, Beate (2020). Die Sozial-Ökologischen Zukünfte Der Arbeitsgesellschaft. Eine Geschlechterpolitische Bestandsaufnahme. In: Aziz, Karima and Claudia Throm (Eds.). *Klima and Geschlecht – Warum Klima (Politik) Gender-Relevant Ist*. Frauen.Wissen.Wien (10). Wien: Frauenservice Gemeinde Wien, 35-46.
- Locke, R. M., Amengual, M., Mangla, A. (2007). Virtue out of necessity? Compliance, commitment, and the improvement of labor conditions in global supply chains. *Politics and Society*, 35/3, 319-351. doi: 10.2139/SSRN.1286142
- Longoni, A., Cagliano, R. (2015). Environmental and social sustainability priorities. *International Journal of Operations and Production Management*, 35, 216–245. doi: 10.1108/IJOPM-04-2013-0182
- Lorenz, Stephan (2017). Ecological Criticism of Growth and the Means and Ends of Technology. A Pragmatist Perspective on Societal Dynamics. *Journal of Cleaner Production*, 166, 98-106. doi: 10.1016/J.JCLEPRO.2017.08.008
- Lozano, R. (2010). A Guideline to Corporate Voluntary Efforts to Contribute to Sustainable Development. Knowledge Collaboration and Learning for Sustainable Innovation, ERSCP-EMSU Conference, Delft, The Netherlands, October 25-29, 2010.

- Lozano, R., Lukman, R., Lozano, F. J., Huisingh, D., Lambrechts, W. (2013). Declarations for sustainability in higher education: becoming better leaders, through addressing the university system. *Journal of Cleaner Production*, 48, 10-19. doi: 10.1016/J.JCLEPRO.2011.10.006
- Maas, K., Schaltegger, S., Crutzen, N. (2016). Advancing the integration of corporate sustainability measurement, management, and reporting. *Journal of Cleaner Production*, 133, 859-862. doi: 10.1016/J.JCLEPRO.2016.06.006
- Macassa, G., Tomaselli, G. (2020). Rethinking developed nations' health systems through a social sustainability perspective in the light of the COVID-19 pandemic. A viewpoint. *J Public Health Res*, 9, 1834. doi: 10.4081/jphr.2020.1834
- Mackey, A., Mackey, T. B., Barney, J. B. (2007). Corporate social responsibility and firm performance: Investor preferences and corporate strategies. *Academy of Management Review*, 32/3, 817-835. doi: 10.5465/AMR.2007.25275676
- Maedche, A., Staab, S. (2001). Ontology learning for the semantic web. *IEEE Intelligent Systems*, 16/2, 72-79. doi: 10.1109/MIS.2001.917467.
- Magis, Kristen, Craig Shinn (2009). Emergent Principles of Social Sustainability. In: Dillard, Jesse, Veronica Dujon, and Mary C. King (Eds.). *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. New York: Routledge, 15–44.
- Malthus, Thomas (1998 [1798]). *An Essay on the Principle of Population*. London: Electronic Scholarly Publishing Project.
- Mandel, Ernest (1995). *Long Waves of Capitalist Development*. New York: Verso.
- Mani, V., Gunasekaran, A. (2018). Four Forces of Supply Chain Social Sustainability Adoption in Emerging Economies. *International Journal of Production Economics*, 199, 150-161.
- Marco-Lajara, B., Zaragoza-Sáez, P., Falcó, J. M., Millan-Tudela, L. A. (2022). Corporate Social Responsibility: A Narrative Literature Review. In *Frameworks for Sustainable Development Goals to Manage Economic, Social, and Environmental Shocks and Disasters*, 16-34.
- Marshall, D., McCarthy, L., McGrath, P., Claudy, M. (2015). Going Above and Beyond: How Sustainability Culture and Entrepreneurial Orientation Drive Social Sustainability Supply Chain Practice Adoption. *Supply Chain Management: An International Journal*, 20/4, 434-454. doi: 10.1108/SCM-08-2014-0267
- Martinez, F., O'Sullivan, P., Smith, M., Esposito, M. (2017). Perspectives on the role of business in social innovation. *Journal of Management Development*, 36, 681–695. doi: 10.1108/JMD-10-2016-0212
- McCallum, S., Schmid, M. A., Price, L. (2013). CSR: a case for employee skills-based volunteering. *Social Responsibility Journal*. doi: 10.1108/SRJ-04-2012-0053
- McGuinn, Jennifer, Elena Fries-Tersch, Matthew Jones, Chiara Crepaldi, Märt Masso, Ingel Kadarik, Manuela Samek Lodovici, Serena Drufuca, Mariya Gancheva, Brittni Geny (2020). Social Sustainability. Concepts and Benchmarks. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648782/IPOL_STU\(2020\)648782_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648782/IPOL_STU(2020)648782_EN.pdf)
- McKenzie, S. (2004). "Social Sustainability: Towards some definitions". In: Hawke Research Institute Working Paper Series, 27, 31.

- McMahan, J. (2000). Moral intuition. In *The Blackwell Guide to Ethical Theory*, Ed. by H. LaFollette and I. Persson, 103–120. Hoboken, NJ: Blackwell Publishers Ltd. doi: 10.1111/b.9780631201199.1999.00001.x
- McWilliams, A. (2000). Corporate social responsibility. *Wiley Encyclopedia of Management*.
- Meadows, Donella H., Dennis L. Meadows, Jørgen Randers, William W. Behrens III (1972). *The Limits to Growth. A Report for the Club of Rome's Project On the Predicament of Mankind*. New York: Universe.
- Meixell, M. J., Maria Jesus Saenz, P., Xenophon Koufteros, D., Luoma, P. (2015). Stakeholder Pressure in Sustainable Supply Chain Management. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, 45(1/2), 69-89. doi: 10.1108/IJPDLM-05-2013-0155
- Mihajlović, B. (2020). The role of consumers in the achievement of corporate sustainability through the reduction of unfair commercial practices. *Sustainability*, 12. doi: 10.3390/su12031009
- Mohammad Hasan, A Study on Social Compliance. Published by Osder Publications: 24/2 Eskaton Garden, Dhaka 1000, Bangladesh.
- Montiel, I., Delgado-Ceballos, J. (2014). Defining and measuring corporate sustainability: are we there yet? *Organization and Environment*, 27/2, 113–139.
- Morais, D. O. C., Silvestre, B. S. (2018). Advancing Social Sustainability in Supply Chain Management: Lessons from Multiple Case Studies in an Emerging Economy. *Journal of Cleaner Production*, 199, 222-235.
- Moratis, L. (2016). Out of the ordinary? Appraising ISO 26000's CSR definition. *International*.
- Moula, P., Sandin, P. (2015). Evaluating Ethical Tools. *Metaphilosophy*, 46/2, 263–279. doi: 10.1111/meta.12130
- Moura-Leite, R. C., Padgett, R. C. (2011). Historical background of corporate social responsibility. *Social Responsibility Journal*. doi: 10.1108/17471111111117511
- Murphy, K. (2012). The Social Pillar of Sustainable Development: A Literature Review and Framework for Policy Analysis. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 8/1, 15-29. doi: 10.1080/15487733.2012.11908081
- Nair, P. U., Thankamony, P. (2021). A study on barriers and practices of supply chain social sustainability in Indian and North American energy and manufacturing sectors. *SSRN Electronic Journal*. doi: 10.2139/ssrn.3781430
- Nakamba, C. C., Chan, P. W., Sharmina, M. (2017). How Does Social Sustainability Feature in Studies of Supply Chain Management? A Review and Research Agenda. *Supply Chain Management: An International Journal*, 22/6, 522-541. doi: 10.1108/SCM-12-2016-0436
- Nardinelli, C. (1980). 'Child labor and the factory acts.' *The Journal of Economic History*, 40/4, 739-755. doi: 10.1017/S0022050700100166
- Neckel, S. (2020). Der Streit um Lebensführung. Nachhaltigkeit als sozialer Konflikt. *Mittelweg*, 36/6, 82–100.
- Newaj, A., Damar-Ladkoo, A. (2016). Distorted Facets of Marketing Ethics for Alcoholic Beer Marketing.

- Nicole P. (2016). Introduction To The Special Issue On Social Sustainability: Integration, Context, And Governance. *Sustainability Science Practice Policy*, 12/1, 3-7. doi: [10.1080/15487733.2016.11908148](https://doi.org/10.1080/15487733.2016.11908148)
- Nikolaou, I. E., Evangelinos, K. I., Allan, S. (2013). A Reverse Logistics Social Responsibility Evaluation Framework Based on the Triple Bottom Line Approach. *Journal of Cleaner Production*, 56, 173-184.
- O'Donnell, L., Royal, C. (2011). *Current Research in Sustainability*. Prahan: Tilde University Press.
- Omman, I., Spangenberg, J. H. (2002). Assessing Social Sustainability: The Social Dimension of Sustainability in a Socio-Economic Scenario. 7th Biennial Conference of the International Society for Ecological Economics in 6-9 March, 2002, Tunus: 2.
- Opielka, M. (2022). The Concept of Social Sustainability and Its Challenges for the Sociology of Social Policy. *Socialpolicy.ch/Forum*, 2022(1), Thematic Forum Article 3.
- Pal, M., Jenkins, J. (2014) 'Reimagining Sustainability: An Interrogation of the corporate Knights' Global 100'. *Environmental Communication*. Routledge. doi: 10.1080/17524032.2014.906477
- Pan, X., Sinha, P., Chen, X. (2021). Corporate social responsibility and eco-innovation: The triple bottom line perspective. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28/1, 214-228. doi: 10.1002/csr.2043
- Parente, R., ElTarabishy, A., Vesci, M., Botti, A. (2018). The Epistemology of Humane Entrepreneurship: Theory and Proposal for Future Research Agenda. *Journal of Small Business Management*, 56/S1, 30-52. doi: 10.1111/jsbm.12432
- Passell, P., Roberts, M., Ross, L. (1972). The Limits to Growth. *The New York Times*, 02.04.1972, 1. <https://www.nytimes.com/1972/04/02/archives/the-limits-to-growth-a-report-for-the-club-of-romes-project-on-the.html>
- Pazienza, M., de Jong, M., Schoenmaker, D. (2022). Clarifying the Concept of Corporate Sustainability and Providing Convergence for Its Definition. *Sustainability*, 14/13, 7838. <https://doi.org/10.3390/su14137838>
- Pfeffer, J. (2010). Building Sustainable Organisations: The Human Factor. *Academy of Management Perspectives*, 24/1, 34. doi: 10.5465/AMP.24.1.34
- Pinkston, T. S., Carroll, A. B. (1996). A retrospective examination of CSR orientations: have they changed? *Journal of Business Ethics*, 15/2, 199-206. doi: 10.1007/BF00705587
- Popa, M., Salanță, I. (2015). Business organizations' positive socio-economic impact on society - a step beyond CSR. *Economic Seria Manag*, 18, 244-263.
- Porter, M. E., Kramer, M. R. (2011). How to reinvent capitalism and unleash a wave of innovation and growth. *Managing Sustainable Business*, 323.
- Przychodzen, J., Przychodzen, W. (2013). Corporate sustainability and shareholder wealth. *Journal of Environmental Planning and Management*, 56/4, 474-493.
- Psychogios, A., Brewster, C., Parry, E., Dickmann, M., Brewster, C., Sparrow, P. (2016). Western European HRM: Reactions and Adjustment to Crises. *International Human Resource Management: Contemporary HR Issues in Europe*, 115.

- Pufé, Iris (2014). Was ist Nachhaltigkeit? Dimensionen und Chancen. Aus Politik und Zeitgeschichte, 64(31/32), 15-21.
- Raab, C., Baloglu, S., Chen, Y-S (2018). Restaurant Managers' Adoption of Sustainable Practices: An Application of Institutional Theory and Theory of Planned Behavior. *Journal of Foodservice Business Research*, 21/2, 154-171. doi: 10.1080/15378020.2017.1364591
- Rappaport, A. (2005). 'The economics of short-term performance obsession'. *Financial Analysts Journal*, 65-79. doi: 10.2469/faj.v61.n3.2729
- Razia, S., Ah, S. H. B. A. B. (2022). Panoramic Mapping of Urban Social Sustainability: A 35-Year Bibliometric and Visualization Analysis. *Journal of Regional and City Planning*, 33/2, 49-78. doi: 10.5614/jpwk.2022.33.2.4.
- Rentizelas, A., de Sousa Jabbour, A. B. L., Al Balushi, A. D., Tuni, A. (2020). Social sustainability in the oil and gas industry: institutional pressure and the management of sustainable supply chains. *Annals of Operations Research*, 290, 279–300. doi: 10.1007/S10479-018-2821-3
- Reynolds, M., Blackmore, C., Ison, R., et al. (2018). The role of systems thinking in the practice of implementing sustainable development goals. *Handbook of sustainability science and research*. Springer, Cham, 677–698. doi: 10.1007/978-3-319-63007-6_42
- Riikinen, R., Kauppi, K., Salmi, A. (2017). Learning Sustainability? Absorptive Capacities as Drivers of Sustainability in MNCs' Purchasing. *International Business Review*, 26/6, 1075-1087. doi: 10.1016/j.ibusrev.2017.04.001
- Rogge, Mary E. (2001). Social Development and the Ecological Tradition. *Social Development Issues*, 23/1, 32-41.
- Rosário, A. T., Raimundo, R. J., Cruz, S. P. (2022). Sustainable Entrepreneurship: a literature review. *Sustainability*, 14/9, 5556. doi: 10.3390/su14095556
- Rupasinghe, H. D., Wijethilake, C. (2021). The impact of leanness on supply chain sustainability: examining the role of sustainability control systems. *Corporate Governance*, 21, 410–432. doi: 10.1108/CG-06-2020-0217
- Sajjad, A., Eweje, G. (2021). The COVID-19 Pandemic: Female Workers' Social Sustainability in Global Supply Chains. *Social Sustainability*, 13/22, 12565. doi: 10.3390/su132212565
- Salam, A. (2020). Internet of things for environmental sustainability and climate change. In *Internet of Things for Sustainable Community Development*, 33–69. doi: 10.1007/978-3-030-35291-2_2
- Sanchez-Planelles, J., Segarra-Oña, M., Peiro-Signes, A. (2022). Identifying different sustainable practices to help companies to contribute to the sustainable development: Holistic sustainability, sustainable business and operations models. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29/4, 904-917. doi: 10.1002/csr.2243
- Sardana, D., Gupta, N., Kumar, V., Terziovski, M. (2020). CSR 'Sustainability' Practices and Firm Performance in an Emerging Economy. *Journal of Cleaner Production*, 258. doi: 10.1016/j.jclepro.2020.120766
- Sarkis, J., Gonzalez-Torre, P., Adenso-Diaz, B. (2010). Stakeholder Pressure and the Adoption of Environmental Practices: The Mediating Effect of Training. *Journal of Operations Management*, 28/2, 163-176. doi: 10.1016/j.jom.2009.10.001

- Schach, A. (2015). Advertorial, Blogbeitrag, Content-Strategie Co.: Neue Texte der Unternehmenskommunikation. Hannover, Deutschland: Springer Gabler. doi: 10.1007/978-3-658-05492-2
- Schlör, H., Fischer, W., Hake, J. F. (2015). The system boundaries of sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 88, 52-60.
- Schrettle, S., Hinz, A., Scherrer-Rathje, M., Friedli, T. (2014). Turning sustainability into action: Explaining firms' sustainability efforts and their impact on firm performance. *International Journal of Production Economics*, 147, 73-84. doi: 10.1016/J.IJPE.2013.02.030
- Schuhmacher, E. F. (1974). *Small Is Beautiful: A Study of Economics as If People Mattered*. Harper Perennial.
- Seers, D. (1969). The Meaning of Development. <https://www.ids.ac.uk/contact/>
- Selwyn, B. (2022). Towards a Sustainable Food System in the UK: Consumer-Driven Veganism or the Right to Food? *Socialpolicy.ch/Forum*, 2022(1), Thematic Forum Article 1.
- Sena, C. (1974). Aristoteles. *Filozoflar Ansiklopedisi*, 1, 93.
- Senghaas-Knobloch, E. (2009). "Soziale Nachhaltigkeit" – Konzeptionelle Perspektiven. In: Popp, R., and Schüll, E. (Eds.). *Zukunftsforschung und Zukunftsgestaltung: Beiträge aus Wissenschaft und Praxis*, 569-586. Berlin: Springer Verlag.
- Sethi, S. P. (1975). Dimensions of corporate social performance: An analytical framework. *California Management Review*, 17/3, 58-64. doi: 10.2307/41162149
- Sethi, S. P. (2008). Defining the concept of good corporate citizenship in the context of globalization: a paradigm shift from corporate social responsibility to corporate social accountability. In *Handbook of Research on Global Corporate Citizenship*, 74-98. doi: 10.4337/9781848442924.00010
- Shafiq, A., Johnson, P. F., Awaysheh, A. (2019). Emerging Economy Sourcing: Implications of Supplier Social Practices for Firm Performance. *International Journal of Production Economics*, 218, 148-158. doi: 10.1016/J.IJPE.2019.05.010
- Shafiq, A., Klassen, R. D., Johnson, P. F., Awaysheh, A. (2014). Socially Responsible Practices: an Exploratory Study on Scale Development Using Stakeholder Theory. *Decision Sciences*, 45/4, 683-716. doi: 10.1111/deci.12085
- Shanahan, F., Seele, P. (2017). Creating Shared Value. Looking at Shared Value through an Aristotelian Lens. In *Creating Shared Value—Concepts, Experience, Criticism*, 141-151. Springer, Cham. doi: 10.1007/978-3-319-48802-8_8
- Shin, I., Hur, W-M., Kang, S. (2016). Employees' perceptions of corporate social responsibility and job performance: a sequential mediation model. *Sustainability*, 8, 493. doi: 10.3390/su8050493
- Shove, Elisabeth (2003). *Comfort, Cleanliness and Convenience: The Social Organization of Normality*. Oxford: Berg. doi: 10.5040/9781474214605
- Smith, A. (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*.
- Smith, B. (2003). "Ontology", Floridi, L. (Ed.), *Blackwell Guide to the Philosophy of Computing and Information*, Oxford: Blackwell, 153-166. doi: 10.1002/9780470757017.ch11.

- Soroka, A., Mazurek-Kusiak, A. (2014). The importance of corporate social responsibility of enterprises in business. *Acta Sci Pol Oecon*, 13, 117-125.
- Sousa, R., da Silveira, G. J., da Silveira, G. J. (2017). Capability antecedents and performance outcomes of servitization: Differences between basic and advanced services. *International Journal of Operations and Production Management*, 37/4, 444-467.
- Starkey, K., Tempest, S. (2008). 'A clear sense of purpose? The evolving role of the business school'. *Journal of Management Development*, 27/4, 379-390. doi: 10.1108/02621710810866732
- Stiglitz, J. E., Sen, A., Fitoussi, J. P. (2010). *Mismeasuring our lives: Why GDP doesn't add up*. The New Press.
- Sun, L., Yu, T.R. (2015). The impact of corporate social responsibility on employee performance and cost. *Rev Acc Financ*, 14, 262-284. doi: 10.1108/RAF-03-2014-0025
- Sundström, A., Ahmadi, Z., Mickelsson, K. (2019). Implementing social sustainability for innovative industrial work environments. *Sustainability*, 11. doi: 10.3390/su11123402
- Swarnapali, R.M.N.C. (2017). Corporate sustainability: A Literature review. *Journal for Accounting Researchers and Educators (JARE)*, Vol. 1.
- Şulul, C. (2003). "Metafizikînin Tarihsel Evrimi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/11, 57-69.
- Tahvilzadeh, N. (2015). Socialt hållbar stadsutveckling? Stadsdelsnämnderna. stadsutvecklarrollen och sociala konsekvensanalyser i planeringen av Göteborgs stad. Report 133 Public Administration. Gothenburg, Sweden: University of Gothenburg. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41115/1/gupea_2077_41115_1.pdf
- Tännsjö, T. (2015). *Taking Life -Three Theories on the Ethics of Killing*. Oxford U P: Oxford. doi: 10.1093/acprof:oso/9780190225575.001.0001
- Taylor, Frederick. (1911). *The principles of scientific management*, 5-29.
- Temkin, (2012). *Rethinking the Good: Moral Ideals and the Nature of Practical Reasoning*. New York, NY: Oxford University Press. doi: 10.1093/acprof:oso/9780199759446.001.0001
- Tollefson, J., Gilbert, N. (2012). Rio report card. *Nature*, 486, 20-23.
- Tomšič, N., Bojnec, Š., Simčič, B. (2015). Corporate sustainability and economic performance in small and medium-sized enterprises. *Journal of Cleaner Production*, 108(A), 603-612.
- Tunalı, İ. (1971). *Sanat Ontolojisi*, 2. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- UN (United Nations). (1997). UN Conference on Environment and Development 1992 (UNCED), Department of Public Information. <https://www.un.org/esa/dsd/agenda21/Agenda%2021.pdf> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023)
- UN (United Nations). (2005). Resolution Adopted by the General Assembly, Sixtieth Session, Agenda Items 46 and 120. <https://reliefweb.int/report/world/resolution-adopted-general-assembly-20-december-2005-ares60180> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023)
- UN (United Nations). (2008). Conference on the Human Environment, Stockholm, 16 June 1972, Codification Division, Office of Legal Affairs. Retrieved from

- <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023).
- UN (United Nations). (2016). 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved from <https://sdgs.un.org/2030agenda> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023).
- UNCED (United Nations Conference on Environment and Development). (1992). Agenda 21, Rio Declaration, forest principles. Geneva: United Nations Publications.
- UNCSD United Nations Conference on Sustainable Development. (2012). <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023).
- UNGC (United Nations Global Compact). (2013). <http://www.unglobalcompact.org> (Son erişim tarihi: 10 Temmuz 2023).
- UNIDO. (2013a). Achieving, Assessing, and Communicating Sustainability – A Manual for the Vietnamese Handicraft Sector, https://www.researchgate.net/publication/304705178_Achieving_Assessing_and_Communicating_Sustainability_A_manual_towards_branding_the_Vietnamese_handicraft_sector
- UNIDO. (2013b). Greening Value Chains for Sustainable Handicrafts Production in Vietnam, http://www.mdgfund.org/sites/default/files/PS_STUDY_Viet_Greening%20Value%20Chains%20for%20Sustainable%20Handicrafts.pdf
- UNIDO. (2018). What is CSR? In: United Nations Industrial Development Organization. <https://www.unido.org/our-focus/advancing-economic-competitiveness/competitive-trade-capacities-and-corporate-responsibility/corporate-social-responsibility-market-integration/what-csr>
- United Nations Department for Policy Coordination, and Sustainable Development (UNSD). (1996). Indicators of Sustainable Development: Framework and Methodologies. New York, NY: United Nations.
- United Nations Environmental Programme. (2022). Green Economy. <https://www.unep.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/green-economy>
- United Nations. (2012). General Assembly, Sixty-Sixth Session. Resolution Adopted by the General Assembly on 27 July 2012. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/66/288&Lang=E
- Uschold, M., Grüninger, M. (1996). Ontologies: principles, methods, and applications. Knowledge Engineering Review, 11/2, 93-136. doi: 10.1017/S0269888900007797
- Vallance, S., Perkins, H. C., Dixon, J. E. (2011). What is Social Sustainability? A Clarification of Concepts. Geoforum, 42/3, 342-348. doi: 10.1016/j.geoforum.2011.01.002
- Valor, C. (2006). Consumers' Responses to Corporate Philanthropy: Are They Willing to Make Trade-Offs? International Journal of Business and Society, 6, 1-26.
- Van der Valk, W., Sumo, R., Dul, J., Schroeder, R. G. (2016). When Are Contracts and Trust Necessary for Innovation in Buyer-Supplier Relationships? A Necessary Condition Analysis. Journal of Purchasing and Supply Management, 22/4, 266-277. doi: 10.1016/J.PURSUP.2016.06.005
- Van Marrewijk, M., Werre, M. (2003). Multiple Levels of Corporate Sustainability. Journal of Business Ethics, 44/2, 107-119. doi: 10.1023/A:1023383229086

- Vavik T., Keitsch M.M. (2010). Exploring Relationships Between Universal Design And Social Sustainable Development: Some Methodological Aspects To The Debate On The Sciences Of Sustainability. *Sustainable Development* 18/5, 295. doi: [10.1002/sd.480](https://doi.org/10.1002/sd.480)
- Veblen, T. (1918). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. New York: B.W. Huebsch.
- Venkatesh, V. G., Kang, K., Wang, B., Zhong, R. Y., Zhang, A. (2020). System Architecture for Blockchain-Based Transparency of Supply Chain Social Sustainability. *Robotics and Computer-Integrated Manufacturing*, 63. doi: [10.1016/j.rcim.2019.101896](https://doi.org/10.1016/j.rcim.2019.101896)
- Vifell, A.C., Soneryd, L. (2012). Organizing Matters: How “The Social Dimension” Gets Lost In Sustainability Projects. *Sustainable Development*, 20(1), 18–27. doi: [10.1002/sd.461](https://doi.org/10.1002/sd.461)
- Vig, S. (2016). Corporate Social Responsibility in Sub-Saharan Africa: Sustainable Development in Its Embryonic Form. *African Journal of Economic and Management Studies*. doi: [10.1108/AJEMS-04-2016-0049](https://doi.org/10.1108/AJEMS-04-2016-0049)
- Vis, B., Dul, J. (2016). Analyzing Relationships of Necessity Not Just in Kind but Also in Degree: Complementing fsQCA with NCA. *Sociological Methods and Research*, 0049124115626179.
- Vogel, D. J. (2005). Is There a Market for Virtue? The Business Case for Corporate Social Responsibility. *California Management Review*, 47, 19-45. doi: [10.2307/41166315](https://doi.org/10.2307/41166315)
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System*. New York: Academic Press.
- Wang, H., Tong, L., Takeuchi, R., George, G. (2016). Corporate Social Responsibility: An Overview and New Research Directions. Thematic Issue on Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Journal*, 59/2, 534-544. doi: [10.5465/AMJ.2016.5001](https://doi.org/10.5465/AMJ.2016.5001)
- Wartick, S. L., Cochran, P. L. (1985). The Evolution of the Corporate Social Performance Model. *Academy of Management Review*, 10, 758-769. doi: [10.5465/AMR.1985.4279099](https://doi.org/10.5465/AMR.1985.4279099)
- WCED (World Commission on Environment and Development). (1987). *Our Common Future*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Webber, J. R. (2017). Contemporary Latin American Inequality: Class Struggle, Decolonization, and the Limits of Liberal Citizenship. *Latin American Research Review*, 52/2, 281-299. doi: [10.25222/LARR.34](https://doi.org/10.25222/LARR.34)
- Weber, M. (2008). The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Company-Level Measurement Approach for CSR. *European Management Journal*, 26/4, 247-261. doi: [10.1016/J.EMJ.2008.01.006](https://doi.org/10.1016/J.EMJ.2008.01.006)
- Weingaertner, C., Moberg, Å. (2014). Exploring Social Sustainability: Learning from Perspectives on Urban Development and Companies and Products. *Sustainable Development*, 22/2, 122-133. doi: [10.1002/sd.536](https://doi.org/10.1002/sd.536)
- Whitehead, M. (2013). Degrowth or Regrowth? *Environmental Values*, 22/2, 141-145.
- Wickert, C., Scherer, A.G., Spence, L.J. (2016). Walking and Talking Corporate Social Responsibility: Implications of Firm Size and Organizational Cost. *Journal of Management Studies*, 53/7, 1169-1196. doi: [10.1111/joms.12209](https://doi.org/10.1111/joms.12209)
- Willard, B. (2005). The Perfect Storm of Sustainability Mega-Issues: Threat or Opportunity for Business? *Emerging Dimensions of Environmental Sustainability*.

- Williamson, T. (2007). *The Philosophy of Philosophy*. Blackwell Publishing.
- Winter, J., Cotton, D. (2012). Making the Hidden Curriculum Visible: Sustainability Literacy in Higher Education. *Environmental Education Research*, 18/6, 783-796.
- Woodcraft, S., Hackett, T., Caistor-Arendar, L. (2011). Design for Social Sustainability: A Framework for Creating Thriving New Communities. *Future Communities*. Erişim Linki: https://planning.ri.gov/sites/g/files/xkgbur826/files/documents/comp/Design_for_Social_Sustainability.pdf (Son Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2023).
- Yawar, S.A., Seuring, S. (2017). Management of Social Issues in Supply Chains: A Literature Review Exploring Social Issues, Actions, and Performance Outcomes. *Journal of Business Ethics*, 141/3, 621-643. doi: 10.1007/S10551-015-2719-9
- Yevdokimova, M., Zamlynskyi, V., Minakova, S., Biriuk, O., Ilina, O. (2019). Evolution of Corporate Social Responsibility Applied to the Concept of Sustainable Development. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 8/3. doi: 10.9770/JSSI.2019.8.3(14)
- Zhang, Y., Sun, J., Yang, Z., Wang, Y. (2020). Critical Success Factors of Green Innovation: Technology, Organization, and Environment Readiness. *Journal of Cleaner Production*, 264. doi: 10.1016/j.jclepro.2020.121701
- Ziai, Aram (2012). Post-Development: Fundamentalkritik Der “Entwicklung”. *Geographica Helvetica*, 67, 133-138. doi: 10.5194/GH-67-133-2012
- Zink, K. (2014). Sustainability and Human Resource Management – Developing Sustainable Business Organisations. In Ehnert, I., Wes, H., and Zink, K. (Ed.). Berlin: Springer.
- Zorzini, M., Hendry, L.C., Huq, F.A., Stevenson, M. (2015). Socially Responsible Sourcing: Reviewing the Literature and Its Use of Theory. *International Journal of Operations and Production Management*, 35/1, 60-109.